

ГРАЂА О ПРОШЛОСТИ БОСНЕ
12
2019

ISSN 2233-1778

ГЛАВНИ УРЕДНИК
Академик Рајко Кузмановић

ОДГОВОРНИ УРЕДНИК
Академик Драгољуб Мирјанић

Овај број часописа Грађа о прошлости Босне штампан је уз финансијску помоћ
Министарства за научнотехнолошки развој, високо образовање
и информационо друштво Републике Српске

Copyright © Академија наука и умјетности Републике Српске
Бања Лука 2019
Сва права задржана

УДК 94(497.6)(091)

ISSN 2233-1778

АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЈЕТНОСТИ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ
Институт за историју

ГРАЂА О ПРОШЛОСТИ БОСНЕ

12
2019

РЕДАКЦИЈА

Радивој Радић, Раде Михаљчић, Татјана Суботин Голубовић,
Аранђел Смиљанић, Павле Драгичевић

УРЕДНИК

Радивој Радић

Бања Лука
2019

CDU 94(497.6)(091)

ISSN 2233-1778

ACADEMIE DES SCIENCES ET DES ARTS DE LA REPUBLIQUE SERBE
INSTITUT D'HISTOIRE

**MATÉRIAUX POUR
L'HISTOIRE DE BOSNIE**

12
2019

RÉDACTION

Radivoj Radić, Rade Mihaljić, Tatjana Subotin Golubović,
Arandžel Smiljanić, Pavle Dragičević

RÉDACTEUR
Radivoj Radić

Banja Luka
2019

САДРЖАЈ

ДИПЛОМАТИЧКА ГРАЂА

Невен Исаиловић	
<i>Повеља бана Стјепана II Котроманића кнезу Ивану Нелипчићу</i>	9–39
Аранђел Смиљанић	
<i>Дубровачко писмо краљу Стефану Остоји поводом проблема са зимовањем влаха на њиховој територији</i>	41–46
Аранђел Смиљанић	
<i>Дубровачко писмо кнезу Ђурђу Радивојевићу поводом проблема са наплаћивањем пореза за њихове трговце у Босни</i>	47–52
Александар Крстић	
<i>Писмо дубровачких власти кнезу Гргуру Вукосалићу којим траже да укине царину пред Стоном</i>	53–61
Павле Драгичевић	
<i>Повеља краља Стефана Томаша Дубровчанима којом потврђује повеље својих претходника</i>	63–79
Срђан Рудић	
<i>Повеља краља Стефана Томаша синовима Иваниша Драгшића</i>	81–94
Павле Драгичевић	
<i>Седам признаница Стјепана Вукчића Косаче Дубровчанима о примитку новца од камата и конавоског дохотка</i>	95–125
Регистар	127–134
Упутство за издавање исправа	135–140
Скраћенице	141–144

TABLE DES MATIÈRES

MATÉRIEL DIPLOMATIQUE

Neven Isailović	
<i>Charte de ban Stjepan II Kotromanić au knez Ivan Nelipčić</i>	9–39
Arandjel Smiljanić	
<i>Lettre de Dubrovnik au roi Stefan Ostoja à l'occasion de problème d'hivernage des Valaques sur leur territoire</i>	41–46
Arandjel Smiljanić	
<i>Lettre de Dubrovnik au knez Djurdje Radivojević à l'occasion du problème de la collecte des taxes pour leurs marchands en Bosnie.....</i>	47–52
Aleksandar Krstić	
<i>Lettre des autorités de Dubrovnik au knez Grgur Vukosalić lui demandant d'abolir la douane devant Ston</i>	53–61
Pavle Dragičević	
<i>Charte du roi Stefan Tomaš aux Ragusains confirmant les chartes de ses prédecesseurs</i>	63–79
Srđan Rudić	
<i>Charte du roi Stefan Tomaš aux fils d'Ivaniš Dragišić</i>	81–94
Pavle Dragičević	
<i>Sept reconnaissances de Stjepan Vukčić Kosača aux Ragusains sur la réception de l'argent pour d'intérêts et du revenu de Konavli</i>	95–125
Registre	127–134
Directives pour l'édition des textes	135–140
Liste des abréviations	141–144

ДИПЛОМАТИЧКА ГРАЂА

Невен Исаиловић*

Историјски институт
Београд

ПОВЕЉА БАНА СТЈЕПАНА II КОТРОМАНИЋА КНЕЗУ ИВАНУ НЕЛИПЧИЋУ

Книн, 23. јун 1345.

Сажетак: Босански бан Стјепан II Котроманић, као заступник угарског краља Лајоша I Анжујског, 23. јуна 1345. издао је повељу којом, са својим племством као суротницима, потврђује споразум са книнским кнезом Иваном Нелипчићем и његовом мајком Велиславом Курјаковић. Споразум, који су са Нелипчићима склопили бан Стјепан II и славонски бан Никола Банфи, предвиђао је да кнез Иван одмах преда краљевим заступницима градове Унац, Почитељ, Срб и Стог, а да градове Книн и Бречево задржи, али само док га краљ или његови заступници не уведу у посед Цетине и града Клиса. За време прелазног периода сви племићи који се налазе у јурисдикцији Книна и Бречева дужни су и даље служити и одговарати кнезу Ивану.

Кључне речи: бан Стјепан II Котроманић, бан Никола Банфи (Банић) од Лендаве, кнез Иван Нелипчић, кнегиња Велислава Курјаковић Нелипчић, Книн, Бречево, Цетина, Клис, 1345. година, дипломатика.

Повеља која се овде приређује настала је у околностима које су створене након смрти хрватског великаша, книнског кнеза Нелипца, 1344. године. Нелипац, који је каријеру почeo као војвода у кругу Шубића Брибирских почетком XIV века, касније се удружио са угарским краљем Карлом Робертом и узео учешћа у рату против бана Младена (Младина) II Шубића 1322. године.¹ Међутим, врло брзо након тога Нелипац је са групом хрватских великаша (Курјаковићи, Михо-виловићи) настојао да одржи аутономију у односу на централне власти, због чега је дошао у сукоб са краљем и његовим савезницима, које је успео да порази и да заузме краљевски град Книн.² Пролазећи кроз разне

* Ел. пошта: neven.isailovic@gmail.com.

¹ A. Birin, *Knez Nelipac i hrvatski velikaški rod Nelipčića*, Zagreb 2006, 16–21 (doktorska disertacija u rukopisu).

² *Isto*, 21–28.

фазе сукоба и савезништава са угарским властима и Млечанима, успео је да се одржи на положају кнеза Книна. Више пута сукобљавао се са босанским баном Стјепаном II Котроманићем, који је увек наступао као човек од поверења краља Карла Роберта, а затим и његовог сина Лajoша Великог.³ У годинама уочи смрти, Нелипац је био у сукобу са Венецијом, између осталог и због пограничних сукоба које су Млечани имали са његовим братом Изаном и нећаком Константином.⁴

Нелипчев нестанак са историјске позорнице отворио је питање његовог наслеђа на више нивоа. Најпре, његов син Иван био је малолетник под заштитом мајке Велиславе (која се у неким изворима наводи и као Владислава) из рода крбавских Курјаковића. Поред тога, Нелипац се сматрао одметником од круне, па су његови потомци, по природи ствари, били на удару угарских централних и покрајинских власти. Најзад, за државину Нелипчића живо су били заинтересовани и Млечани, који су били такмаци Угарске у борби за превласт у далматинским градовима и њиховом залеђу.⁵ Борба за Нелипчево наслеђе одвијала се уочи знамените епизоде са антимлетачком побуном у Задру и борбама Венеције и Угарске око тог града, у којима ће учешће узети исти актери који су се борили и око Нелипчевог наслеђа.⁶

Кнегиња Велислава настојала је да заштити породичне поседе током лета 1344, али је краљ Лajoш на Книн послао војску, на челу са славонским баном Николом Банфијем већ у септембру/октобру. Суочена са том војском, кнегиња је пристала да се покори краљу, али се испоставило да је договор трајао само онолико колико је банска војска боравила у близини поседа Нелипчића.⁷ Чим се војска повукла, Велислава је започела преговоре о миру са Млечанима, надајући се да ће задржати аутономију у савезу са њима.⁸ Ти су преговори довели до нове офанзиве краљевских опуномоћеника – већ споменутог славонског (а убрзо и хрватског) бана Николе Банфија и босанског бана Стјепана II Котроманића, старог ривала кнеза Нелипца. Банови су, у име краља Лajoша, у јуну 1345. дошли под Книн и, овога пута, присилили кнегињу

³ M. Ančić, *Putanja klatna. Ugarsko-hrvatsko kraljevstvo i Bosna u XIV stoljeću*, Zadar–Mostar 1997, 110–113, 119, 132–135; A. Birin, *Knez Nelipac*, 28–42.

⁴ A. Birin, *Knez Nelipac*, 43–61.

⁵ *Isto*, 62–69.

⁶ V. Klaić, *Povijest Hrvata II/1*, Zagreb 1900, 78–95.

⁷ M. Ančić, *Putanja klatna*, 139–140; A. Birin, *Knez Nelipac*, 62–66.

⁸ S. Ljubić, *Listine II*, Zagreb 1870, 217, 221, 239–240; A. Birin, *Knez Nelipac*, 65–69.

Велиславу и њеног малолетног сина Ивана на конкретан компромисни споразум.⁹

Ставке прелиминарног договора дефинисане су кроз две повеље готово идентичног садржаја издате младом кнезу Ивану – једну бана Николе и једну бана Стјепана II, која се овде објављује. Оба бана су, као представници краља Лajoша (који је, изгледа, и сам о томе издао или припремао да изда неку исправу¹⁰), обећали кнезу Ивану и његовој мајци да ће, ако одмах предају градове Унац, Почитељ, Срб и Стог и ако се одрекну градова Книна и Бречева, добити у посед Цетину (вероватно жупу) и град Клис. Док не буду уведени у посед Цетине и Клиса, задржаће у својим рукама Кин и Бречево, а све племство тога подручја ће до примопредаје власти бити дужно да служи кнезу Ивану, који ће задржати и судске надлежности. Обе стране у споразуму заклеле су се да ће поштовати његове одредбе. Банови су поднели заклетву са по дванаест угледника из своје пратње, који су наведени поименце, док су се Нелипчићи заклели са кининским епископом Николом и још двадесет и једним својим племићем (имена тих племића нису наведена).¹¹ Заклетвене исправе о споразуму издала су оба бана, али и Нелипчићи, но повеља потоњих није сачувана.

Иако се кнез Иван и његова мајка више нису изневерили краљу, коме су се и уживо поклонили у Бихаћу јула 1345. године, касније је дошло до делимичне измене споразума. У новембру је сâм краљ издао повељу Нелипчићима, која је променила један део ставки јунског споразума. Четири тврђаве у северној Хрватској и даље су морале одмах бити предате краљу. Но, како је Клис био у рукама Шубића Брибирских, који су уживали подршку Млечана, али и Србије, одлучено је да кнез Иван преда само Кин, а задржи Бречево с Польем и своје баштинске поседе у дистрикту Опрамиње, конкретно град Камичац. У замену

⁹ M. Ančić, *Putanja klatna*, 140–142; A. Birin, *Knez Nelipac*, 69–70.

¹⁰ „...preter predicta que in regalibus literis privilegialibus continentur...“, односно „...preter predicta que in prefatis literis privilegialibus regiis continentur...“. T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik XI*, 206–207.

¹¹ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára, Diplomatikai Levéltár (=MNL–OL, DL) 38486, 87181, 87539; N. Klaić, *Postanak plemstva „dvanaestoro plemena kraljevine Hrvatske“*, Historijski zbornik 11–12 (1958–1959) 135–136, 153; T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik XI*, 205–208; A. Birin, *Knez Nelipac*, 69–70. Младен Анчић истакао је како главну разлику између две исправе представљају јасни владарски атрибути у повељи Стјепана II, подвлачећи ипак чињеницу да су оба бана били заступници краља Лajoша. M. Ančić, *Putanja klatna*, 142–143. Упор. N. Klaić, *Srednjovjekovna Bosna. Politički položaj bosanskih vladara do Tvrkove krunidbe (1377. g.)*, Zagreb 1989, 232–234.

за Книн следовали су му град Сињ са дистриктом званим Цетина, као и један посед у Мађарској близу Будима (Бешење у Пештанској жупанији), како би могао посећивати двор.¹² Одредбе ове повеље су, на крају, спроведене у дело, иако се учвршћивање кнеза Ивана у Цетини претворило у дуготрајан процес.¹³ Побуна у Задру и потоња опсада града почели су убрзо након што је Лajoш издао повељу Нелипчићима. Кнегиња Велислава је неко време након споразума боравила у млетачком Сплиту, можда нездадовљна уговором, али је кнез Иван остао веран краљу Лajoшу до краја свог живота, обављајући за њега и функције жупана Сане и Врбаса и кнеза Хумске земље.¹⁴ Банови Никола Банфи и Стјепан II Котроманић наставили су да служе угарског краља и током сукоба око Задра (иако је босански бан неко време наводно водио паралелне преговоре и са Млечанима), а Нелипчићи и Босна нису се више сукобљавали током живота бана Стјепана II и почетком владавине бана Твртка, већ су били савезници у борби против Шубића, који су контролисали Скрадин, Клис, Омиш и шире подручја око поменутих градова.¹⁵

Опис повеље

Примерак који се сматра оригиналом чува се у Мађарском националном архиву у Будимпешти (Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára), у тзв. Предмохачкој збирци (Mohács Előtti Gyűjtemény), под сигнатуром Diplomatikai Levéltár (DL) 87181. Првобитно је био део једне од секција породичног архива херцега Естерхазија (Esterházy család hercegi ága, Depositorium), у који су доспеле бројне исправе Франкапана, наследника Нелипчића. Стара сигнатура повеље која се овде анализира

¹² MNL-OL, DL 38487, 87766; M. Šufflay, *A Nélipicsek hagyatéka*, Turul 25/1–2 (1907) 70–85, 140–147; S. Gunjača, *Tiniensia archaeologica historica topographica* II, Starohrvatska prosvjeta III–7 (1960) 45–47; N. Klaić, *Povijest Hrvata u razvijenom srednjem vijeku*, Zagreb 1976, 599–601; M. Ančić, *Bihaćki kraj od 1262. do početka XV stoljeća*, Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika BiH 25 (1985) 197–198; T. Smičiklas, *Diplomatici zbornik* XI, 249–252; A. Birin, *Knez Nélipac*, 70–71.

¹³ N. Isailović, *Između otpora i lojalnosti – niže plemstvo na područjima pod vlašću i utjecajem Neliipčića nakon 1345. godine*, Povijesni prilozi 50 (2016) 263–281.

¹⁴ A. Birin, *Knez Nélipac*, 72–90.

¹⁵ M. Ančić, *Putanja klatna*, 143–146, 149–150; A. Birin, *Knez Nélipac*, 72–82.

била је Q 67/42 B 9.¹⁶ Приложено издање приређено је на основу дигиталних фотографија начињених у Мађарском националном архиву.

Димензије повеље износе 379 mm по ширини, те 236–243 mm по дужини, не рачунајући пресавијени део (плику) који није правilan и има висину 54–63 mm. Текст је исписан на глаткој страни пергамента која није чисто беле, већ жућкасте боје (што је можда последица старости и услова чувања документа). Полеђина је још тамније, жуто-окер боје, са више тамнијих флекса и набора коже.¹⁷ Приликом паковања, исправа је три пута пресавијена по ширини и два по дужини (ка унутра). Превоји по ширини су необични – најпре је обављено стандардно савијање трећином одоздо (ради формирања плике) и трећином одозго. Затим је сегмент настао хоризонталним савијањем одозго пресавијен попола на још два дела. У садашњем стању, превоји повељу деле на 12 поља, односно на девет, ако се има у виду да плика остаје савијена.

Текст је исписан у 22 реда, а на документу нема трагова линирања. Према оријентацији текста, повеља има облик положеног правоугаоника (ради се о оријентацији карактеристичној за јавноправна акта настала по угарском моделу).¹⁸ Маргине су доста правилне и износе: 39 mm (горња), 37 mm (лева), 39–40 mm (десна), док испод текста остаје 24 mm неисписаног простора, искључујући простор обухваћен савијеном пликом.¹⁹ За писање је коришћено мастило смеђе боје, која местимично има тамније (тамносмеђе) нијансе.²⁰ Писмо је врло лепа и читка канцеларијска готица која се приближава књижној.²¹ Иницијално слово N, благо украшено, избачено је у леву и горњу маргину и знатно је веће од свих других слова (запрема оквирно три реда других, стандардних слова). У тексту је присутно доста великих слова која се доследније истичу димензијама него мајускулним карактеристикама и означавају имена, истакнутије појмове (*castrum, comes* итд.) или почетке реченица. Нека слова су укращенија (и то тачкама и линијама), попут S (нпр. у речи

¹⁶ *Collectio diplomatica Hungarica*, Budapest 2008. (DVD-ROM). Погледати и интернет портал: <https://archives.hungaricana.hu/en/charters/>.

¹⁷ J. Stipić, *Pomoćne povijesne znanosti i teoriji i praksi*, Zagreb 1972, 14–17; G. Čremošnik, *Studije za srednjovjekovnu diplomatiku i sigilografiju Južnih Slavena*, Sarajevo 1976, 19–36.

¹⁸ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 196–198 (докторска дисертација у рукопису).

¹⁹ *Isto*, 202–204.

²⁰ J. Stipić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 26.

²¹ *Isto*, 98–122.

Stephanus) или Р у 15, 17. и 20. реду (речи *prefata*, *prefati*, *Pribislavus*). Нека су, пак, већа, али мање украшена – D, C, N, O, а у последњим редовима где су имена властеле – S, G, A и T. Слова немају изражене хасте, већ садрже само нешто више вертикалне потезе у првом реду. Присутна је и стара интерпункција у виду косих цртица, танко повучених пером.

Језик документа је врло исправан латински, без специфичности које су се могле сусрести на словенском простору. Повеља се назива једноставним, општим латинским појмовима – *haec scripta* (ово писаније) и *literae nostrae* (наша исправа).²² Уобичајена босанска белешка о писару није присутна, а, нажалост, није сачуван оригинал повеље славонског бана Николе Банфија, издате истог дана истим поводом, па није могуће утврдити међусобну зависност два примерка и евентуално коришћење истог писара за оба документа. Сачувани препис Николине исправе показује одређене разлике у писању неких облика (пре свега топонима²³), али је исти случај и са преписом саме повеље бана Стјепана II, па се може радити о ситнијим интервенцијама/варијацијама преписивача.²⁴ Стога се не може поуздано утврдити је ли иста особа писала исправе оба бана. Извесно је, са друге стране, да су оба документа заједнички садржајно осмишљена јер су текстови, *mutatis mutandis*, готово истоветни.²⁵ Увидом у рукопис писара једине латинске повеље бана Стјепана II сачуване у оригиналу (из 1333. године), као и у низ оригиналних исправа бана Николе Банфија које су хронолошки ближе настанку повеље Нелипчићу, могли смо утврдити да писар Стјепанове повеље из 1345. године није написао (бар не на исти начин) нити једну другу повељу поменуте двојице банова, а да је она до данас сачувана у изворнику.

Повеља је солидно очувана, с тим што су присутна затамњења на прегибима и благе деформације пергамента. Текст је, упркос тим оштећењима, у потпуности читљив. Мањи набори коже уочљиви су на обе стране документа. Раније поменуте флеке на полеђини не налазе се само на прегибима. На полеђини је присутно више накнадних садржаја

²² Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 295–296. Друге исправе, поменуте у овој, називају се, такође, *literae*.

²³ Разликују се облици (први елемент у пару представља облик из исправе бана Николе, а други облик из исправе бана Стјепана II): Tininium – Tigninum, Pochitel – Potçitel, Scerb – Serb, Stog – Stok, Unch – Unaç, Brechow (Brechovo, Brechevo) – Breç, Cetina – Cethina, Cliscia – Clissia. Уз то, код Николе Унац долази на крају низа од четири града, док код Стјепана II долази на почетку истог низа.

²⁴ MNL-OL, DL 38486, 87181, 87539; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 110.

²⁵ T. Smičiklas, *Diplomatici zbornik XI*, 205–208.

(записа/бележака и модерних печата). Неки записи су оквирно савремени настанку документа (потичу из XIV или XV века), а неки су нововековни. Најстарији је ћирилички регест на словенском језику, настао вероватно у породичном архиву Нелипчића, исписан канцеларијским брзописом изразито западних морфолошких обележја и местимично избледео, који гласи: *+ Ово е Стјепана бана лист како се об[ећ]ао дати Цетину и [Клись за] Т[и]нинь.* Други регест, записан на латинском језику десно од ћириличког, вероватно је следећи по старости (делимично читљив: *1345 transactio Stephani bani Bosnensis ... de Johanne comite Nelypti facta ... №ro 4[2]*), док је, по свему судећи, најмлађи оширен латински регест лево од ћириличког (делимично читљив: *1345 23 Junii – Transactionales et respectivi reversales inter Stephanum banum Bosnae et comitem Joannem filium quondam comitis Nelyptii de Tigni ac nobilem dominam Belislatiam matrem eiusdem respectu castrorum Unaz, Potcitel, Serb et Stok ad manus regias receptorum, castrorum vero Tinnium, Brec pro manibus dicti comitis et matris eiusdem eosque [..lum] relictorum donec Cethina et castrum Clissia eisdem per dominum regem vel banum [as]signabuntur alibi...*), испод кога стоји (са неколико слова у црвеној боји) ознака фасцикли и броја из збирке Естерхазија (*Fasc[iculus] B N[ume]ro 9no Repos[itorio] 42do*). Ту су и модерни печат (штамбиль) средњовековне збирке Мађарског државног архива и DL сигнатура, као и руком исписана сигнатуре, вероватно мастилом, а не графитном оловком.²⁶

Када је реч о печаћењу, повеља је била опскрбљена висећим печатом аутора, од кога је данас очуван само део врпце. Делује да је печатна врпца била провучена само кроз један двослојни пар прореза – кроз основни слој и кроз савијену плику. Кроз сваки прорез (и то кроз оба слоја) провучена је по једна свилена врпца од предених конаца загасито црвене (гримизне) боје. Обе врпце су затим испрелете и уплете испод доњег руба повеље. Печат (вероватно велики или средњи печат бана Стјепана II) данас није сачуван, а мало испод руба, врпца се раставља на појединачне нити, па се не може реконструисати тачан начин печаћења. Сигурно је само да се радило о воштаном печату који је касније откинут или, вероватније, пресечен, на шта би указивала краткоћа и раслојеност постојеће врпце.²⁷

²⁶ MNL–OL, DL 87181, verso.

²⁷ P. Andelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 13–17, 86–90; M. Brković, *Isprave hrvatskih narodnih vladara i latinske isprave bosansko-humskih vladara i velmoža*, Zadar–Mostar 1998, 100–101; G. Čremošnik, *Studije*, 75–81, 91–117; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 226–227.

Постоји и други примерак повеље, сачуван као трансумпт у исправи Книнског каптола од 8. новембра 1381. Каптол је, као *locus credibilis*, на захтев посланика удовице кнеза Ивана Нелипчића, кнегиње Маргарете, у оквиру своје исправе издао оверовљени препис повеље Стјепана II.²⁸ Тада се примерак чува у истом архиву и збирци, под сигнатуром DL 38486. За разлику од оригинала, овај препис је првобитно био део породичног фонда тржачких Франкапана (Családi levéltárak: állagtalan fondokból – Frangepán család), који се налазио у месту Порпето крај града Удине (слов. Видем) у североисточној Италији. Стара сигнатура повеље била је Q 227/11.²⁹ Како су повеље Нелипчића сачуване и у збирци Естерхазија и у збирци Франкапана, биће да је, у једном тренутку, у време подела међу многобројним гранама Франкапана, дошло и до поделе архивске грађе. Нећемо улазити у детаљан опис спољашњих својстава исправе Книнског каптола јер се ту, у сваком случају, не ради о производу писарске службе бана Стјепана II, али ће бити приложена фотографија и тог примерка на основу које се могу пратити варијанте писања поједињих речи (пре свега топонима). На полеђини документа налази се веома избледео и тек делимично читљив ћирилички регист који гласи: *[и ... листа Стјепана] бана како се обитује обаровати и помагати кнеза Ивана.* Ради се опет о западном облику брзописне ћирилице и запису из XIV или XV века, али, чини се, не од исте руке која је писала регист на изворнику.³⁰

Raniја издања

Note cronologiche e documenti raccolti da Giovanni Lucio Traguriense,
Bullettino di archeologia e storia dalmata 4/6 (1881) 86–87 (изводи са пуно

²⁸ MNL–OL, DL 38486; R. Lopašić, *Spomenici tržačkih Frankopana*, Starine JAZU 25 (1892) 320; M. Matijević-Sokol, *Struktura i diplomatička analiza isprava Kninskog kaptola*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 36 (1994) 69–85. Занимљиво је да су неки преписи које је кнегиња Маргарета, удовица кнеза Ивана Нелипчића, тражила од Книнског каптола 1381. године завршили у збирци Франкапана, а неки у збирци Естерхазија.

²⁹ MNL–OL, DL 38486; *Collectio diplomatica Hungarica* (погледати и интернет портал: <https://archives.hungaricana.hu/en/charters/>). Видети и: R. Lopašić, *Spomenici tržačkih Frankopana*, 201–210, 320; D. Frangipane, S. Potočnjak, *Prilog istraživanju arhivske građe o Franu Krsti Frankopanu – L'archivio Frangipane, Joannis, Fluminensia: časopis za filološka istraživanja* 22/1 (2010) 45–65.

³⁰ MNL–OL, DL 38486, verso.

грешака, од којих је један погрешно наведен под 1322. годином; ови су изводи, под истом годином, објављени у: T. Smičiklas, *Diplomatici zbornik IX*, Zagreb 1911, 101–102, br. 87, уз напомену приређивача да се ради о сумњивој белешци); R. Lopašić, *Spomenici tržačkih Frankopana*, 320, br. XI (регист оверовљеног преписа Книнског каптола); F. Šišić, *Iz arkiva u Željeznom*, Vjesnik Kr. hrvatsko-slavonsko-dalmatinskoga zemaljskoga arkiva 7 (1905) 143–144, br. VIII; L. Thallóczy, *Tanulmányok a bosnyák bánság kezdetéről főtekintettel a körmendi levéltár okleveleire*, Értekezések a Történeti Tudományok köréből 20/5, Budapest 1905, 59–60, br. V; Lj. Thallóczy, *Istraživanja o postanku bosanske banovine sa naročitim obzirom na povelje körmendskog arhiva*, GZM 18 (1906) 436–437, br. V; L. von Thallóczy, *Untersuchungen über den Ursprung des bosnischen Banates mit besonderer Berücksichtigung der Urkunden im Körmender Archive*, Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und Herzegovina 11 (1909) 276–277, br. V; T. Smičiklas, *Diplomatici zbornik XI*, Zagreb 1913, 207–208, br. 158; L. von Thallóczy, *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, München–Leipzig 1914, 329–331, br. V; M. Brković, *Srednjovekovna Bosna i Hum: identitet i kontinuitet*, Mostar 2002, 206 (регист); A. Matošević, *Srednjovjekovne latinske povelje*, Gradovrh – часопис за književno-језична, друштвена и природознанствена пitanja 2 (2005) 202–203 (латински текст), 211–212 (превод); M. Brković, *Srednjovekovna Bosna i Hum: identitet i kontinuitet*, Mostar 2010², 290–291 (регист); F. Piti, *Anjou-kori Oklevéltár XXIX* (1345), Budapest–Szeged 2013, 258–259, br. 405 (опширан регист).

Текст повеље

Nos Stephanus Dei gratia banus Bosne, nec non terrarum Usure, Salis, Dolmne, Crayne, Rame ac totius Cholm princeps et dominus, publice recognoscimus in hiis [2] scriptis quod cum nuper ex mandato serenissimi principis et domini nostri, domini Ludouici, Dei gratia regis Hungarie, ad recuperandum et recipiendum pro prefato domino nostro rege terras, [3] castra, villas et possessiones, que ad ipsum dominum nostrum et ad ius regni et sancte corone de iure pertinere noscuntur, et ad cohercendum brachio potentie nostre quosvis rebelles et infideles regie ma[4]iestati cum potentia nostri exercitus Croatiam intrassemus, magnifico et illustri viro domino Nicolao totius Sclavonie bano cum tota exercitus sui fortitudine una nobiscum eunte, habitis una [5] cum prefato domino bano inter nos ex una, et nobilem adolescentem

comitem Johannem filium quondam comitis Neliptii de Tignino³¹ et nobilem dominam dominam Velislavam³² matrem |6| predicti comitis Johannis parte ex altera, diversis placitis et tractatibus, tandem ex utraque parte in formam et modum convenimus et concordavimus infrascriptum, videlicet: quod idem comes Johannes ante omnia |7| castra quatuor videlicet Unaç, Potçitel, Serb et³³ Stok ad manus regias libere cum omnibus suis iuribus pertinentiis et possessionibus que in suis sunt manibus resignabit, et castrum Tigninum |8| ac castrum Breç cum omnibus suis debitibus pertinentiis retinebit quoisque sibi Cethina cum suis pertinentiis debitibus et castrum Clissia insimul presententur et assignentur nostra seu regia |9| potestate, et tunc cum prefata castra, scilicet Ceth[ina]³⁴ et Clissi³⁵ (!) et ad ipsa spectantia habuerit dictus comes castra predicta, videlicet Tigninum et Breç, ad manus regias sine questione ac more subterfugio |10| resignabit. Quamdiu vero dictus comes castra sepedicta, scilicet Tigninum et Breç tenuerit, nobiles in tenutis et pertinentiis dictorum castrorum Tigninum et Breç manentes, nulli nisi predicto comiti |11| servire et a nullo nisi ab eodem comite debeant iudicari. Omnia etiam preter predicta que in prefatis literis privilegialibus regiis continentur, salva eidem comiti Johanni et domine matri sue, prout |12| inibi sunt expressa, inviolabiliter permanebunt. Nosque ipsum comitem Johannem ad optinendum, possidendum et retinendum omnia quecumque sibi per prefatum dominum nostrum regem et nos ac dictum dominum Nicolaum |13| banum donata, concessa seu promissa existunt, volumus et assumimus fideliter pro viribus adiuvare, ad hec contra omnem hominem, solo prefato domino nostro rege excepto, qui ipsi comiti Johanni inimicari |14| vellet, ipsum in suis rebus, possessionibus, iuribus vel hominibus indebet notabiliter offendendo, et idem comes talibus iniuriatoribus sua propria potentia resistere non valeret, nos eidem cum per ipsum fuerimus requisiti, |15| assistemus consilio et auxilio efficaci. Prefata

³¹ У изворнику стоји *Tign* са хоризонталном линијом изнад споја *gn*, што указује на скраћеницу. Уобичајени облици писања овог топонима били су *Tininum*, *Tinum*, *Tninium* или *Tinium*. Према аналогији са употребљеним локативом, овде би облик гласио *Tigninum*, те смо се одлучили за аблатив *Tignino*. По истом обрасцу ова скраћеница је разрешена и у 7, 9, 10. и 17. реду.

³² Чини се да у изворнику пише *Velislatiam*, али се можда најпре ради о лоше извученим потезима. У другој верзији повеље, као и у другим изворима користе се облици *Velislava*, *Velizlava*.

³³ Означено *et* је накнадно написано између топонима *Serb* и *Stok*.

³⁴ У изворнику стоји *Ceth*, али због хоризонталне линије изнад споја *th* сматрамо да се ради о скраћеници коју разрешавамо у раније посведоченом облику *Cethina*.

³⁵ Чини се да стоји *Cliss* или *Clissi*, а требало би *Clissia*. Уобичајени облик писања овог топонима био је *Clissium* или *Clissa*.

Nos Stephanus de grata Danni Bosie nec non Barum Vare Galis Dolmne Crayne Fane ac toti Cholmondeys et dñe publice recognoscimus in hys
scriptis. De cum nup ex mandato strenissimi principis et domini m: dñi Ludovici dei gratia Regis Hungarie ad recipiendum et recipiendum p: prefato dño nro regenter
Castra villas et possessores que ad ipm dnm nrm et ad us regni et sc: corone de ure pmi: noscitur et ad coherendim brachio potente nro quoslibet rebellis et infideles regie ma-
iestati cum potentia nri exatus Creatam intrassimus magis et illust dno domino Nicolao totius Declanion Bano ea rata exatus sui fortitudine bna nobcum amito habuit bna
cum p: fato dno Bano inter nos ex sua et Nobilium adolescentem Comitis Johem filii quondam Comitis Meliporti de Tign et Nobilem suam Nam Velislitanam matre
predi Comitis Johis pte exaltata diversis placitis et tractibus tandem excepit p: formam et modum auemus et concordium infra scriptu: videlic q: Idem Comes Johes in ea
Castra quatuor videlic bnas Votivel Serb Etole ad manus regias libe cum orbz suis uribz pmentis et possombz que in suis sunt manibz resigbit et Etiam stru: Tign
ac Castrum Broc cum debz suis debitis pmentis retinebit quoiqu: est Cetima cum suis pmentis debitis et Castrum Clissa insimil pntentur et assignent nra seu regia
pente et tunc cum p: fata Castra sibi Octi et Clissa et ad ipsa spectantia habuerit sed Comes Castri p: da videlic Tign et Broc ad manus regias sine gone ac more subterfugio
resignabat. Quandom uero dictus Comes Castri sepede sibi Tign et Broc remittit nobiles itemus et pmentis deo: Castrop Tign et Broc manentes nulli in predicto Comiti
sunt et nullo nisi ab eodem Comiti debent iudicari. Omnia enim ppter predicta que impfatis his pruilegiis regis atque Salina eidem Comiti Johi et sibi nri sic pte
sunt exp: in molabili pmissis. Nos ipm Comitem Johem ad optimandum possidendum et retinendum ora quecum sibi p: fato dñm nrm Regem et nos ac dñm dñm Nicol
Bani donata concessa seu pmissa existat volumus et assumam fideli: p: bnbz adiuuare. As hec ora dem hoitem solo p: fato dno nro Regis exceptio qui ipsi Comiti Johanni imicari
belli ipm in suis rebz possessor uribz ut homibz in molabili offendendo et idem Comes talibz in molabili sua p: p: fato resiste non vuleret nos eidem cu p: ipm fum: registi
assistimus consilio et auxilio efficacia. Oferatu igit: ora et sc: de benignitate auctoritate p: fato dñi in Regis consili de consensu et plena voluntate p: dicto dñi Nicol: Sam Sepedeo
Comiti Johi pmissis ac in sup: bna cu p: dicto dno Bano tractis sacrosanctis evangeliis et sc: reliquias cu duodecim de mis Comitibus Barombi et Nobilibz iurauimus ut hec ei q:
dñi impredicis et alijs p: fato dno nro Regi fidel exister firme obfuent. Prefini quoq: Comes et dñi mat: ipsius bna cum bonibz pte et dno dno Nicol: Ep: Tign ac alijs
viginti et uno nobilibz suis in triis suis sup: hoc constas exp: nob: ac p: dicto dno Nicol: Bano militis nobilibz et nobilibz dñis p: tibz ut semp sine p: fato dno nro Regi et
sime Corone fides ac ut hec omnia iniquatum eos iniquum in molabili debent obseruare tuus estem sacrosanctis evangeliis et reliquias iurauerit. Sup: quibz odiis suis mas
feci et nri sigilli appensione manu. Monstra aut: meo nobilium nobiscum conuenant hec existunt. Willi Voruoda Paulus filius Oborlatini. Dabysa. Choi
Vatimis Stephi. Stephi Drusida. Comes. Ordobanus Chlapowic Stephi Celma. Drugassa filius Comitis Opponi. Tichemus filius Vitani. Aherlise. Ostea
Togata. Eypan. Goytawka. Nobiles et Iapani. Actum et datum Tigni: in vigilia dñi Johis Baptiste anno Domini millesimo trecentesimo. Quadragesimo quinto.

1945. 20. Jan.

Tanácselnökének köszönettel mérlegelni
Bánya Béthye S. kommandanciának pénzbeli Comitii
szolgálati díját. Ez a díjat nem külön szedik
szolgálati díjaknak. Ezért hatalmas
szolgálati díjat kérünk. Bár ezt nem
szükséges, de támogatni kellene.
László Comititől köszönettel köszönettel
köszönettel köszönettel köszönettel köszönettel
Bánya Béthye S. kommandanciának pénzbeli

Bánya Béthye S.

1945. 20. Jan.

+ azonos eredményű volt a többi előző díjhoz
+ azonos eredményű volt a többi előző díjhoz

87181

87181

ORSZÁGOS LEVELTÁR
KÖZEMELŐ STÜRTÖNÖK

igitur omnia et singula de benignitate ac auctoritate prefati domini nostri regis confisi, de consensu et plena voluntate predicti domini Nicolai bani, sepedicto |16| comiti Johanni promisimus ac insuper una cum predicto domino bano tactis sacrosanctis ewangeliis et sanctorum reliquiis, cum duodecim de nostris comitibus, baronibus et nobilibus iuravimus, ut hec ei quam |17| diu in predictis et aliis prefato domino nostro regi fidelis existet, firmiter observentur. Prefati quoque comes et domina mater ipsius, una cum venerabili patre et domino, domino Nicolao episcopo Tigninensi³⁶, ac aliis |18| viginti et uno nobilibus suis in literis suis super hoc confectis expressis nobis et predicto domino Nicolao bano, multis nobilibus et notabilibus viris presentibus, ut semper sint prefato domino nostro regi et |19| sancte corone fideles, ac ut hec omnia in quantum eos tangunt inviolabiliter debeant observare, tactis eisdem sacrosanctis ewangeliis et reliquiis iuraverunt. Super quibus omnibus literas nostras |20| fecimus fieri et nostri sigilli appensione muniri. Nomina autem nostrorum nobilium nobiscum coniurantium hec existunt: Volk voyvoda, Paulus filius Chorwatini, Dabyssa, Chor|21|watinus Stephani, Stephanus Drusik, comites, Pribislavus Chlappovik, Stephanus celnik, Dragissa filius comitis Styckonis, Tichcinus filius Vitani, Merkoe, Ostoya |22| Rogata, Styan Goyslavik, nobiles et jupani. Actum et datum Tignini, in vigilia beati Johannis Baptiste, anno domini millesimo trecentesimo quadragesimo quinto.

Превод повеље

Ми, Стјепан, милошћу божјом бан Босне, те владар и господин земаља Усоре, Соли, Дувна, Крајине, Раме и свег Хума, јавно обзнајујемо у овој исправи да смо недавно, са снагом своје војске, ушли у Хрватску по заповести прејасног владара и господина нашег, господина Пајоша, милошћу божјом краља Угарске, ради повраћаја и задобијања, за реченог господина нашег краља, земаља, утврђених градова, села и поседа за које се зна да том нашем господину и праву краљевства и Светој круни према праву припадају и ради обуздавања, нашем моћном руком, свих побуњеника и неверних краљевском величанству. Са велможним и славним мужем господином Николом, баном целе Славоније, који је заједно са нама дошао са целом снагом своје војске, имали смо разне договоре и обавили преговоре између нас и поменутог господина бана, с једне, и племениног младића кнеза Ивана, сина покојног кнеза Нелипца

³⁶ Изабрани облик је аналогија са уобичајеним начином навођења (епископска дијецеза је обично означавана придевом).

книнског и племените госпође, госпође Велиславе, мајке поменутог кнеза Ивана, са друге стране. Напослетку смо се, обе стране, сложили и сагласили у доле назначеном облику и на доле назначен начин, тј. – да ће исти кнез Иван, пре свега, четири града, тачније Унац, Почитељ, Срб и Стог, са свим њиховим правима, припадностима и поседима који су у његовим рукама, вољно предати у краљевске руке, а град Книн и град Бреч[ево] са свим њиховим следујућим припадностима задржаће док му се Цетина са својим следујућим припадностима и град Клис заједно не уручe и доделе нашим или краљевским овлашћењем. А тада, када буде држао наведене градове, прецизније Цетину и Клис и оно што њима припада, речени кнез ће раније поменуте градове, прецизније Книн и Бреч[ево], без оспоравања и претврног избегавања предати у краљевске руке. Докле год, пак, речени кнез буде држао наведене градове, тачније Книн и Бреч[ево], племићи који остају на поседима и припадностима речених градова Книна и Бреч[ев]а, не треба да служе никог осим реченог кнеза и нико им други осим истога кнеза не може судити. Такође, све осим оног горе реченог што је садржано у поменутој привилегијалној краљевској исправи, остаће истом кнезу Ивану и госпођи његовој мајци, као што је тамо истакнуто, неокрњено сачувано. И ми желимо и верно се обавезујемо да ћemo, колико нам буде могуће, подржати реченог кнеза Ивана у стицању, поседовању и задржавању свега шта год смо му даровали, доделили или обећали поменути наш господин краљ, ми и речени господин бан Никола, и у томе га помагати против сваког човека – искључујући само реченог нашег господина краља – који реченом кнезу Ивану жели бити непријатељ, те га незаслужено и отворено угрожавајући у домену његових ствари, поседа, права или људства. И ако се исти кнез тим неправдама својом сопственом снагом не буде могао одупрети, ми ћemo бити обавезани да му помогнемо саветом и ефективном помоћи. И стога, све и поједино горе наведено, према милосрђу и овлашћењу реченог нашег господина краља у које се уздамо, и уз сагласност и пуну вољу наведеног господина бана Николе, реченом кнезу Ивану обећавамо и уз то се заклињемо, са поменутим господином баном, дотакнувши света јеванђеља и мошти светаца, са дванаест наших кнезова, велможа и властелина, да ћemo ово, докле год [кнез Иван] у наведеном и осталом нашем поменутом господину краљу буде веран, чврсто поштовати. Такође, поменути кнез и госпођа његова мајка, заједно са поштованим оцем и господином, господином Николом, епископом книнским и са двадесет и једним другим њиховим племићем,

M.O.F.L.
38486

у својој исправи сачињеној о овој ствари, обзнили су нама и поменутом господину бану Николи, у присуству многих племића и угледника, да ће увек бити верни реченом господину нашем краљу и Светој круни и да ће све ово, у оној мери која је до њих, морати неокрњено поштовати, те су се заклели дотакнувши иста света јеванђеља и реликвије. О свему томе дали смо сачинити нашу исправу и оснажити је овером нашег висећег печата. А ово су имена наших властелина који су се са нама заклели: Вук војвода, Павле син Хрватина, Дабиша, Хрватин Стјепана, Стјепан Дружић, кнезови, Прибислав Хлаповић, Стјепан челник, Драгиша син кнеза Стипка, Тихчин, син Витана, Мркоје, Остоја Рогата, Стјепан Гојславић, властелини и жупани. Учињено и дато у Кину, дан уочи празника Блаженог Јована Крститеља, лета Господњег 1345.

Дипломатичке особености

Документ је сачињен по обрасцу типичном за латинске исправе, најсроднијем банским и племићким исправама угарске провенијенције, уз одређене разлике и специфичности.³⁷ Структурално, али и садржајно, повеља босанског бана Стјепана II Котроманића скоро да је истоветна исправи славонског бана Николе Банфија, која је издата истим послом, истога дана, на истоме месту.³⁸ Нема сумње да је нацрт обе исправе рађен истовремено, а није искључено ни да их је писао исти писар, што не можемо потврдити или оповргнути јер недостаје оригинал повеље бана Николе.

Документ почиње ин titулацијом у облику *Nos Stephanus Dei gratia banus Bosne, nec non terrarum Usure, Salis, Dolmne, Crayne, Rame ac totius Cholm princeps et dominus*, која доноси једну од обимнијих титулatura Стјепана II. Њен облик је сличан ин titулацијама у словенским исправама и садржи девоцију, с тим што је изостављен уобичајен помен Св. Гргура (који се среће само у ћирилчким исправама на словенском језику), а уведена је владарска множина, типична за латинске исправе представника власти у Угарској и Босни.³⁹ Неке земље и области које се налазе у словенским ин titулацијама нису споменуте (Доњи Краји), док се овде први и једини пут спомињу Дувно, Крајина и Рама, што

³⁷ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 511–512.

³⁸ T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik XI*, 205–208.

³⁹ M. Brković, *Diplomatičke formule latinskih povelja bosansko-humskeh vladara i velmoža od XII do XV stoljeća*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 24/11 (1985) 136; isti, *Isprave*, 184, 196–197; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 333.

намеће одређене дилеме. Најважнија која се намеће је да ли је писар, погрешно, Доње Краје (у латинским повељама обично означаване као *Inferiores Partes*), који су у интитулацијама долазили управо иза Усоре и Соли, помешао са Дувном и Крајином. Облик *Dolmne Crayne*, ако се изостави неспорно присутни зарез између поменуте две речи, могао би бити искварени словенски облик који означава Доње Краје. Но, начин записивања (са зарезом) указивао би, у најмању руку, да је писар погрешно схватио оно што су му бан и његови службеници могли рећи приликом састављања концепта јер је он свакако мислио на два појма – Дувно и Крајину, записујући их на за њих стандардан начин. То би даље могло значити да писар није био Стјепанов службеник, већ службеник Николе Банфија или неко из окружења Нелипчића у Книну, свакако особа која није знала организацију босанске државе.

Било како било, Крајина, ако се не ради о непрецизном, исквареном или алтернативном термину за Доње Краје, могла се наћи у документу зато што је Стјепан можда ставио подручје Макарског приморја под своју контролу нешто пре издавања ове исправе. Свакако се чини да је хтео да истакне своју власт над областима ближим Хрватској.⁴⁰ Па опет у тој интитулацији нема, на пример, Ливна, које је до тада такође прикључено Босни, а јављају се свакако раније присаједињене жупе Дувно и Рама, од којих је потоња уједно била део угарске краљевске титулатуре. То је необично јер би се, у начелу, могло сматрати политички осетљивим, а уз то Стјепан II овде наступа као директни извршилац воље краља Лајоша I. У ранијим повељама бана Стјепана II срећу се сведоци од Раме (1326, 1329/30) и Дувна (1329/30), али те две жупе тада нису уједно биле и део интитулације.⁴¹

Промулгација је кратка и неубичајене форме и асоцира на разглас – *publice recognoscimus in hiis scriptis*. Констатацијом која подразумева

⁴⁰ М. Анчић, *Putanja klatna*, 118–133; Н. Клaić, *Srednjovjekovna Bosna*, 224–234; ista, *Iz problematike srednjovjekovne povijesti Bosne*, Prilozi II u Sarajevu 14–15 (1978) 69–70; М. Благојевић, *Босанско Заврије*, Зборник ФФ у Београду 14–1 (1979) 131; Ј. Мргић-Радојчић, *Повеља бана Стјепана II Котроманића великог кнезу Гргуру Стјепанићу*, ССА 3 (2004) 20–23, 26; Ј. Мргић, *Повеља босанског бана Стјепана II Котроманића којом кнезу Вукославу Хрватинићу даје жупе Бањицу и Врбању са градовима*, ГПБ 1 (2008) 12–16.

⁴¹ За нека размишљања о Рами у угарским краљевским интитулацијама видети: Т. Живковић, *Рама у титулатури угарских краљева*, ЗРВИ 41 (2004) 153–164, посебно 159–160. Видети и претходну напомену.

„јавно обзнањивање“ ова промулгација имплицитно у себи садржи и општу инскрипцију, јер је документ упућен свима.⁴²

Највећи део документа заузимају експозиција и диспозиција, које су дате у извештајној и наративној форми, без пуно фраза и општих места, а потпуно су лишене симболичких или идеолошких формулатија. У експозицији се говори о доласку војски бана Стјепана II и бана Николе Банфија у Хрватску са циљем да наследнике кнеза Нелипца приведу споразуму са краљем, чији је суверенитет требало повратити. Констатовано је, индиректно, да је долазак војних снага изнедрио почетак преговора који су успешно закључени.⁴³ Диспозиција, која почиње речима *videlicet: quod*, заправо доноси одредбе споразума Нелипчића и двојице банова као краљевих опуномоћеника, а о садржају самих ставки већ је било речи у уводном делу члanka.⁴⁴

Есхатокол уводи опширина, али не сасвим јасно одређена гарантна формула, која на крају исходи у тзв. „телесну заклетву“ бана и дванаесторице његових властелина, која је подразумевала дотицање Св. писма (тачније јеванђеља) и моштију светаца.⁴⁵ Короборација, налик на короборације сличних латинских исправа, најављује оверу печатом и јавља се у облику: *Super quibus omnibus literas nostras fecimus fieri et nostri sigilli appensione tuniri*. Бан Стјепан II наводи да ће исправа бити оверена његовим висећим печатом, али како он недостаје, остаје нејасно је ли коришћен велики или можда (због изостанка речи „велики“), средњи банов печат.⁴⁶

Списак сведока долази после короборације, а сведоци су дефинисани као банови суротници/суприсежници, односно као дванаесторица представника властеле који су били уз бана и са њиме се заклели, што је констатовано у горе поменутој гарантној формули.⁴⁷ Сведоци су

⁴² М. Brković, *Diplomatičke formule*, 138; isti, *Isprave*, 199, 222–223; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 393.

⁴³ Т. Smičiklas, *Diplomatički zbornik XI*, 205, 207; А. Birin, *Knez Nelipac*, 69–70.

⁴⁴ М. Brković, *Isprave*, 256–257; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 411.

⁴⁵ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*. Х Санкција, Глас СКА 100 (1922) 1–5, 13–26; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 446.

⁴⁶ Р. Andelić, *Srednjovjekovni pečati*, 13–17; М. Brković, *Isprave*, 100–101, 311; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 473–474.

⁴⁷ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*. XV Сведоци, Глас СКА 110 (1924) 1–4, 7–18; М. Brković, *Diplomatičke formule*, 141–142; isti, *Isprave*, 311, 316–317; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 452, 461. Милко Брковић истакао је изворима непоткрепљену тезу о броју од дванаест сведока као о броју хрватских племена. Јасно је, међутим, да се ради о уобичајеном, „апостолском“ броју сведока, што је био обичај

наведени са својим титулама, али се не може недвосмислено утврдити да ли је исправно тумачење, дато у појединим историографским делима, да постоји јасна подела на „кнезове“ и „племиће и жупане“. Заиста делује да се одредница „кнезови“ (*comites*) односи на све особе које јој претходе (искључујући војводу Вука, а закључно са Стјепаном Дружићем), док није сасвим јасно да ли је израз „племићи/властела и жупани“ (*nobiles et iurapi*) општијег карактера и да ли се односи на све наведене сведоце, или само на оне који долазе после Дружића и који, барем у том тренутку, нису имали војводску или кнежевску титулу. Теоријски, појам *comites* би се могао односити и само на Хрватина Стјепановог и Стјепана Дружића, који му непосредно претходе, али то је најмање вероватно. Појам „*nobilis*“ одговара словенском појму „властелин“, а он није нужно подразумевао ранг испод кнеза, већ је имао општије, шире значење. Можемо, на крају, закључити да је већина досадашњих истраживача ове исправе, чини се с правом, сматрала да су сведоци, према титулама и рангу, подељени на три групе – војводу Вука, групу кнезова, те групу властелина и жупана. Мркоје и Тихчин, овде забележени у трећој групи, посведочени су као кнезови, али тек у повељама издатим након 1345. године.⁴⁸

Датум је угарског типа и садржи, у босанским (али и угарским) латинским исправама ретку двојну одредбу – *actum et datum* – иако су обе радње учињене на истом месту. Можда се са тим изразом хтело потенцирати да је споразум и закључен и формално записан у истој прилици.⁴⁹ Пун облик датације гласи: *Actum et datum Tignini, in vigilia beati Johannis Baptiste, anno domini millesimo trecentesimo quadragesimo quinto.* Датовање верским празником типично је за угарску дипломатичку праксу, одакле је продрло и у босанске исправе (не само латинске, али је

и у босанској, али и у другим дипломатичким праксама. М. Brković, *Ludovik I. Veliki (1342.–1382.) u srednjovjekovnim ispravama bosansko-humskih vladara*, Hercegovina. Časopis za kulturno i povijesno naslijede 26–1 (2015) 115–118.

⁴⁸ П. Анђелић, *Barones regni i državno vijeće srednjovjekovne Bosne*, Прилози ИИ у Сарајеву 11–12 (1975–1976) 29–48, посебно 37; isti, *Ubikacija oblasti Trebotića i teritorijalno-politička organizacija bosanskog Podrinja u srednjem vijeku*, GZM n. s. (A) 30–31 (1977) 251–252, 262; N. Klaić, *Iz problematike*, 69–70; M. Brković, *Diplomatičke formule*, 141.

⁴⁹ J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 151; M. Brković, *Isprave*, 155; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 492, 496, 501.

у њима ова појава чешћа).⁵⁰ У овом случају је реч о дану уочи празника рођења Јована Крститеља, што одговара 23. јуну.⁵¹

Просопографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне и Старог српског архива* већ су објашњаване личности: **Paulus filius Chorwatini/Павао Хрватинић** (CCA 6, 38, 40, 48); **Chorwatinus Stephani/Хрватин Стјепанић** (ГПБ 3, 38–39, 43–44); **Stephanus Drusik/Стјепан Дружић** (ГПБ 3, 38–39, 44, 57; CCA 6, 38, 40, 46); **Pribislavus Chlapovik/Прибисав Хлаповић** (ГПБ 1, 21; ГПБ 3, 43–44; CCA 1, 81–82, 86, 90; CCA 3, 29; CCA 6, 47); **Tichcinus, filius Vitani/Тихчин, син Витана** (ГПБ 1, 21–22; ГПБ 4, 24, 27; CCA 3, 31); **Merkoe/Мркоје** (CCA 1, 81–82, 90; CCA 2, 72–73, 77; ГПБ 4, 12–13, 15, 26).

Ludouicus, Dei gratia rex Hungarie (**Лајош, угарски краљ**), 2, 3, 12, 13, 15, 17, 18 (ред у изворнику) – ради се о Лајошу I Великом, другом угарском краљу из династије Анжујаца, који је владао Угарском од 1342. до 1382. године, а Польском од 1370. до 1382. године. Био је син Карла I Роберта и Елизабете, польске принцезе из династије Пјастовића. Током своје дуге владавине успео је да реорганизује државу, донесе низ закона којим је заштићено ситно племство, заузда центрифугалне тежње племства и победи Млечане у борби за Далмацију. У браку са Јелисаветом Котроманић, ћерком босанског бана Стјепана II, имао је три кћери – рано преминулу Катарину, Марију (потоњу угарску краљицу) и Јадвигу (потоњу польску краљицу). Неколико година након његове смрти, избио је династички рат у Угарској, који је завршен устоличењем Жигмунда Луксембуршког, мужа краљице Марије, али се криза владарског легитимитета наставила и касније.

Литература: I. Bertényi, *Nagy Lajos király*, Budapest 1989; P. Engel, *The Realm of St. Stephen. A History of Medieval Hungary, 895–1526*, London – New York 2001, 140–197; Gy. Kristó, *I. Lajos (Nagy Lajos)*, Magyarország vegyes házi királyai, ed. Gy. Kristó, Szeged 2002, 45–66; П. Рокай, З. Ђере, Т. Пал, А. Касаш, *Историја Мађара*, Београд 2002, 99–123.

⁵⁰ С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*. XVII Датирање, Глас СКА 132 (1928) 29–30, 36–45; D. Lovrenović, *Bosanska kvadratura kruga*, Sarajevo 2012, 201–212; J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 175–176; M. Brković, *Isprave*, 155; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 494.

⁵¹ J. Stipišić, *Pomoćne povijesne znanosti*, 187.

Nicolaus, totius Sclavonie banus (Никола, бан читаве Славоније), 4, 5, 12, 13, 15, 16, 18 – славонски бан Никола, наведен у овој исправи као *illustris vir dominus*, био је представник племићког рода Хахот, пореклом из Тирингије. Средиште овог рода било је од краја XIII века у Доњој Лендави по којој је добијен племићки предикат „од Лендаве“. Лендаву су привремено преузели Гисинговци, али је 1323. враћена Хахотима. Никола је добио придевак Банфи (Банић) по оцу Стјепану I, такође славонском банду. Био дворанин Карла Роберта, жупан у жупанији Зала (1324–1343, 1349–1351), магистар краљичиних коњушника (1342–1343), бан читаве Славоније (1343–1345), а затим и бан Славоније и Хрватске (1345–1346, 1353–1356). У својству бана заступао је интересе краља Лајоша у борби са одметнутим славонским и хрватским племством (Нелипчићи, Курјаковићи, Шубићи Брибирски) и црквеним великодостојницима, а уједно се борио и против Млечана у време опсаде Задра и рата за Далмацију. Имао је синове Стјепана II и Ивана I, који су такође били на важним дужностима у Загорју, Славонији и Мачви. Породица је изумрла у XVII веку.

Литература: V. Klaić, *Hrvatski hercezi i bani za Karla Roberta i Ljudevita I (1301–1382)*, Rad JAZU 142 (1900) 173–180; HBL 1, 420 (M. Švab); P. Engel, *Magyarország világi archontológiája (1301–1457)*, vol. I, Budapest 1996, 16, 17, 22, 23, 55, 57, 174, 234–235, 267, 322, 357, 369, 371, 380, 421, 436, 467, 472; *Ibidem*, vol. II, 94.

Johannes, filius quondam comitis Neliptii de Tignino (Иван, син покојног кнеза Нелипца книнског), 5, 6, 9–14, 16, 17 – у историографији најпознатији као Иван Нелипчић, означен овде као *nobilis adolescens comes*, јер је очеву титулу кнеза наследио у младој доби, не делујући самостално, већ под заштитом мајке Велиславе. Кнински кнез је био свега нешто више од годину дана, након чега је, споразумом са славонским и босанским баном, те са краљем Лајошем, прешао у Цетинску жупу (жупанију), у град Сињ, задржавши у својим рукама и неке градове у Книнској жупанији (Камичац, Бречево). Као Лајошев одани присталица, привремено је вршио дужност жупана Врбаса и Сане (око 1360), а затим и кнеза Хумске земље (1365–1372), након чега се вратио у Сињ, с титулом цетинског кнеза. Дуго се спорио са локалним племством у својим областима, али се на крају успео учврстити као врховни господар на тим подручјима. Умро је између 1377. и 1379. године, оставивши малолетног сина Иваниша као јединог мушкиг наследника.

Литература: D. Gruber, *Nelipić, knez cetinski i kninski*, Zagreb 1886; V. Klaić, *Rodoslovje knezova Nelipića od plemena Svačić (genealogijska studija)*, Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva n. s. 3 (1898) 7–10, 18; S. Gunjača, *Cetinski knez Ivan I. Nelipić*, Kalendar Hrvatskog kulturnog društva Napredak 28 (1937) 174–183; A. Birin, *Knez Nelipac*, 62–90.

Velislava (Велислава), 5, 11, 17 – супруга кинеског кнеза Нелипца и ћерка крбавског кнеза Курјака, оснивача великашке породице Курјаковића. У овој повељи означена је као *nobilis domina domina Velislava*, а у неким изворима наводи се и као Владислава (облик Вјекослава је конструкција). У време њене удаје, Курјаковићи и кнез Нелипац били су савезници и противници централних анжујских власти, али су се касније две породице удаљиле. Велислава је, после мужевљеве смрти, деловала као старатељка свога младог сина Ивана, преговарајући у његово име са Млечанима, славонским и босанским баном и са краљем Лajoшем. Након нагодбе са краљем, крајем 1345. године, неко време боравила је у млетачком Сплиту, након чега нестаје из извора.

Литература: G. Urlić-Ivanović, *Vladislava, kneginja cetinska god. 1344*, Narodni koledar 22 (1884) 61–70; V. Klaić, *Rodoslovje knezova Krbavskih od plemena Gusić*, Rad JAZU 134 (1898) 195, 198–200; isti, *Rodoslovje knezova Nelipića*, 6–7, 10, 18; A. Birin, *Knez Nelipac*, 7, 10, 18, 24, 62–70, 161–162, 170–172, 174–175, 186, 189, 194–195, 201, 204; I. Botica, *Krbavski knezovi u srednjem vijeku*, Zagreb 2011, 11, 51–52, 62–63, 68, 88–93, 197, 302 (doktorska disertacija u rukopisu); *HBL* 8, 426 (I. Majnarić).

Nicolaus, episcopus Tigninensis (Никола III, епископ кинески), 17 – кинески епископ (око 1343–1347), наведен у овој исправи као *vene-rabilis pater et dominus, dominus Nicolaus*. Кретао се у кругу Нелипчића у време њихове управе над Кином и присуствовао је склапању свих важнијих споразума. Приликом склапања мира између кнеза Нелипца и Млечана на Слапу Крке октобра 1343. спомиње се као сведок. Учествовао је на синоду у Сплиту 1344. године, док се 1345. наводи као сведок из круга Ивана и његове мајке Велиславе приликом потписивања споразума Нелипчића са славонским и босанским баном. Није познато када је Никола напустио положај, али се то вероватно десило почетком 1347, а најкасније до почетка 1348. године.

Извори и литература: S. Ljubić, *Listine* II, 200; T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik* XI, 131, 206, 208; J. Barbarić, *Kninski biskupi i njihova biskupija (o. 1050–1490) u svjetlu novijih arhivskih istraživanja*, Kninski

zbornik, Zagreb 1993, 72, 90; isti, *Kninski biskupi i njihova biskupija*, Sedam stoljeća Šibenske bisupije, ur. V. Lakić, Šibenik 2001, 172–173.

viginti et uno nobiles sui (21 племић Нелипчића), 18 – није познато о којим се племићима ради. Познат је већи број ситних племића који су били у служби Нелипчића, али се може само нагађати да ли су неки од њих били међу властелинima поменутим индиректно у овој исправи.

Литература: N. Isailović, *Između otpora i lojalnosti*, 263–295; A. Birin, *O familijarima knezova Nelipčića*, Povijesni prilozi 51 (2016) 41–69.

Volk voyvoda (Вук, војвода), 20 – личност која се у овом облику јавља само у овој повељи и која се, због изостанка презимена, не може поуздано идентификовати. Можда се ради о војводи Вуку Штитковићу, који се везује за Жупу Лепеницу и који је поменут у повељама бана Стјепана II насталим око 1326. и око 1329/30. У прилог томе говори чињеница да се војвода Вук Штитковић и Дабиша Беројевић јављају један за другим 1329/30, а војвода Вук и Дабиша (без презимена) у истом поретку 1345. године. Са друге стране, велики хронолошки распон свих ових помена могао би довести поменуту претпоставку у питање. Војвода Вук би, такође, могао бити и неки од кнезова истога имена који је касније могао постати војвода, нпр. Вук Вучковић, поменут у повељи из 1329/30. године. Повезивање Вука Штитковића и Мркоја Шћитовљанина, који се такође помиње у овој повељи, само је претпоставка Паве Анђелића.

Извори и литература: С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, Београд 2004, 219 (докторска дисертација у рукопису); П. Анђелић, *Barones regni*, 39; Ј. Мргић-Радојчић, *Повеља бана Стјепана II Котроманића великог кнезу Гргуру*, 20–21, 26, 30; Ј. Мргић, *Повеља босанског бана Стјепана II Котроманића којом кнезу Вукославу Хрватинићу даје жупе Бањицу и Врбању*, 13–14, 21.

Dabyssa (Дабиша), 20 – овде споменути Дабиша могао би одговарати Дабиши из повеље бана Стјепана II издате око 1326. године, односно Дабиши Беројевићу, поменутом у повељи истога бана из 1329/30. године, оснивачу породице Дабишића из источне Босне. То би могла оснажити чињеница да се кнез Дабиша Беројевић 1329/30. помиње одмах иза војводе Вука Штитковића, а у овде приређеној повељи иза војводе Вука (чије презиме, као и Дабишино, овога пута изостаје). Такође би се могло радити о некој сасвим другој личности, или готово сигурно не о потоњем краљу Дабиши (1391–1395) који је,

по свему судећи, био нећак бана Стјепана II, политички активан тек од 60-их година XIV века.

Извори и литература: П. Анђелић, *Barones regni*, 38; isti, *Ubikacija oblasti Trebotića*, 251–252, 262; С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, 43–44; Ј. Мргић-Радојчић, *Повеља бана Стјепана II Котроманића великог кнезу Гргуру*, 20–21, 30; Ј. Мргић, *Повеља босанског бана Стјепана II Котроманића којом кнезу Вукославу Хрватинићу даје жупе Бањицу и Врбању*, 12–13, 19.

Stephanus celnik (Стјепан челник), 21 – ова личност вероватно одговара Стипоју Челничићу, сведоку од Усоре у више других повеља, за кога се у историографији хипотетички наводило да је син солског властелина челника Хлапа и брат Прибислава Хлаповића, иза кога се спомиње и у овој, као и у повељи бана Стјепана II из 1351. године. Но, треба истаћи да није јасно зашто би два рођена брата носила различит патронимик (један изведен од очевог личног имена, а други од његове службе). Уз то, иако Стипоје Челничић и Стјепан челник вероватно јесу једна те иста особа, није сигурно да ли је „Челничић“ презиме или деминутив од „челник“, тј. ради ли се, можда, у оба случају о функцији, а не презимену. Стипоје Челничић се, у том именском облику, у ћириличким повељама појављује 1351, 1366. и 1367. године, у потоње две као казнац.

Извори и литература: Р. Andđelić, *O usorskim vojvodama i političkom statusu Usore u srednjem vijeku*, Prilozi II u Sarajevu 13 (1977) 27, 42–43; исти, *Barones regni*, 37–38; М. Благојевић, *Босанско Заврије*, 136, 141; С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, 99–100; Ј. Мргић-Радојчић, *Повеља бана Стјепана II Котроманића кнезу Павлу и Вуку Вукославићу*, ССА 1 (2002) 81–82, 86, 90; иста, *Повеља бана Твртка кнезу Вуку Хрватинићу*, ССА 2 (2003) 169–170, 174, 181; Р. Поповић, *Повеља бана Стјепана II Котроманића о решавању спорова између Босне и Дубровника*, ССА 6 (2007) 47; Ј. Мргић, *Повеља босанског бана Стјепана II Котроманића којом кнезу Вукославу Хрватинићу даје жупе Бањицу и Врбању*, 21; Д. Јечменица, *Повеља бана Твртка кнезу Павлу Вукославићу*, ГПБ 4 (2011) 24, 26–27.

Dragissa, filius comitis Styrkonis (Драгиша, син кнеза Стипка), 21 – ова личност појављује се само у овде анализираној повељи и не може се поуздано утврдити о коме се ради. Драгишин отац је свакако један од више кнежева који су носили име Стјепан (или Стјепан, Стипоје, Стипко), а деловали су током владавине бана Стјепана II.

Ostoya Rogata (Остоја Рогата), 21, 22 – Име Остоја Рогата се, у идентичном облику, јавља само у дубровачком акту у коме се исти оптужује за пљачку робе (125 кастрата и већу количину драгоценог текстила) дубровачког трговца Влаха *de Saracha* у Броћну, априла 1329. године. Теоријски би то могао бити Остоја Прибојевић, сведок из Раме у повељама бана Стјепана II, издатим око 1326. и 1329/30. године. У том случају би му Рогата био надимак. У историографији се спекулисало да је једина жена племкиња која је уписана као сведок у исправи бана Твртка (1357) – Јелена Остојиница, удовица Остоје Рогате. Са друге стране, могла је бити и удовица Прибојевића (ако није иста личност) или, можда, неког Обриновића (који је имао сина Остојицу). Извесни Цријеп Рогатић био је службеник Вука (Вукића), брата бана Твртка, а затим и Николе Алтомановића. Најзад, од 1405. до 1426. спомиње се кнез Вук Рогатић, можда члан исте породице.

Извори и литература: J. Gelcich, *Monumenta Ragusina: Libri reformationum V*, Zagreb 1897, 264; И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку I*, Београд 1960, 398; M. Vego, *Historija Broćna od najstarijih vremena do turske okupacije*, Sarajevo 1961, 51; P. Andelić, *Srednjovjekovna župa Večenike – Večerić i postanak Mostara*, GZM n. s. (A) 29 (1974) 273; M. Vego, *Iz istorije srednjovjekovne Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1980, 144; П. Анђелић, *Barones regni*, 41; С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, 79–80, 87–88; J. Мргић-Радојчић, *Повеља бана Стјепана II Котроманића великим кнезу Гргуру*, 20–21, 30; J. Мргић, *Повеља босанског бана Стјепана II Котроманића којом кнезу Вукославу Хрватинићу даје жупе Бањицу и Врбању*, 13–14, 20; Д. Јечменица, *Повеља бана Твртка кнезу Влатку Вукославићу*, 16–17; Р. Михаљчић, *Повеља краља Стефана Твртка Твртковића којом Дубровчанима потврђује Сланско приморје*, ГПБ 4 (2011) 80, 84, 86.

Stypan Goyslavik (Стипан Гојславић), 22 – личност која се спомиње само у овој повељи. Можда се ради о сину Гоисава Воисиловића, сведока (можда од Завршја) из повеље бана Стјепана II Дубровчанима издате 1332. године. Ако је то случај, по свему судећи је припадао усорској властели. Такође би могао бити син Гоисава Обрадовића, сведока од Треботића, поменутог у повељи бана Стјепана II из 1329/30. или сродник (можда брат) Будисава Гоисалића, сведока од Босне, поменутог у горе наведеној повељи из 1332. године. Може се, наравно, радити и о неком од Стјепана (Стипана) наведеном без презимена на другом месту.

Извори и литература: Р. Анђелић, *Postojbina i rod Divoša Tihoradića*, Slovo 25–26 (1976) 233; isti, *O usorskim vojvodama*, 37; isti, *Ubikacija oblasti Trebotića*, 249, 253; М. Благојевић, *Босанско Завршије*, 137; Ј. Мргић-Радојчић, *Повеља бана Стјепана II Котроманића великому кнезу Гргуру*, 21–22, 32; Р. Поповић, *Повеља бана Стјепана II Котроманића о решавању спорова*, 38, 40, 46, 48.

Установе и важнији појмови

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне и Старог српског архива* већ су објашњавани појмови/установе: **banus/бан** (ГПБ 1, 49; ГПБ 3, 25; ССА 5, 153; ССА 6, 137; ССА 9, 185); **princeps/владар** (ГПБ 1, 97; ССА 7, 185); **dominus/господин** (ГПБ 1, 17, 49, 154–155; ГПБ 3, 25, 95; ССА 7, 97, 185); **castrum/град** (ГПБ 6, 77; ССА 6, 138); **villa/село** (ССА 1, 66; ССА 3, 13; ССА 4, 21; ССА 9, 184); **possessio/посед** (ГПБ 7, 83); **sancta corona (света круна)** (ГПБ 7, 82–83); **comes/кнез** (ГПБ 2, 20; ГПБ 3, 25; ССА 2, 80; ССА 6, 137–138, 197); **nobilis/властелин, племић** (ССА 3, 12, 137; ССА 4, 145; ССА 5, 145–146); **literae/исправа, лист** (ГПБ 1, 117; ГПБ 2, 42, 85, 126; ГПБ 3, 27, 94, 143; ГПБ 6, 33; ССА 3, 139; ССА 4, 118; ССА 7, 34; ССА 8, 164); **baro/барон, велможа** (ГПБ 3, 95; ГПБ 8, 104–105; ССА 5, 185); **sigillum/печат** (ГПБ 3, 58–59); **juranus/жупан** (ГПБ 2, 41; ССА 1, 51, 127; ССА 2, 81; ССА 4, 157; ССА 6, 196). За додатна објашњења видети регистре у: Д. Јечменица, *Преглед објављених исправа, објашњаваних установа и појмова, просопографских и топографских података у првих десет књига Старог српског архива*, ССА 10 (2011) XXXV–LXVIII; Т. Вуковић Драгичевић, *Библиографија важнијих термина и установа, просопографских и топографских података, који су објашњени у првих десет бројева „Грађе о прошлости Босне“*, ГПБ 10 (2017) 51–65.

terra (земља), 3 – у овом конкретном случају, земља нема смисао управне јединице вишег ранга, већ просто подручја, територије, земљишних поседа.

ius regni (право краљевства), 3 – овде се вероватно не мисли на правне норме Краљевине Хрватске, нити на неки конкретан законски пропис, већ на опште прописе и неспорно право угарске круне на територије које је у том тренутку држао кнез Иван Нелипчић.

Топографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне и Старог српског архива* већ су објашњавани топоними: **Usura/Усора** (ГПБ 2, 127); **Dolmna/Дувно** (ГПБ 1, 121; ГПБ 5, 47; ССА 5, 170–171); **Crayna/Крајина** (ССА 9, 166); **totus Cholm/сав Хум** (ССА 8, 180).

Sale (Сол/Соли), 1 – област око некадашњег града Соли, данашње Тузле. Окупљањем више околних жупа је, по свему судећи, створена земља Соли која је постала саставни део Босне у XIV веку и део интитулације босанских владара. Чини се, међутим, да је, још за време владавине бана Стјепана II, дошло до обједињавања већег дела североисточне Босне у земљу Усору, у чији је састав ушла и земља Соли која се, након тога, помиње само у свечаним интитулацијама босанских владара, превасходно у даровницама.

Литература: Ј. Мргић, *Северна Босна (13–16. век)*, Београд 2008, 51–74.

Rama (Рама), 1 – жупа у Босни око града Прозора, која се до XIV века налазила у пограничном простору према хрватским жупанијама угарске државе и Хуму, који се углавном налазио у саставу Србије. Није јасно ко је тачно имао власт над њоме у том периоду. Од XII века налазила се у титулатури угарских владара и углавном се сматрало да у њој означава Босну, али је та теза недовољно поткрепљена изворима. Стјепан II је међу сведоцима у својим ранијим повељама имао и личности из Раме, али је овде анализирана повеља једина босанска исправа која у самој интитулацији спомиње Раму (као и Дувно и Крајину). Изостављање помена Раме у другим приликама може се објаснити чињеницом да се њено укључивање у титулатуру могло сматрати узурнацијом права угарских владара. Са друге стране, босански бан је био господар Жупе Раме, а не краљ Раме као угарски краљеви. Стога је, можда, титулатуром из повеље Нелипчићу, бан Стјепан II хтео посебно да истакне оне територије којима влада а које су биле пограничне према Хрватској, као и оне које је недавно стекао, делом и експанзијом на рачун Хрватске.

Литература: М. С. Филиповић, *Рама у Босни*, Српски етнографски зборник 69 (1955) 8–29; M. Vego, *Naselja bosanske srednjevjekovne države*, Sarajevo 1957, 99; D. Mandić, *Bosna i Hercegovina. Povjesno-kritička istraživanja I*, Chicago–Rim 1978, 388–394; Т. Живковић, *Рама*, 153–164.

Croatia (Хрватска), 4 – овде у значењу Краљевине Хрватске, круновине под влашћу угарских краљева и под управом хрватско-дал-

матинских банова. Северне границе ове круновине су се у XIV веку простирале до града Трсата, Мркопља, планине Капеле, изворишног дела Коране и реке Уне, док је источну границу представљала планина Грмеч. Након што је Стјепан II у састав Босне увео Дувно, Ливно и Гламоч (а можда и делове Раме), границе Хрватске помериле су се ка западу – ка Жупи Унац код Дрвара и Босанском Грахову, идући даље на масиве Динаре и Камешнице, а затим се спуштајући ка Цетини. Подручје источно од реке Цетине, а посебно данашња Имотска крајина, било је, у то време, час у саставу Босне, час Хрватске.

Литература: *Hrvatski povijesni atlas*, prir. K. Regan, T. Kaniški, Zagreb 2003, 142–143, 145.

Tigninum, castrum (Книн, град), 5, 7, 9, 10, 22 – један од најважнијих утврђених градова јужне Хрватске и, уз Клис, главно краљевско утврђење на том простору током већег дела развијеног и касног средњег века. Првобитно је био једна од престоница државе хрватских народних владара, док касније у њему бораве краљевски кастелани. Кнез Нелипац га је узео из њихових руку 1322. године и задржао све до смрти 1344. године. Град је, споразумом између краља Лajoша и његових представника с једне, и Нелипчевих наследника с друге стране, поново дошао у руке краљевих људи. Био је у босанским рукама у време великих освајања краља Твртка, а затим и након офанзиве Хроја Вукчића. Након обнове угарске власти, у граду је углавном боравио хрватско-далматински бан (или његови кастелани), док је његов заменик (подбан, бановац) истовремено боравио у тврђави Лаб која се налазила неколико стотина метара даље, на истој узвисини изнад реке Крке. Град је пао под турску власт 1522. године.

Литература: F. Smiljanić, *Nastanak i razvoj srednjovjekovnog Knina*, Radovi Filozofskog fakulteta u Zadru 24–11 (1984–1985) 119–132; P. Živković, *Knin i Bosna od kraja 13. do početka 15. stoljeća*, Kninski zbornik, Zagreb 1993, 123–131; N. Jakšić, *Knin: hrvatska srednjovjekovna prijestolnica*, Split 1995; M. Ančić, *Knin u razvijenom i kasnom srednjem vijeku*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 38 (1996) 53–95; S. Gunjača, *Tiniensia archaeologica* II, 7–142.

Unač, castrum (Унац, град), 7 – утврђени град и жупа несигурне убијације, који су у XIV веку били део Хрватске. За жупу се са доста вероватноће може рећи да се налазила дуж тока реке Унац, на територији данашње општине Дрвар, док за град постоји више теорија, од којих су најзаступљеније оне да се ради о граду који се налазио у

селу Шиповљани крај Дрвара или око изворишта Унца, североисточно од Босанског Грахова. Однос овог града са градом Висућем, који се такође помиње у неколико наврата током XV века, а који не одговара истоименом месту у Крбавској жупи, није сасвим јасан. Извесно је да се Висућ налазио у Жупи Унац и да је једно време припадао босанском војводи Петру Војсалићу, а можда се радило о једном те истом граду (на локацији код Шиповљана). На Лазарусовој карти (1528) уцртан је Унац (у облику *Imatz*), јужно од Лапца, Белаја и Рмња, а северозападно од Гламоча (Белграда), између Уне и планине Грмеч, што такође сведочи о томе да се налазио на простору Дрвара.

Извори и литература: MNL–OL, DL 38517, 38486, 38487, 87181, 87539, 87766; L. Thallóczy, A. Hodinka, *A horvát végheleyek oklevélétára 1490–1527*, Budapest 1903, 187, 578; V. Klaić, *Grada za topografiju ličko-krbavske županije u srednjem vijeku II*, Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva n. s. 7 (1904) 138–139; V. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik II*, Zagreb 1908–1922, 1357–1358, 1504; L. Thallóczy, S. Horváth, *Alsó-szlavóniai okmánytár (Dubicza, Orbász és Szana vármegyék) 1244–1710*, Budapest 1912, 324, 330; L. Thallóczy, S. Barabás, *A Frangepán család oklevélétára. II. 1454–1527*, Budapest 1913, 259, 263; V. Klaić, *Acta Keglevichiana*, Zagreb 1917, 111; isti, *Županija Pset (Pesenta) i pleme Kolunić*, Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva 15 (1928) 1, 6, 8; L. Katić, *Ban Emerik Lacković otimlje dobra Kninske biskupije (1368)*, Croatia sacra II–3 (1932) 4–11; П. Рађеновић, Унац, Српски етнографски зборник 56 (1948) 445–489; М. Ђунђић, *Trogirski izvještaji o turskom osvojenju Bosne (1463)*, Glasnik arhiva i Društva arhivskih radnika BiH 29 (1989) 157; *Hrvatske županije kroz stoljeća*, Zagreb 1996, 35; М. Марковић, *Descriptio Bosnae & Hercegovinae: Bosna i Hercegovina na starim zemljovidima*, Zagreb 1998, 28, 41, 69, 106; D. Karbić, *Hrvatski plemički rod i običajno pravo*, Zbornik Odsjeka za povijesne znanosti Zavoda za povijesne i društvene znanosti HAZU 16 (1998) 110; М. Анчић, *Jajce. Portret srednjojekovnoga grada*, Split 1999, 72–74, 151–154; П. Драгичевић, *Правци турских напада на Босну 1463. године*, Пад босанског краљевства 1463. године, ур. Н. Исаиловић, Београд – Сарајево – Бања Лука 2015, 160–165; S. Gunjača, *Tiniensia archaeologica II*, 32, 40–41, 45, 49, 54; М. Анчић, *Knin*, 64–65, 71, 90.

Potčitel, castrum (Почитељ, град), 7 – утврђени град у жупи Лика у Хрватској, који се налазио крај данашњег истоименог села у саставу града Госпића. Сматрао се главним или једним од главних средишта

Личке жупе у средњем веку. Није јасно како је доспео у Нелипчеве руке, јер је пре тога углавном био у рукама краља или локалног племства из рода Могоровића. Зна се да га је 1332. држао краљев човек Јурај Млатковић, грађанин Нина. Неку годину касније морао је доћи у Нелипчеве руке, вероватно у време његовог савезништва са крбавским кнезовима Курјаковићима. После 1345. поново су га узели краљеви људи, да би крајем XIV века припао Курјаковићима. На Лазарусовој карти уцртан је на одговарајућем месту, под називом *Potztil*.

Литература: V. Klaić, *Građa za topografiju ličko-krbavske županije u srednjem vijeku I*, Vjesnik Hrvatskoga arheološkoga društva n. s. 6 (1902) 23–30; Gj. Szabo, *Sredovječni gradovi u Hrvatskoj i Slavoniji*, Zagreb 1920, 205, 207–208, 211; M. Marković, *O etnogenezi stanovništva Like*, Zbornik za narodni život i običaje 53 (1995) 92–94, 96, 138, 150; H. Kekez, *Bela IV. i jačanje kraljevske vlasti u Lici, Bužanima i Krbavi nakon provale Tatara 1242. godine*, Identitet Like: коријени и развитак I, ur. Ž. Holjevac, Zagreb–Gospić 2009, 197–220; M. Šarić, *Osmanski korijeni Gospića: nahija Novi u XVI. i XVII. stoljeću*, Povijesni prilozi 42 (2012) 215–248; H. Kekez, *Lička županija i Kasezi u srednjem vijeku*, Gospić: Grad, ljudi, identitet, ur. Ž. Holjevac, Zagreb–Gospić 2013, 95–114.

Serb, castrum (Срб, град), 7 – утврђени град и средиште омање жупе у Хрватској, који се вероватно налазио на простору истоименог села, данас у саставу града Грачаца, на путу према Лапцу, око изворишта реке Уне. Вјекослав Клаић је сматрао Срб средиштем Унске жупе, али постојање „српског судбеног стола“ и спомен Срба међу хрватским жупама које су се удружили ради одбране од Влаха 1430. године, сведочи о томе да се жупа називала Срб, као и њено средиште. На Лазарусовој карти Срба нема, а најближе локацији на којој би он требало да се налази забележени су Лапац, Унац и неразјашњени топоним *Prihodetz* (*Puhodetz*, *Prihoder*).

Извори и литература: MNL–OL, DL 38517, 38486, 38487, 87181, 87539, 87766; Đ. Šurmin, *Hrvatski spomenici I*, Zagreb 1898, 193–196; V. Klaić, *Građa za topografiju II*, 137–139; isti, *Županija Pset*, 6; V. Mažuranić, *Prinosi II*, 1357–1358; L. Thallóczy, S. Horváth, *Alsó-szlavóniai okmánytár*, 324; T. Smičiklas, *Diplomatički zbornik XI*, 205, 207, 250; Gj. Szabo, *Sredovječni gradovi*, 211; M. Marković, *O etnogenezi stanovništva Like*, 73–74, 91, 118, 122–123, 132, 136; *Hrvatske županije*, 35; M. Ančić, *Knin*, 65, 71; D. Karbić, *Hrvatski plemički rod*, 110.

Stok, castrum (Стог, град), 7 – утврђени град, поменут само 1345. године, који до сада није убициран, али се може претпоставити да се налазио негде на простору Краљевине Хрватске. У оригиналу исправе бана Стјепана II наводи се као Сток (*Stok*), у препису Стјепанове и исправе бана Николе Банфија као Стог (*Stog*), у изворнику исправе краља Лajoша Великог такође као Стог, али са другачијим начином писања (*Sztoogh*), а у препису исте у трансумпту унутар (вероватно фалсификоване) повеље краља Жигмунда као Остог (*Oztogh*). Луцићева белешка (позната по бројним грешакама) наводи град као Есек (*Ezek*, што је типични мађарски облик писања топонима Осек или Осик). Бројни аутори који су се бавили документима из 1345. који се тичу Ивана Нелипчића наводили су име града и као Острог (Оштрог), очито због хиперкорекције у Смиčiklasовом издању (*Ozt[r]ogh*). Верзија са уметнутим словом „р“ као да представља тек аналогију са учесталијим словенским топонимом. У оптицају су у историографији били и облици Острожац и Столац, иако није јасно откуда. Упркос различитим именовањима, нико није понудио убикацију, нити покушао да идентификује овај град. Чини се да га не би требало поистовећивати са Острвицом у Бужанској жупи код Перушића, нити са Остроштем крај Бихаћа (који се налазио у Славонији, а не Хрватској), а ни старије карте не нуде одговор. На Лазарусовој карти (1528), северно од личке Острвице и Новог, а јужно од Косиња, налази се град који су неки читали као Острог, али се, заправо, ради о облику *Ostroz*, што је друга тј. бужанска Острвица. Због тога, у овом тренутку, не можемо понудити никакав прецизнији одговор осим опаске да се највероватније радило о граду на простору данашње регије Лике или, евентуално, најзападнијих делова данашње Босанске Крајине (око Босанског Петровца и Дрвара).

Извори и литература: MNL–OL, DL 38486, 38487, 87181, 87539, 87766; T. Smičiklas, *Diplomatici zbornik XI*, 205, 207, 250; Gj. Szabo, *Sredovječni gradovi*, 203–204; M. Marković, *O etnogenezi stanovništva Like*, 149–150.

Breć, castrum (Бреч[ево], град), 8–10 – утврђени град у Жупи Поље (алтернативно називаној Поље Кањане, касније Петрово поље), која се простирала на простору данашњег Петровог поља, источно од Дрниша, и која је била у склопу Книнске жупаније. У овој повељи назива се Бреч, али је у свим другим документарним изворима навођен као Бречево, па није искључено да је овде посведочен облик заправо скраћеница (иако нема ознаке за скраћивање). Град није поуздано

убициран, али се сада сматра да се налазио негде у рејону селâ Градац или Умљановић, на подручју општине Ружић. Први пут се помиње 1311. године као пребивалиште племића Чудомираћа. Доспео је у руке кнеза Нелипца пре 1344, а упркос првобитним плановима да га његов наследник, кнез Иван, преда краљевским службеницима, град је остао у рукама Нелипчића све до изумирања породице по мушкиј линији. Тврђава је у XV веку изгубила значај, али се испод ње развило веће насеље истога имена које је, вероватно, крајем XV века добило ново име – Градчац (касније Градац).

Литература: S. Gunjača, *Ubikacija srednjovjekovnog kastruma Brečevovo*, Rad JAZU 311 (1957) 219–238; N. Isailović, A. Jakovljević, *Srednjovjekovno Brečevovo i Polje Kanjane – još jedan pokušaj ubikacije*, Povijesni prilozi 43 (2012) 31–58; A. Birin, *Srednjovjekovno Brečevovo*, Župa Ogorje. Putovima života i vjere između Svilaje i Moseća, Split–Ogorje–Crivac 2017, 215–229.

Cethina (Цетина), 8, 9 – појам се овде односи или на Цетинску жупу (жупанију) или на дистрикт (котар) Цетина, који се налазио око утврђеног града Сиња, што је појаснила исправа краља Лajoша Великог издата Ивану Нелипчићу у новембру 1345. године. Цетинска жупанија обухватала је пространу област дуж тока реке Цetine, почев од селâ Маљкова и Добра, па све до иза Триља и Гардуна, тј. границâ жупе Пољица и дистрикта Дицмо у Клишкој жупанији. Простирала се с обе стране реке до ушћа Руде у Цетину, а затим само дуж десне обале Цetine. Дистрикт Цетина обухватао је подграђе утврђеног града Сиња (које се звало Цетина) и низ околних села (Радошић, Сухач, Лучане итд.).

Литература: J. A. Soldo, *Cetina – srednjovjekovna županija i kneštvo Nelipića*, Sinjska spomenica 1715–1965, ur. J. A. Soldo, J. Šetka, Sinj 1965, 63–101; I. Botica, *Franjevački samostan i crkva Sv. Marije u podgrađu Cetini pod Sinjem (primjer povijesnoga diskontinuiteta)*, Povijesni prilozi 38 (2010) 9–29; Н. Исаиловић, А. Фостиков, *Исправа краља Стефана Томаша којом овлашћује Јакова Тесму да поврати новац опљачкан под Сињем*, ГПБ 7 (2014) 99–100; A. Birin, *Cetinska županija – baština Nelipčića*, 300. obljetnica slavne obrane Sinja 1715. godine (1715–2015), ur. J. Dukić, J. Grbavac, Sinj 2018, 33–51; N. Isailović, *Između otpora i lojalnosti*, 264–281.

Clissia, castrum (Клис, град), 8, 9 – један од најзначајнијих утврђених градова у Хрватској, средиште истоимене општине, као и жупаније која се простирала у залеђу Трогира, Сплита и самог Клиса.

Клис је, у начелу, био краљевска тврђава (у рукама краљевских кастелана или банских службеника), али је повремено прелазио у руке великаша, посебно оних на положају хрватско-далматинског бана. У време издавања овде анализиране повеље, град је био у рукама Шубића Брибирских, тачније Младина III, сина Јурја II, кнеза Омиша, Скрадина и Клиса. Како су се Брибирци, уз подршку Венеције и Србије, тада опирали вољи краља Лајоша, Клис 1345. није могао припасти Нелипчићима као замена за поседе којих је требало да се одрекну. Град се вратио у краљевске руке након што га је вitez Палман, заступник Јелене, сестре цара Душана и удовице Младина III, морао предати бану Николи Банфију првих дана 1356. године. Крајем 1401. град је постао део области Нелипчића, а 1437. долази у руке Таловаца, након чега углавном остаје у рукама хрватско-далматинских банова и краљевских кастелана. Пао је под османску власт 1537. године и постао номинално средиште Клишког санџака.

Литература: Lj. Karaman, *Oko drevne kliške tvrđave*, Zagreb 1933; L. Katić, *Veza primorske Dalmacije kroz kliški prolaz od preistorije do pada Venecije*, Starine JAZU 51 (1962) 267–434; Ž. Rapanić, *Klis: hrvatska srednjovjekovna utvrda*, Split 1996.

Neven Isailović

Institut d'Histoire
Belgrade

**CHARTE DE BAN STJEPAN II KOTROMANIĆ
AU KNEZ IVAN NELIPČIĆ**

Knin, le 23 juin 1345

Résumé

Le Ban de Bosnie, Stjepan II Kotromanić, en tant que représentant du roi de Hongrie Louis I d'Anjou, a délivré le 23 juin 1345 une charte, par laquelle il confirme avec ses 12 nobles, en tant que témoins, un accord conclu avec le knez mineur de Knin Ivan Nelipčić et sa mère Velislava Kurjaković. L'accord conclu sous l'autorité du roi avec les Nelipčić par le ban Stjepan II et le ban de Slavonie Nikola Banfi, prévoyait que le knez Ivan remettait immédiatement aux représentants du roi les villes Unac, Počitelj, Srb et Stog et qu'il gardait les villes Knin et Brečevo, mais seulement jusqu'au moment où le roi ou ses représentants ne le mettaient en possession de Cetina et la ville Klis. Pendant la période de transition, tous les nobles appartenant à la juridiction de Knin et Brečevo sont dus continuer de servir et de répondre au knez Ivan. Un document adressé au knez Ivan, ayant un contenu presque identique à celui-ci a été délivré le même jour par le ban de Slavonie Nikola Banfi susmentionné. Le knez Ivan de son côté, avec sa mère, l'évêque orthodoxe de Knin et ses 21 nobles, s'est engagé sur serment à respecter l'accord. En novembre 1345 le roi Louis modifiait l'accord jusqu'à un certain point, laissant le knez en possession de Brečevo, lui donnant Sinj en échange de Knin et omettant Klis de l'accord.

Mots-clés: Ban Stjepan II Kotromanić, ban Nikola Banfi (Banić), knez Ivan Nelipčić, kneginja Velislava Kurjaković Nelipčić, Knin, Brečevo, Cetina, Klis, l'année 1345

Аранђел Смиљанић*

Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Студијски програм историје

**ДУБРОВАЧКО ПИСМО КРАЉУ СТЕФАНУ ОСТООИ
ПОВОДОМ ПРОБЛЕМА СА ЗИМОВАЊЕМ ВЛАХА НА
ЊИХОВОЈ ТЕРИТОРИЈИ**

1399, 27. октобар

Сажетак: Дубровчани су у писму краљу Остоји одговорили да његови власи не могу више зимовати на оној земљи како су то чинили раније. Објаснили су му да је то сада њихова земља, коју су подијелили и дали својим властелинima. Истицали су како по дубровачким законима не могу натјерати своју властелу да било кога другог пусте да зимују на земљи над којом сада они имају власништво. Оставили су извјесну наду кроз могућност да неки од њихових властелина својом вољом то допусти. На крају су изразили наду да им краљ Остоја због тога неће замјерити, јер би свака друга одлука била противна њиховим законима. Овом дубровачком писму претходило је краљево писмо, које није сачувано.

Кључне ријечи: Дубровчани, писмо, краљ Остоја, зимовање, власи, властела, земља, штета.

Краљ Стефан Остоја је, повељом од 15. јануара 1399. године, дао Дубровчанима у *вјечну башиtinu и племенито* Сланско приморје, прецизније села од Курила (данас Петрово Село) до Стона. Том приликом Дубровчани су заузврат дали краљу и војводи Хрвоју Вукчићу Хрватинићу наследно племство и по једну кућу у свом граду у вриједности од 1.500 дуката. Међутим, било је и незадовољних, а један од таквих био је војвода Радич Санковић. Он је сматрао да је тиме био неправедно заобиђен, те није скривao срџбу према Дубровчанима. Она је примјетна у његовој преписци са Општином у пролеће 1399. године. До краја љета неспоразуми су били отклоњени, што је резултирало војводином

* Ел. пошта: arandjel.smiljanic@ff.unibl.org

повељом, од 25. августа, о уступању његовог села Лисац у Приморју¹. Иако су Дубровчани били у добрим односима са краљем Остојом, појава краљевог писма у Дубровнику поводом дозволе за зимовање његових влаха на општинској територији сугерише да сва питања нису била ријешена. Дубровачки одговор био је резолутан – краљеви власи не могу боравити током зime на њиховој територији. Очигледно је да су они у ранијим годинама увијек ту зимовали. Могућност за то и даље је постојала, али је било неопходно да дубровачки властелини, којима су сада припадали посједи између Курила и Стона, то дозволе. Како изостаје даља преписка о томе, чини се да су Дубровчани истрајали у своме, док краљ није имао друге могућности него да то прихвати. При томе се свакако могао руководити својим интересима, у којима су добри односи са Дубровником били много важнији од интереса његових влаха.

Извори: М. Пуцић, *Споменици српски I*, 16, 18–21, 26; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–I*, 127–133, 430; С. Мишић, *Повеља војводе Радича Санковића Дубровнику*, ССА 6 (2007) 183–199; Р. Михаљчић, *Повеља Стефана Остоје Дубровчанима*, ГПБ 1 (2008) 123–135; А. Смиљанић, *Дубровачко писмо војводи Радичу Санковићу поводом продаје Приморја*, ГПБ 7 (2014) 9–14; исти, *Дубровачко писмо војводи Радичу Санковићу*, ГПБ 9 (2016) 15–19; исти, *Дубровачко писмо војводи Радичу Санковићу поводом тражења позајмице*, ГПБ 10 (2017) 91–98.

Литература: Г. Čremošnik, *Prodaja bosanskog Primorja Dubrovniku god. 1399 i kralj Ostoja*, GZM 40 (1928) 109–126; В. Ђоровић, *Хисторија Босне*, Београд 1940, 361; Ј. Мијушковић, *Хумска властеоска породица Санковићи*, ИЧ 11 (1960) 17–54; С. Ђирковић, *Историја Босне*, 186.

Опис писма и ранија издања

Оригинално писмо које су Дубровчани, 27. октобра 1399, упутили краљу Стефану Остоји није сачувано. Срећом сачуван је његов препис у књизи Руска Христифоровића и налази се на 22. листу. Почиње знаком крста, а завршава се латинским датирањем. Читљив је и добро очуван, са подједнаким размаком између редова, које одступа у доњем дијелу преписа, где је размак нешто већи.

¹ Дубровчани су за ово село платили одговарајуће обештећење. Видјети више у С. Мишић, *Повеља војводе Радича Санковића Дубровнику*, ССА 6 (2007) 183–199; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, 105.

Дубровачко писмо краљу Стефану Остоји од 27. октобра 1399. досад је објављено два пута: М. Пуцић, *Споменици српски I*, 26; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 430.

*Текст писма***

+ Прѣсвѣтлом⁸ и прѣвисоком⁸ г[оспо]д[и]н⁸ Стефан⁸ Остоји по м(и)л(о)сти в[о]жики краљу |2| Сръблјем(ь) Боснѣ и к том⁸² шд[ь] влад⁸шаг³ гр[а]да д[а]бровника кнеза и шд[ь] въсе |3| шп'кине смер(е)но поклонене. Листъ краљевства ти примисмо |4| 8 којем(ь) ваша м(и)л(о)сть к⁴ намъ писаше за влахе за Бранка и за Влатка да зим⁸ю |5| гдѣ с⁸ пръво зимовали за сеи градище⁵. И съди г[оспо]д[и]н⁸ шнои що к намъ Б(о)гъ и |6| краљевство ти дало шнеи землje ми кесмо раздѣлили нашѣмъ властелем(ь) |7| да шнъдѣ кс(ть) мало даној по коматику въсаком⁸. И шни пак⁶ дали с⁸ |8| поставивъ своје люди⁷ вола два како к⁸ тко таки да шр⁸ а шни власи б⁸де |9| твзѣ попаш⁸ имъ тѣ⁹ 8чин[и]ти¹⁰ и шет⁸ т(е)ре¹¹ к ѕ б(и)ти въсакои чась рѣчъ. А пакъ |10| поколѣсмо¹² раздѣлили по наших(ь) законех[ь] не моремо¹³ 8сиовать шних(ь) коимъ к |11| дано тко не би¹⁴ хътиль¹⁵ својмъ воломъ прѣп8ст(и)ти¹⁶ их(ь)¹⁷. Зато¹⁸ многw¹⁹

** Редакција издања текста и превода: Т. Суботин Голубовић.

² М. Пуцић: **ктом⁸**.

³ М. Пуцић и Љ. Стојановић: **влад⁸шаго**.

⁴ М. Пуцић: **къ**.

⁵ М. Пуцић и Љ. Стојановић: **годище**.

⁶ М. Пуцић: **паче**.

⁷ М. Пуцић: **люде**.

⁸ Ова ријеч недостаје у Пуцићевом издању.

⁹ М. Пуцић: **тѣ имъ**.

¹⁰ М. Пуцић: **8чинить**.

¹¹ М. Пуцић: **теръ**.

¹² М. Пуцић и Љ. Стојановић: **поколѣсмо**.

¹³ М. Пуцић: **неморемо**.

¹⁴ М. Пуцић: **неби**.

¹⁵ Љ. Стојановић: **хотиљ**.

¹⁶ М. Пуцић: **прѣп8стит**.

¹⁷ Љ. Стојановић: **прѣп8ститих**.

¹⁸ М. Пуцић: **За то**.

¹⁹ М. Пуцић: **много**.

смр(е)но²⁰ |12| молимо краљевство ти немои ни за зло видѣть този не
могосмо²¹ 8чин(и)ти |13| за 8зрокъ више реч(е)нни²².

Испод текста преписа писма налази се латински писан датум: ad XXVII octubro 1399.

Превод

Пресвјетломе и превисокоме господину Стефану Остоји, по милости божијој краљу Србима, Босни и другима од владајућег кнеза града Дубровника и од све Општине смјеран наклон. Примили смо писмо твог краљевства, у коме ваша милост пише нама за влахе Бранка и Влатка да зимују и ове године тамо где су и раније зимовали. А сада смо господине, оне земље које нам је дао Бог и твоје краљевство, раздијелили нашој властели, те је свакоме дат по мали комад. И они су, пак, поставили своје људе са по два вола да ору колико је ко у снази. А они власи су им кроз попашу учинили штету, иако су дали часну ријеч да неће то учинити. А ми, пошто смо раздијелили (земљу), према нашим законима не можемо присилити оне којима је дата (земља), осим ако их неко не би својом вольом пропустио. Због тога смјерно молимо краљевство ти, немој нам узети за зло што то не могосмо учинити због раније поменутог разлога.

Дана 27. октобра 1399.

Дипломатичке особености писма

Писмо које су Дубровчани крајем октобра 1399. упутили краљу Стефану Остоји почиње симболичком инвокацијом у виду знака крста. Након тога слиједи инскрипција (адреса), са атрибутима *пресвјетломе* и *превисокоме*. На њу се наставља интитуалција и уобичајена салутација. И по томе се може видjetи колико су поштовање власти Општине имале према босанском владару, те су настојали очувати што боље односе са њим. Потом су Дубровчани прешли на експозицију, из које сазнајemo за краљево писмо упућено у град подно Срђа. Оно је садржало конкретан проблем, који је и био разлог за ову преписку. Међутим, власти Општине одбиле су могућност да његови власи зимују на њиховој територији, што

²⁰ М. Пуцић: **смилено**; Љ. Стојановић: **многосмерно**.

²¹ М. Пуцић: **немогосмо**; Љ. Стојановић: **не могосмо**.

²² М. Пуцић: **вишеречени**.

xxiv octo 1899.

су чинили претходних година док је та територија била у саставу Босне. Истицали су да то није могуће према њиховим законима. Поменули су и штету коју су краљеви власи начинили приликом напасања стоке. При kraју писма изразили су могућност да неки од њихових властелина то дозволе. Писмо су завршили молећи краља Остоју да им не замјери због одлуке коју су донијели. Примјетно је да на kraју недостају љубазне ријечи и низ атрибута који би били упућени краљу, што би могло да наговијести извјесно незадовољство дубровачких власти због проблема који су се појавили у међусобним односима.

Литература: Ст. Станојевић, *Студије о српској дипломатици* (I Инвокација, 68–113; II Интитулација, 110–162; III Инскрипција, 163–199; IV Салутација, 200–209; VIII Експозиција, 39–61).

Установе и важнији термини

Попаша, 9 – термин који означава штету коју је благо²³ починило пашом на туђем посједу. Онај који је био крив за штету, плаћао би власнику посједа одштету.

Литература: В. Mažuranić, *Prinosi za hrvatski pravno-povjestni rječnik*, Zagreb 1908–1922, 1003.

Просопографски подаци

У претходном броју *Старог српског архива* већ је објашњена личност из овог документа: **краљ Стефан Остоја** (CCA 2, 190).

Власи Бранко и Влатко, 4 – особе чија се имена биљеже само у овом дубровачком писму.

Извори: М. Пуцић, *Споменици српски I*; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I/1–2*.

²³ И данас у већини области у којима живе Срби, уместо тремина „стока“ користи се термин „благо“.

Arandjel Smiljanic

Université à Banja Luka

Faculté de philosophie

Programme d'étude de l'histoire

**LETTRE DE DUBROVNIK AU ROI STEFAN OSTOJA À
L'OCCASION DE PROBLÈME D'HIVERNAGE DES VALAQUES
SUR LEUR TERRITOIRE**

1399, le 27 octobre

Résumé

Vers la fin d'octobre 1399, les Ragusains ont écrit au roi Stefan Ostoja à l'occasion de problème d'hivernage de ses Valaques sur leur territoire. Cette lettre a été précédée d'une lettre du roi dans laquelle celui-ci a demandé aux autorités de la Commune une solution de ce problème. Il s'agissait du territoire situé entre Kurila et Ston que le roi avait été vendu aux Ragusains au début de cet année. Ils l'ont ensuite divisé en biens qu'ils avaient donnés à leurs nobles. En respectant leurs lois, les Ragusains ont souligné que les Valaques du roine pouvaient plus passer l'hiver sur ce territoire, à moins que l'autorisation leurs aient donnée par les certains nobles, les propriétaires de la terre. Ils achevaient la lettre par la sollicitation au roi de ne leur en veuille pas pour une telle décision. Et afin de se justifier, ils soulignaient non seulement leurs lois, mais aussi des dommages qui leur ont été causés par les Valaques du roi au cours des semaines précédentes.

Mots-clés: Ragusains, lettre, roi Ostoja, l'hivernage, Valaques, nobles, terre, dommage

Аранђел Смиљанић*

Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Студијски програм историје

**ДУБРОВАЧКО ПИСМО КНЕЗУ ЂУРЂУ РАДИВОЈЕВИЋУ
ПОВОДОМ ПРОБЛЕМА СА НАПЛАЋИВАЊЕМ ПОРЕЗА ЗА
ЊИХОВЕ ТРГОВЦЕ У БОСНИ**

1400, између 2. септембра и 30. новембра

Сажетак: Дубровчани су у писму кнезу Ђурђу Радивојевићу писали како су седам дана раније примили писмо од својих трговаца у Дријевима. Они су се жалили на људе кнеза Ђурђа који од њих траже плаћање пореза у висини од дуката по кући. У то вријеме у Дубровнику су боравили посланици краља Остоје, који нису знали ништа о том плаћању пореза. Преко тих посланика они су од краља Остоје затражили одговарајуће објашњење. При томе су изразили наду да краљ неће уводити никакве нове законе, који би били противни ранијим слободама. На крају су молили кнеза Ђурђа да обустави то наплаћивање у Дријевима, све док од краља Остоје не дође одговор. Писмо су завршили на уобичајен начин, при чему су потенцирали њихово међусобно пријатељство.

Кључне ријечи: Дубровчани, писмо, кнез Ђурађ, порез, дукати, трговци, Дријева, краљ Остоја.

У пролеће 1399. године госпођа Влада и њени синови, кнез Ђурађ и кнез Вукић¹ наредили су својим људима да одузму робу дубровачким грађанима у Дријевима. Дубровчке власти су због тога протестовале²,

* Ел. пошта: arandjel.smiljanic@ff.unibl.org

¹ Дубровчани су имали преписку са кнезом Вукићем крајем маја и почетком јуна 1398. поводом дуга који су начинили њихови пријепари (произвођачи црепова). О томе више видјети у М. Пуцић, *Споменици српски I*, 15; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 411; А. Смиљанић, *Дубровачко писмо кнезу Вукићу*, ГПБ 8 (2015) 15–19.

² Јуди Радивојевића, жупан Вучета, Радослав Бајулић и Гојак Мирошевић одузели су рибу и новац дубровачким грађанима Стјепку Мазарку и Радоти Приботићу. Због тога су власти Општине упутили писмо госпођи Влади и њеним синовима 6. априла 1399. године. О свему више видјети у М. Пуцић, *Споменици српски I*, 20; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 411–412; А. Смиљанић, *Дубровачко писмо госпођи Влади и кнезовима Ђурђу и Вукићу*, ГПБ 10 (2017) 99–110.

тражећи поштовање права и привилегија добијених од стране краља Дабише и ранијих владара. Како не постоје вијести о каснијим проблемима, могуће је да су трговци обештећени, а вјероватно је дошло и до укидања „новштина“ у Дријевима. Овим тргом и у наредном периоду управљала је породица Радивојевића³, једно вријеме без неспоразума са Дубровчанима. Нови проблеми, сличне природе, биљеже се годину и по касније, у јесен 1400. године, при чemu се помиње само кнез Ђурађ, док се његова мајка и брат не помињу. Након овог писма, услједило је ново дубровачко писмо кнезу Ђурђу, и то 3. децембра исте године (1400), у коме су га молили да добит коју је узео њиховим трговцима у Дријевима сачува како не би пропала. У исто вријеме, власти Општине очекивали су договор њихових *поклисара са краљем Остојом*⁴.

Литература: В. Ђоровић, *Хисторија Босне*, Београд 1940; С. Ђирковић, *Историја Босне*; М. Динић, *Трг Дријева и околина у средњем веку*, Српске земље у средњем веку, Београд 1978, 373; Ђ. Тошић, *Трг Дријева у средњем вијеку*, Сарајево 1987.

Опис писма и ранија издања

Писмо које су Дубровчани упутили кнезу Ђурђу, између 2. септембра и 30. новембра 1400. године, није сачувано у оригиналу, али зато јесте препис у књизи Руска Христифоровића, и то на полеђини 26. листа. Добро је очуван и читљив, ако се изузме mrља која се простире при kraју, прецизније око средине посљедња три реда. Размак између редова је нешто шири како се иде ка kraју преписа. Почиње знаком крста, али са истим знаком не завршава. Овај препис нема никакву хронолошку одредницу, те се датира према преписима писама која се налазе у Руској књизи прије и послије њега. Писмо је досад објављено два пута: М. Пуцић, *Споменици српски I*, 31–32; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–I*, 412–413.

³ Треба истаћи да су они у вријеме долaska на власт краља Остоје били против њега. Њихова жеља била је да на власти и даље остане краљица Јелена Груба, са којом су били у родбинским vezama. Чак је Ђурађ Радивојевић био принуђен да се једно вријеме склони у Дубровник. Краљев захтјев за његовим изручењем власти Општине су одбиле. В. Ђоровић, *Хисторија Босне*, 356–359; С. Ђирковић, *Историја Босне*, 185.

⁴ М. Пуцић, *Споменици српски I*, 33; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–I*, 413.

Текст писма

+ СЭД[Ь] влад8щагw⁵ гр[а]да Д8бровника кнеза властель и шд[Ь] вьсе wпкине |2| въ всем(ъ) срѣд[Ь]чном8 приателю кнез8 Гюргю любовно поздра|3|вленик. Твои почтеной любви дамо 8знатъ |4| какw⁶ 8 дынаши днь⁷ примишмо листъ шд[Ь] наших(ъ) трыгвб(ъ)цъ⁸ |5| з Дрѣва 8 коемъ ни пиш8 да с8 дошли 'в' ваша чловка⁹ (!) |6| а послани шд[Ь] г[оспо]д[и]на кралга кои с8 ваши людик¹⁰ прѣповидѣли |7| реч(е)нимъ нашимъ трыгвб(ъ)цемъ¹¹ да вьсаки шд[Ь] них(ъ) има дрѣжать |8| 8гот[о]ванъ д8катъ щоно¹² праве да плате шд[Ь] всаке к8кк д8катъ. |9| И затw¹³ твои любви дамо 8знатъ керь с8 w сѣхъ днех[Ь] били |10| 8 нась посли шд[Ь] г[оспо]д[и]на кралга кои нис8¹⁴ г(о)вор(и)ли за тен д8кате |11| и по них(ъ) смо пор8чили г[оспо]д[и]н8 кралю. И¹⁵ 8пвамо 8 Б[о]га и 8 г[оспо]д[и]на |12| кралга да ни некк постав[и]ти законъ кои нѣ пръво биль и да |13| тен д8кате не 8зм8¹⁶. Затw¹⁷ молимо те како нашега срѣд[Ь]чно|14|га и 8пванна приатела тен твои люди 8стави да не 8силаю¹⁸ и да |15| не питаю¹⁹ тен д8кате шд[Ь] трыгвбцъ²¹ доколѣ²² шд[Ь] г[оспо]д[и]на кралга |16| шд[Ь] вѣть нѣмамо. И вво ти 8пис8ю²³ како приателю |17| керь знамо и вѣкк за наш8 любавъ да кѣшь 8чин[и]ти.

⁵ М. Пуцић и Љ. Стојановић: **влад8щаго**.

⁶ М. Пуцић и Љ. Стојановић: **како**.

⁷ М. Пуцић: **днь**.

⁸ М. Пуцић и Љ. Стојановић: **трыговъцъ**.

⁹ М. Пуцић: **чловѣка**.

¹⁰ М. Пуцић: **люди**.

¹¹ М. Пуцић и Љ. Стојановић: **трыговъцемъ**.

¹² М. Пуцић: **що но**.

¹³ М. Пуцић и Љ. Стојановић: **зато**.

¹⁴ М. Пуцић: **кои с8**; Љ. Стојановић: **кои ни с8**.

¹⁵ Ово слово недостаје у Пуцићевом издању.

¹⁶ М. Пуцић: **нѣзм8**.

¹⁷ М. Пуцић: **за то**. Љ. Стојановић: **зато**.

¹⁸ М. Пуцић: **нѣзил8ю**.

¹⁹ М. Пуцић: **непитаю**.

²⁰ М. Пуцић: **те**.

²¹ М. Пуцић и Љ. Стојановић: **трыговъцъ**.

²² Љ. Стојановић: **до кола**.

²³ М. Пуцић и Љ. Стојановић: **8писасмо**.

Превод

Од владајућег кнеза града Дубровника, властеле и све Општине љубазан поздрав у свему срдачном пријатељу кнезу Ђурђу. Твојој поштованој љубави дајемо у знање како смо у данашњи дан примили писмо од наших трговаца из Дријева, у којем су нам писали како су дошла два ваша човјека упућена од господина краља, те да су ваши људи саопштили поменутим трговцима да свако од њих треба имати спремне дукате за оно што раде, како би платили од сваке куће по дукат. И због тога твојој љубави дајемо на знање како су ових дана код нас били посланици господина краља који нису помињали те дукате, те смо по њима поручили (за то) господину краљу. И надамо се у Бога и господина краља да ни неће поставити закон који није био од почетка, тако да се ти дукати ни не узимају. Због тога те молимо као нашег срдачног и љубљеног пријатеља да зауставиш те твоје људе да не присильавају и не траже дукате од трговаца све док од господина краља не добијемо одговор. А ово ти пишемо као пријатељу, јер знамо да ћеш за нашу љубав још и веће (ствари) учинити.

Дипломатичке особености писма

Дубровачко писмо кнезу Ђурђу Радивојевићу, које се датира између 2. септембра и 30. новембра 1400. године, не садржи видљиве дипломатичке особености. Могло би се рећи да се оно битније не разликује од других писама потеклих из словенске канцеларије Дубровачке општине, која су у то вријеме упућивана властели у њеном залеђу. Почиње симболичком инвокацијом у виду крста, али се истим знаком и не завршава. Након крста слиједи уобичајена ин titulacija, на коју се наставља инскрипција (адреса) и поздрав без претјеране срдачности. Одмах након тога прелази се на експозицију, која чини суштину писма. Она се састоји из три дијела. У првом власти Општине наводе писмо њихових трговаца из Дријева у коме су их они обавијестили о увођењу „новштина“, тачније обавезе да дубровачки трговци на том тргу морају плаћати дукат по кући (односно по огњишту)²⁴. Други дио експозиције чини помињање краљевих посланика који о увођењу пореза

²⁴ О томе више видјети у студији Ивана Божића, *Доходак царски (повојдом 198. члана Душановог законика Раковачког рукописа)*, Београд 1956 (одјељак *Намет од дуката по огњишту у Босни*, 74–77).

ништа нису знали. Због тога су Дубровчани, преко тих посланика, од краља тражили објашњење. Трећи дио експозиције чини молба власти Општине да кнез Ђурађ не узима даље дукате од њихових трговаца све док не стигне краљев одговор. Комплетан неспоразум, или можда боље рећи проблем, могао је бити разлог због кога Дубровчани ово писмо не завршавају уобичајеним лијепим жељама и поздравима, како су то, готово по правилу, чинили у преписци са другим оновременим припадницима владајућег слоја у Босни. Писмо завршава истицањем међусобног пријатељства Дубровника и кнеза Ђурђа. На крају недостаје датум када је ово писмо писано. Како је у Русковој књизи претходно писмо забиљежено 2. септембра, то је *terminus post quem* нашег писма, док је 30. новембар, када је забиљежено сљедеће писмо у Русковој књизи, његов *terminus ante quem*. Нажалост, не постоје било какви посредни извори који би помогли у сужавању овако постављених временских граница.

Литература: Ст. Станојевић, *Студије о српској дипломатици* (I Инвокација, 68–113; II Интитуација, 110–162; III Инскрипција, 163–199; IV Салутација, 200–209; VIII Експозиција, 39–61).

Просопографски подаци

У претходним бројевима *Старог српског архива* и *Грађе о прошлости Босне* већ је објашњена личност из овог документа: **кнез Ђурађ Радивојевић** (CCA 3, 135–136; CCA 4, 182–183; CCA 7, 153; ГПБ 10, 106).

Arandjel Smiljanić

Université à Banja Luka

Faculté de philosophie

Programme d'étude de l'histoire

**LETTRE DE DUBROVNIK AU KNEZ DJURDJE RADIVOJEVIĆ
À L'OCCASION DU PROBLÈME DE LA COLLECTE DES
TAXES POUR LEURS MARCHANDS EN BOSNIE**

L'année 1400, entre le 2 septembre et le 30 novembre

Résumé

À la fin de l'été ou pendant l'automne de l'année 1400, les marchands de Dubrovnik, qui vivaient et travaillaient à Drijevi, adressaient une lettre à Dubrovnik se plaignant que les gens du knez Djurdje Radivojević, sur ordre du roi, leur faisaient payer les taxes d'un ducat par maison. C'est pourquoi les autorités de la Commune ont adressé une lettre au knez Djurdje lui demandant une explication. En même temps, dans la ville au pied de Srdj, séjournaient les émissaires du roi Stefan Ostoja qui ne savaient rien de ladite taxe. Pour cette raison ont les Ragusains demandé une explication au roi lui-même. En attendant la réponse du roi, ils ont demandé le knez de ne plus prendre des ducats à leurs marchands. Dans l'espoir de remplir leur demande, ils soulignaient leur amitié mutuelle.

Mots-clés: Ragusains, lettre, knez Djuradj, taxe, ducats, marchands, Drijeva, roi Ostoja

Оригинални научни рад

УДК 930.2:003.074(497.5Дубровник)“1417“

DOI 10.7251/GPB1912053K

Александар Крстић*

Историјски институт
Београд

**ПИСМО ДУБРОВАЧКИХ ВЛАСТИ
КНЕЗУ ГРГУРУ ВУКОСАЛИЋУ КОЈИМ ТРАЖЕ
ДА УКИНЕ ЦАРИНУ ПРЕД СТОНОМ**

Дубровник, 1417, децембар 28.

Сажетак: У раду се доноси критичко издање са преводом и снимцима другог по реду сачуваног писма које је Дубровачка општина упутила кнезу Гргору Вукосалићу, протестујући против царине коју је поставио пред Стоном и тражећи да се она укине. Писмо спада у корпус докумената везаних за спор око стонске царине из 1416–1418. године, који се чувају у Државном архиву у Дубровнику.

Кључне речи: кнез Гргор Вукосалић (Николић), царина, Дубровник, Стон, Руско Христифоровић.

Царина коју је кнез Гргор Вукосалић поставио на Заблатку у Поповом пољу, на путу из Стона у унутрашњост Хумске земље, изазвала је спор с Дубровником. Међу документима који сведоче о овом спору налазе се и четири писма Дубровачке општине, послата хумском властелину у периоду од јануара 1416. до априла 1418. године, са захтевом да се ова царина укине. Овом приликом објављујемо друго по реду сачувано писмо, настало 28. децембра 1417. године.¹ Из његовог садржаја види се да је у периоду од скоро две године, колико је прошло од пређашњег писма, између две стране вођена преписка, која није сачувана. Пошто Гргор Вукосалић није услишио претходне молбе да укине царину пред Стоном, дубровачки кнез и властела подсетили су га на раније пријатељство, заклетве и обавезе према Дубровнику које је преuzeо примањем у

* Ел. пошта: aleksandar.krstic@iib.ac.rs; albited@gmail.com

¹ Прво сачувано писмо од 17. јануара 1416. објавили смо у претходном броју *Грађе о прошлости Босне*: А. Крстић, *Писмо Дубровачке општине кнезу Гргору Вукосалићу против царине пред Стоном*, ГПБ 11 (2018) 93–99.

дубровачко грађанство.² Истакли су да је постављање нове царине, која никада пре није постојала, која затвара Стон и одвраћа караване од овог града у супротности с преузетим обавезама и положеним заклетвама. Изразили су чуђење што кнез Гргур није укинуо незакониту царину ни после интервенције краља Остоје у прилог дубровачких захтева. Дубровчани су претходно кнезу Гргиру доставили препис краљевог писма, у коме се наводило да је босански краљ овом властелину дао земљу, али му није дао да чини безакоње и поставља нове незаконите царине.³ Због штете коју им је наносио својом самовољним поступцима, дубровачке власти су одбиле захтев кнеза Гргура да добије бечве (врсту одеће за ноге) из Дубровника. Поново су га позвале да укине царину, истичући да његово одбијање неће моћи даље да трпе и да ће о томе обавестити Русаг босански.

Међутим, кнез Гргур Вукосалић је и даље био неумољив према захтевима и молбама Дубровчана, који су му зато у јануару и априлу наредне године поново писали о истој ствари,⁴ а жалили су се и краљу Остоји. Босански владар је пред посланицима Дубровачке општине у Бишћу, 23. марта 1418, издао налог кнезу Гргиру да укине царину у Попову. Истовремено, краљ Остоја издао је повељу Дубровнику, којом је записана његова одлука у погледу спорне царине.⁵ Иако се Гргур Вукосалић у први мах оглушио о наредбу краља Остоје да укине царину

² Гргуров отац, кнез Вукосав Николић је с браћом и мајком примљен у дубровачко грађанство у децембру 1392, а у новембру 1395. године Вукосаву и његовим наследницима издато је писмо о дубровачком грађанству: В. Ђоровић, *Хисторија Босне*, Београд 1940, 351–352; М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Београд 1967, 7–8.

³ Ушавши у сукоб са својим ранијим савезником Сандаљем Хранићем, краљ Остоја је у пролеће 1417. продро у Хум, и тамо боравио током читаве године. Из тврдњи изнетих у овом писму могло би се закључити да је кнез Гргур Вукосалић у то време престао да буде Сандаљев вазал и признао непосредну власт краља Остоје. Вид. С. Ђирковић, *Историја Босне*, 245–246, 249; С. Мишић, *Хумска земља у средњем веку*, Београд 1996, 82. Према мишљењу Е. Куртовића, кнез Гргур је још почетком 1415. напустио Сандаља и пришао Твртку II, односно Павловићима, уз које је остао и када је почетком 1416. успостављао нове царине. Овај аутор укидање Гргурове царине доводи у везу с измирењем Павловића и Косача 1418. године: Е. Kurtović, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009, 204–205, 214, пар. 773.

⁴ М. Пуцић, *Споменици српски I*, 142–143, бр. 254–255; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–I*, 540–541, 548–549, бр. 563, 572.

⁵ А. Крстић, *Повеља краља Остоје којом укида царину у Попову (Бишће, 1418, март 23)*, ГПБ 10 (2017) 121–127.

у Попову, под притиском дубровачких контрамера морао је на крају попустити и 6. јула 1418. године укинути спорну царину.⁶

Извори и литература: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–I*, 446, 538–542, 548–549, бр. 457, 561–564, 572; М. Динић, *Дубровачки трибути (Могории, Светодимитарски и Конавоски доходак, Провижун браће Влатковића)*, Глас СКА 168 (1935) 221; исти, *Хумско-требињска властела*, 8–9 (= исти, *Из српске историје средњег века*, Београд 2003, 326–327, 724–725); В. Ђоровић, *Хисторија Босне*, 415, 419–420; Р. Živković, *Tvrko II Tvrtković. Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*, Sarajevo 1981, 69–71, 75–76; С. Мишић, *Хумска земља у средњем веку*, 81–82, 226–227; Е. Kurtović, *Veliki vojvoda*, 212–216; А. Крстић, *Повеља кнеза Гргора Вукосалића којом укида царину пред Стоном*, 21–36; исти, *Повеља краља Остоје којом укида царину у Попову*, 121–127; исти, *Писмо Дубровачке општине кнезу Гргору Вукосалићу против царине пред Стоном*, 93–99.

Опис писма и ранија издања

Четири писма која су дубровачке власти слале кнезу Гргору Вукосалићу са захтевом да укине царину пред Стоном, укључујући и ово које сада објављујемо, сачувана су у концепту у архивској књизи Дубровачког архива *Lettere e commissioni di Levante* 1, на листу 108v. У овој архивској књизи, коју је саставио Руско Христифоровић, дубровачки словенски канцелар,⁷ налазе се преписи дубровачких писама упућених српским и босанским владарима и властели од 1395. до 1423. године. Писмо је написано канцеларијском минускулом, црним мастилом у 32 реда.⁸

Документ су раније издали М. Пуцић, *Споменици српски I*, 141–142, бр. 253, и Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–I*, 539–540, бр. 562.

⁶ А. Крстић, *Повеља кнеза Гргора Вукосалића којом укида царину пред Стоном* ([*Дубровник*], 1418, јули 6), ГПБ 9 (2016) 21–36.

⁷ О Руску Христифоровићу вид. К. Jireček, *Die Mittelalterliche Kanzlei der Ragusaner*, Archiv für Slavische Philologie 26 (1904) 204–206; С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици, XIV. Дијак, граматик, Номар, Канцелар, Номик, Логотет*, Глас СКА CVI (1923) 59–60; А. Фостиков, Н. Исаиловић, *Повеља краља Стефана Дабише о овлашћењу Драгоју Гучетићу у вези са дугом Новака Маћедола*, ГПБ 2 (2009) 71–76, 84; Р. Михаљчић, *Повеља краља Остоје којом поново потврђује повластице Дубровчанима*, ГПБ 3 (2010) 123–131.

⁸ Захваљујем се колеги доц. др Павлу Драгичевићу што ми је љубазно уступио снимак документа који је направио у Државном архиву у Дубровнику.

У овим издањима постоји више ситних ортографских одступања од оригинала,⁹ док смо на два већа одступања у Стојановићевом и пет у Пуцићевом издању скренули пажњу на одговарајућим местима у тексту писма. Снимак документа из Рускове књиге и транслитерација савременом српском ћирилицом објављени су сасвим недавно у издању *Рускова књига: дубровачки ћирилички писар (1395–1423)*, Требиње – Херцег Нови 2019, 416–417, које су приредили Г. Комар и П. Ратковић. У нашем издању примењена је савремена интерпункција.

Текст писма**

+ СӘдъ влادѣщагѡ гр[а]да Дѣбровника кнеза, властель и ѿдъ
всєе шпкине |2| кнезъ Г҃рѣгорѣ поздравлены. Ти вѣшь нашъ¹⁰ почтени
прига|3|телю да те смо вѣзда имали срѣдчна и многолюбима приятеліа |4|
мегю инѣми и да си по твоему почтеніемъ прошено ѿдъ насъ |5| просиль
и ми те м(и)л(о)сьрѣдно¹¹ примили и полюбили за нашега почъ|6|тенога
бр[а]та и Дѣбровчанина и ти се великомъ роташъ ротиль |7| к наамъ
и присегаль да бѣдешъ до твога живота вѣрни и добри |8| приятель
Дѣбровникъ и никъда съпротѣвъ Дѣбровникъ не вчин[и]ти |9| нѣкојга
злога дѣла. Я во сїде великъ се чадъ чадимо, бѣде |10| ти толико срѣдчни
гражданы и шбѣтник(ъ) зацю подвиже |11| за твојга живота бѣзъреднъ и
никъда пръво бившъ ц(а)ринъ |12| тер(ъ) вчини съпротѣвъ роти и записъ,
и тѣмъ твоимъ подви|13|женъем[ъ] затвори мѣсто наше Стонъ и
ѡдъврати тѣрме ѿдъ |14| никъга. Я веќи се чадимо крѣти писасмо многици
на вѣланье |15| и наконъ всега¹² посласмо исписъ листа г[оспо]д[и]на кралга,

⁹ Најчешће је омега (ѡ) замењивана словом о. Такав случај је код Пуцића у речима **владѣщагѡ** у 1. реду писма, **многолюбима** у 3. и 24. реду, **почтеніемъ** у 4, **великомъ роташъ** у 6, **негѡ** у 22. реду, и **лѣтѡ** у датуму. Код Стојановића иста омашка јавља се у речима **многолюбима** у 3. реду, **хвтѣ** у 17. и **хвтѣсте** у 18. реду, **негѡ** у 22, **многѡ** у 24, **хвкъ** у 29. и **хвкъемо** у 32. реду, као и у другој речи **лѣтѡ** у датуму. Осим тога, код Пуцића је реч **наамъ** у 7. реду написана са једним а, у 9. реду уместо **сїде** стоји **сїда**, у 20. реду у речи **вѣчви** уместо в стоји ъ, док је у 26. реду у речи **съпротѣвъ** уместо крајњег полугласа написано слово о. Такође, у 31. реду у речи **босаньски** изостављен је полуглас. У Стојановићевом издању, где скраћенице нису разрешаване, речи **м(и)л(о)сьрѣдно** у 5. реду недостаје први полуглас, а исти знак (ъ) изостављен је и у речи **приятельство** у 27. реду писма.

¹⁰ Редакција издања и превода: Татјана Суботин Голубовић.

¹¹ Реч **нашъ** је изостављена у Стојановићевом издању.

¹² У Пуцићевом издању: **свѣга**.

Aug 1869 General view of the same place

8 којемъ писаше |16| ако ти је даљ земљу, нѣти даљ да се безакоње чини, ни нове |17| безаконије ц(а)рине посталгају, пааче ћште да не бъдат, како си |18| могаљ видѣти 8 лист8. И ви јадаја не ћуте ћесте ницивр(ь) |19| 8чин[и]ти, пааче пишете: „а говоре властеле а ћо ми не дасте |20| нѣкој вѣчви доб[и]ти, а нека бихъ тои јадаја вије видѣљ.“ Б(о)гъ |21| зна къде къде (!)¹³ бисмо видѣли да се вѣчве могат достоинно |22| и безъ наше велике шкоде добити, и векје нега ли вѣчве |23| ради бисмо ти прикорист[и]ти, да тои безакоње које ти |24| чинишь и подвижешъ ќс(ть) многа съпротивъ наамъ и на наша |25| щета и безакоње које никада прво било и толикога |26| съпротивъ краљевств8. Ево ти и ћи с наше стране |27| приятельство и любовь показајмо и молимо свръзи |28| твои безакон'ије ц(а)риније да је нѣ, јеръ ако такој 8чинишь, |29| добре и право и¹⁴ достоинно ћакъ 8чин[и]ти. Ако ли иначе нашъ |30| приятелю и ћејтниче тогај трпѣти некијмо моки,¹⁵ |31| ћакојмо 8чин[и]ти како и ръсагъ босанъски бъде 8знатъ.

|32| + м(ѣ)с(е)ца декемврија .к. й. д(а)ње лѣто .ч. 8.и.ї. лѣтв

Превод писма

+ Од владајућег кнеза града Дубровника, властеле и од све Општине поздрав кнезу Гргору. Ти знаш, наш поштовани пријатељу, да смо те вазда међу другима имали за срдачног и многовољеног пријатеља и да си својом поштovanom молбом од нас молио и ми смо те милосрдно примили и пригрлили за нашега поштovanog брата и Дубровчанина, и ти си се великим заклетвом заклео и нама обавезао да ћеш за свог живота бити веран и добар пријатељ Дубровнику и да никада нећеш према Дубровнику учинити никакво зло дело. А ево, сада се великим чудом, будући ти толико срдачан грађанин и савезник, зашто за свога живота подиже непрописну и никада пре постојећу царину, што си учинио супротно заклетви и запису, и тим својим поступком затвори наше место Стон и одврати од њега караване. А више се чудимо јер ти више пута писасмо на поверење и након свега посласмо ти препис писма господина краља, у којем је писао да ако ти је дао земљу, није ти дао да се чини безакоње и да се постављају нове, незаконите царине, већ хоће да их не буде, као што си могао видети у писму. И ви од тада не хтедосте ништа учинити, већ пишете: „и казујте, властело, што ми не

¹³ Друго къде је изостављено у Пуцићевом и Стојановићевом издању.

¹⁴ У Пуцићевом издању недостаје везник и.

¹⁵ У Пуцићевом издању овде је убачен везник и.

дадосте да добијем неке бечве, радо бих то од вас видео“.Бог зна да бисмо (већ) негде видели да се бечве могу достојно и без наше велике штете добити, а радо бисмо ти били од користи и за више него што су бечве, да то безакоње које ти чиниш и покрећеш није веома против нас и на нашу штету, безакоње које никада раније није било и које је толико противно краљевству. Овим ти још с наше стране пријатељство и љубав показујемо и молимо укини ту незакониту царину да је не буде, јер ако тако учиниш, добро, право и достојно ћеш учинити. Ако ли буде другачије, наш пријатељу и савезниче, то нећемо моћи трпети, и учинићемо да и Русаг босански буде упознат.

+ Месеца децембра 28. дан, лета 1418. [тј. 1417].

Дипломатичке особености

Писмо почиње симболичном инвокацијом, после које следе типска интитулација (*Съдъ владуштагъ града Дубровника кнеза, властель и въсе шпкине*) и једноставна инскрипција са кратком салутацијом (кнезу *Гръгуру поздравлjenъю*). У односу на претходна писма које је Дубровачка општина слала Грగуру Вукосалићу, инскрипција и салутација су краће и скромније. Тако у писму од 20. фебруара 1415. оне гласе *почтеному кнезу Гръгуру Вълкосалику сръдчно поздравлjenъю*, а у писму од 17. јануара 1416. године *почтеному намъ приятелю кнезу Гръгуру Вълкосалику сръдчно поздравлjenъю*.¹⁶ Иако му се у наставку писма обраћају са *почтени приятелю*, уздржана инскрипција и салутација извесно су последица тадашњих затегнутих односа због Гроловог одбијања да изађе у сусрет дубровачким молбама и укине спорну царину. Исти је случај и у наредном писму од 5. јануара 1418, док је у последњем дубровачком писму поводом царине у Попову, од 26. априла 1418. године, тон обраћања поново приснији (*почтеному кнезу Гръгуру любовно поздравлjenъю*), вероватно с жељом да се хумски кнез одоброволи и испуни тражено.¹⁷

¹⁶ Ј. Стојановић, *Повеље и писма I–I*, 537, 538, бр. 559, 561.

¹⁷ Исто, 540, 548, бр. 563, 572. О инскрипцијама и салутацијама вид. С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици*, 3. *Инскрипција*, Глас СКА 92 (1913) 163–199; 4. *Салутација*, Глас СКА (1913) 200–209; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, одбрањена докторска дисертација у рукопису, Београд 2014, 351–365.

У експозитивном делу писма подсећа се на раније односе и ток спора кнеза Гргора с Дубровником око царине пред Стоном, док се у диспозитивном делу одбија кнежева молба да добије бечве из Дубровника због тога што није укинуо спорну царину. Такође, наговештавају се следећи поступци дубровачких власти ако њихов позив на укидање незаконите царине не буде прихваћен.

На крају документа налази се датум, у коме је година наведена у складу са божићним стилом датирања, коришћеним у дубровачкој канцеларији. Датација божићним стилом подразумевала је да година почиње на Божић, седам дана раније у односу на распострањенији (и уједно данашњи) стил Христовог обрезања, по коме година почиње 1. јануаром. То значи да су акта настала од 25. до 31. децембра датована следећом годином, у овом случају 1418. (.č. 8.и. 1.), уместо 1417. годином.¹⁸

Просопографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ је писано о личностима: кнез **Гргор Вукосалић Николић** (ГПБ 9, 32) и краљ **Стефан Остоја** (ГПБ, 1–11, према регистру).

Топографски подаци

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ је објашњен топоним **Стон** (ГПБ 1, 51, 120).

Важнији термини и установе

У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњени термини: **кнез, кнез у Дубровнику, властела у Дубровнику, пријатељи, брат, грађанин у Дубровнику, царина, караван, господин, краљ, краљевство, лист (листови), Русаг босански** (Т. Вуковић Драгичевић, *Библиографија важнијих термина и установа, просопографских и*

¹⁸ Иако је још Љ. Стојановић правилно датирао ово писмо (*Повеље и писма I–1, 539–540, бр. 562*), Г. Комар и П. Ратковић датовали су га 28. децембром 1418. године: *Рускова књига: дубровачки ћирилички писар (1395–1423)*, 417. О божићном стилу датирања вид. Ј. Stipićić, *Pomoćne povijesne znanosti i teoriji i praksi*, Zagreb 1972, 180; П. Драгичевић, *Повеља војводе Радосава Павловића Дубровчанима о продaji његовог дијела Конавала (1427 [1426!], децембар 31)*, ГПБ 9 (2016) 56.

топографских података, који су објашњени у првих десет бројева „Грађе о прошлости Босне“, ГПБ 10, 51–54). Ови термини, као и заклетва, заклести се (обитовати се) и записаније (запис) објашњени су и у Старом српском архиву (Д. Јечменица, Преглед објављених исправа, објашњаваних установа и појмова, просопографских и топографских података у првих десет књига Старог српског архива, ССА 10, LVII).

Бѣчве (бичве/б(j)ечве), 20 (ред у изворнику) – врста одеће за ноге слична дугим чарапама (калце), или панталоне са уским ногавицама. Кројење бечви помиње се и у Закону Новог Брда деспота Стефана Лазаревића. У Дубровнику су израђиване калце од сукна у различитим бојама, а дубровачки трговци су ову врсту одеће продавали и у Босни и у Србији.

Литература: Н. Polenaković, *Bečvi*, Revue internationale des études balkaniques 3 (1936) 234–237; Н. Радојчић, *Закон о рудницима деспота Стефана Лазаревића*, Београд 1962, 55, чл. XVII; P. Skok, *Etimologiski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I* (A–J), Zagreb 1971, 146, s. v. *bičva*; П. Васић, *Српска ношња у средњем веку*, Гласник Етнографског музеја 43 (1979) 28; ЛССВ, 272–273, s. v. *Калце* (Ђ. Петровић); Б. Поповић, Б. Цветковић, *Одевање и кићење*, Приватни живот у српским земљама средњег века, ур. С. Марјановић-Душанић, Д. Поповић, Београд 2004, 373.

Aleksandar Krstić

Institut d'Histoire
Belgrade

**LETTRE DES AUTORITÉS DE DUBROVNIK
AU KNEZ GRGUR VUKOSALIĆ LUI
DEMANDANT D'ABOLIR LA DOUANE DEVANT STON**

Dubrovnik, l'année 1417, le 28 décembre

Résumé

Le travail présente une édition critique de la lettre, avec des traductions et des enregistrements, laquelle la Commune de Dubrovnik a adressée le 28 décembre 1417 à un noble de l'Hum, le knez Grgur Vukosalić. La lettre appartient à un corpus de six documents connus de l'année 1416-1418 lié au litige concernant la douane que le knez Grgur avait établie devant Ston, et laquelle lettre est conservée dans son concept dans le livre d'archives Lettere e commissioni di Levante 1 aux Archives d'État à Dubrovnik. Comme le knez Grgur Vukosalić n'avait pas exaucé les demandes précédentes des autorités de Dubrovnik d'abolir la douane litigieuse, le dux et les nobles de Dubrovnik le rappelaient l'ancienne amitié, les serments et les obligations envers Dubrovnik qu'il a pris lors de son admission à la citoyenneté de Dubrovnik. Ils ont souligné que l'établissement d'une douane qui n'avait jamais existé auparavant, bloquant Ston et détournant les caravanes commerciales de cette ville, était contraire aux serments prêtés et aux obligations prises. Ils ont exprimé la surprise concernant le fait que le knez Grgur n'ait pas aboli la douane illégale même après l'intervention du roi de Bosnie Ostoja, dont ils l'ont informé en lui fournissant une copie de la lettre du roi. En raison de dommage qu'il leur causait par ses démarches spontanées, ils ont rejeté la demande du knez Grgur d'obtenir bječve (une sorte de vêtement qui s'enfile sur les pieds ou les jambes) de Dubrovnik. Ils l'appelaient de nouveau d'abolir la douane, soulignant qu'ils ne pourraient plus supporter son refus et qu'ils en informeront l'Assemblée de l'État de Bosnie.

Mots-clés: knez Grgur Vukosalić (Nikolić), douane, Dubrovnik, Ston, Rusko Hristiforović

Павле Драгичевић*

Универзитет у Бањој Луци
Филозофски факултет
Студијски програм историје

ПОВЕЉА КРАЉА СТЕФАНА ТОМАША ДУБРОВЧАНИМА КОЈОМ ПОТВРЂУЈЕ ПОВЕЉЕ СВОИХ ПРЕТХОДНИКА

Крешево, 3. септембар 1444.

Сажетак: У раду се анализира повеља босанског краља Стефана Томаша којом су Дубровчанима потврђене и загарантоване трговачке привилегије и споразуми скlopљени са претходним босанским владарима. Рад садржи текст на старосрпском и превод на савремени српски језик, те неколико поглавља у којима се анализирају историјске околности настанка повеље, њен физички опис, дипломатичке особености, као и поглавље у којем се на сажет начин објашњавају личности које се помињу у овом документу. Дипломатичка анализа показала је да се текст повеље у великој мјери ослања на раније споразуме босанских владара са Дубровником.

Кључне ријечи: Босна, Дубровник, XV вијек, Стефан Томаш, Рестоје Милохна, Крешево, повеља, дипломатика.

Средњовјековна дубровачка дипломатска пракса налагала је да се након сваке промјене на пријестолу у земљама из њиховог залеђа од новог владара исходује повеља којом би се потврдили раније скlopљени споразуми који су регулисали питања трибути и територијалних уступака које је Босна учинила Дубровнику.¹ Твртко II, посљедњи мушки изданак директне лозе Котроманића, преминуо је новембра 1443. године. Иако је смјена на пријестолу обављена у року од свега неколико дана, прве године владавине Стефана Томаша обиљежене су политичком нестабилношћу и живим дипломатским али и војним активностима помоћу којих је нови босански суверен настојао да учврсти своју позицију. Изузев војводе Стјепана Вукчића Косаче, који је подржавао

* Ел. пошта: pavled@teol.net

¹ Ул. Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1, 172–175, 424–426, 437–439, 490–495, 504–509, 554–557; I–2, 115–117 и 162–165.*

Томашевог брата Радивоја, већина крупнијих босанских властелина подржала је Томаша. Стјепан Вукчић је у међувремену вршио притисак на Дубровчане да Томашу не исплаћују редовни трибут који је доспио на наплату на Митровдан те године, јер се у тадашњој политичкој пракси сматрало да би њиховом исплатом дубровачка влада признала легалност промјене на босанском пријестолу. Томаш се трудио да стекне наклоност на угарском двору, у Венецији и код римског папе, док су Стјепан Вукчић и његов фаворит Радивој били турски вазали. Како се смјена на босанском пријестолу догодила у вријеме тзв. „Дуге војне“, тј. рата који су угарски краљ Владислав, српски деспот Ђурађ Бранковић и Јанко Хуњади покренули против Турака и у којем су имали великих почетних успјеха, Стјепан Вукчић није се могао надати да ће политичку ситуацију у Босни преокренути у своју корист. До јуна 1444. Томаш је испословао признање угарског двора и обезбиједио наклоност Венеције која је Стјепана Вукчића сматрала својим „природним непријатељем“ који је угрожавао њене посједе у далматинском и зетском приморју. Томаш је прешао на католичанство и стекао наклоност римског папе Евгенија IV. У међувремену, дошло је и до војног сукоба између Томаша и хумског војводе, у којем му је нови краљ привремено одузео долину Неретве са тргом Дријева, док је од Турака, такође привремено, преотео Сребреницу.²

² О политичким приликама тог времена детаљније в. у S. Ljubić, *Listine IX*, 189–190; E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 185; L. Thallóczy, *Studien zur Geschichte Bosniens und Serbiens im Mittelalter*, München–Leipzig 1914, 79–87, 366–368; B. Ђоровић, *Хисторија Босне*, Београд 1940, 468–473; И. Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку*, Београд 1952, 99–113; М. Динић, *Државни сабор средњовековне Босне*, Београд 1955, 30–31, 33, 35–36 (= М. Динић, *Из српске историје средњег века*, Београд 2003, 258–259, 261, 263–264); С. Ђирковић, *Историја Босне*, 275–280; С. Ђирковић, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, Београд 1964, 71–94; J. V. A. Fine, *The Bosnian Church: A New Interpretation*, New York – London 1975, 53–54, 63, 70, 299–303; P. Živković, *Tvrđko II Tvrđković. Bosna u prvoj polovini XV stoljeća*, Sarajevo 1981, 207–208; P. Čošković, *O dolasku Stjepana Tomaša na vlast i njegovom međunarodnom priznanju*, Istorijski zbornik 5 (Banja Luka 1984) 7–35; Д. Драгојловић, *Крстјани и јеретичка црква босанска*, Београд 1988, 100–102; P. Čošković, *Bosanska Kraljevina u prijelomnim godinama 1443–1446*, Banja Luka 1988, 24–69; M. Šunjić, *Bosna i Venecija (odnosi u XIV. i XV. st.)*, Sarajevo 1996, 227–239; P. Čošković, *Fridrik II. Celjski kao pretendent na bosansko prijestolje*, Prilozi II u Sarajevu 35 (2006) 11–29; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti. Sveta kruna ugarska i Sveta kruna bosanska 1387–1463*, Zagreb–Sarajevo 2006, 283–301; M. Spahić, *Kralj Stjepan Tomaš i njegovo doba*, Banja Luka 2010, 18–61 (одбранјена докторска дисертација у рукопису); А. Крстић, *Повеља краља Стефана Томаша ердељском војводи Јовану Хуњадију*, ГПБ 7 (2014) 73–84; L. Nakaš, D. Župarić, A. Lalić, Dž. Dautović, E. Kurtović,

С обзиром на несрећене политичке прилике у Босни, стиче се утисак да су Дубровчани отезали са слањем свог посланства на босански двор. Имајући у виду да су морали да воде рачуна и о својим трговачким интересима, прве конкретније кораке предузели су крајем јануара 1444, када су у Вијеђу умољених разматрали приједлог да се краљу Томашу упути посланство са поклоном у тканинама у вриједности од 800 перпера.³ Наредне њихове кораке вјероватно је успорио оружани сукоб између Стефана Томаша и војводе Стјепана, па је одлука да уpute посланство поново разматрана у Великом вијеђу 3. марта 1444. године. Тада су предложени посланици Никола Журговић и Марин Растић, који су то прихватили пет дана касније. Међутим, дубровачка влада је неколико мјесеци отезала са слањем свог посланства из нама данас непознатих разлога. Током марта, априла и маја Вијеђе умољених у више наврата одгађало је слање посланства у Босну.⁴ Један од разлога могло је да буде и то што до тог момента угарски двор још увијек није био признао Томаша на положају босанског краља. Пошто су сами признавали власт угарског краља, вјероватно је то био један од пресудних разлога због чега су отезали са слањем својих посланика. Почетком јуна у Дубровнику је боравио краљев протовестијар Рестоје Милохна, који је у краљево име преузео светодмитарски доходак и наплатио приходе од кућа и земљишта Твртка II. Дубровачка влада поново је 8. јуна вијећала о слању посланства у Босну и састављала је за њих инструкције. Како би додатно одобровољили краља за исходовање повеље о потврди својих привилегија и ранијих споразума, Дубровчани су у датим инструкцијама наложили својим посланицима да подсјете краља Томаша како су управо њему, а не претенденту Радивоју, дозволили подизање српског (светодмитарског) дохотка, што је значило да су га признали као законитог краља Босне.⁵ До тог времена је у Дубровник сигурно морала

Codex diplomaticus Regni Bosnae – povelje i pisma stare bosanske države, Sarajevo 2018, 695–712. У тренутку писања овог рада објављена верзија докторске дисертације Мидхата Спахића (*Bosanska kraljevina sredinom XV vijeka – kralj Stjepan Tomaš*, Zagreb–Sarajevo 2016) није нам била доступна.

³ N. Jorga, *Notes et extraits pour servir a l'histoire des croisades au XVe siècle* II, Paris 1899, 406; P. Čošković, *Bosanska Kraljevina*, 46; M. Spahić, *Kralj Stjepan Tomaš*, 32–33.

⁴ N. Jorga, *Notes et extraits* II, 406–407; M. Spahić, *Kralj Stjepan Tomaš*, 37–38.

⁵ N. Jorga, *Notes et extraits* II, 406. О протовестијјару Рестоју Милохни в. P. Živković, *Počteni vitez Restoja Milohna, komornik, knez i protovestijar na dvoru bosanskih kraljeva*, Iz srednjovjekovne povijesti Bosne i Huma, Osijek 2002, 183–197; B. Vrdoljak, *Srednjovjekovni spomenici s natpisom na groblju Sv. Ive u Livnu*, Starohrvatska prosvjeta III–30 (2003) 242–246; С. Рудић, *Неколико нових података о Рестоју Милохни*,

да пристигне вијест како је босански краљ са угарским краљем уредио односе. Посланство је на босански двор кренуло најкасније почетком јула мјесеца, јер су Журговић и Растић у последњој декади јула и почетком августа слали у Дубровник писма из Козограда и Бобовца и примали од своје владе даље инструкције. У једној од њих, датиранијој 4. августом, посланицима је савјетовано да „што се тиче плаћања које треба учинити канцелару споменутог краља за повељу“ имају слободу да могу да потроше до десет дуката.⁶ У међувремену су крајем јула и током августа обновљени сукоби између краља и војводе Стјепана, који је у помоћ позвао турске одреде. До 10. августа војвода је повратио трг Дријева. Упад турских одреда створио је панику међу Томашевим дворанима, што се да наслутити из извјештаја дубровачких посланика, који су датирани 22. јулом у Козограду и 10. августом у Бобовцу. Они су навели да је краљ из Козограда морао да се премјести у Бобовац. Пошто се његово особље повлачило у нереду, молили су своју владу „да се пошаље нова копија повеље“ коју је краљ требало да изда, јер су претходно дату копију канцеларији босанског краља највјероватније изгубили.⁷ Дубровчани су на овај захтјев одговорили 20. августа и вјероватно послали нову копију, тако да је повеља званично издата 3. септембра. Посланство се у Босни задржало наредних мјесец дана, јер је почетком октобра регистровано да се оно вратило назад у Дубровник. Осмог октобра повеља је службено регистрована у званичним књигама општине, а сутрадан је у Вијећу умољених констатовано да је мисија успјешно завршена па је посланство распуштено.⁸

Физички опис и ранија издања

Повеља је исписана тамноплавим мастилом на пергаменту италијанског начина изrade, готово подједнаке ширине (40,5 цм) и

ИЧ LVIII (2009) 173–180; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 122 (одбрањена докторска дисертација у рукопису); С. Рудић, Ј. Тодоровић, *Повеља угарског краља Жигмунда Рестоју Милохни (18. јануар 1436. године)*, Иницијал – часопис за средњовековне студије 3 (2015) 211–224.

⁶ N. Jorga, *Notes et extraits II*, 406; L. Nakas, D. Župarić, A. Lalić, Dž. Dautović, E. Kurtović, *Codex diplomaticus Regni Bosnae*, 709–712.

⁷ N. Jorga, *Notes et extraits II*, 406; С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици, XX Састављање повеља*, Глас СКА CLVII, Други разред 80 (1933) 209; С. Ђирковић, *Херцег Стефан*, 79.

⁸ N. Jorga, *Notes et extraits II*, 407.

висине (лијево 40 цм и десно 41 цм). Плика има облик неправилног лука неуједначених димензија (висина: лијево 8,4 цм, средина 14 цм и десно 6,5 цм) и покрива највећи дио неисписаног простора испод потписа. Писар је пергамент уредно припремио за текст повеље. Лијева и десна маргина су једнаке (3,5 цм), а горња износи 4,5 цм. Распознају се трагови оловке помоћу које је писар одређивао маргине и исцртавао редове који имају једнаке размаке. Повеља је богато украшена необично стилизованим инвокационим крстом, висине 6 цм и ширине 2 цм. Троугласти кракови, сужени у центру крста, шире се према споља помоћу двије праве или благо закривљене линије, које су на ободу, тј. најдужој страници троугла спојене кривуљом. Изнад и испод крста у његовом продужетку изведена је линија на којој су уцртана по два троугла, која на основу свог облика подсећају на врхове стријела. Први ред повеље и потпис у посљедњем реду исписани су 1,8 цм високим стилизованим и укraшеним мајускулним словима која садрже велики број лигатура. Цртеж и слова у првом реду и у потпису исписани су црвеном бојом.⁹ Иако је читав остали текст повеље исписан тамноплавим мастилом, појединачна слова су у односу на остала увећана у тексту и исписана црвеним мастилом. У питању су слова **К**¹⁰ (у изразима краљ, краљевство, кнез), **Д** (Дубровник), као и слова **И**, **Н**, **Б**, **В** и **ИИ**. Употреба црвених слова у наведеним изразима није досљедна. Занимљиво је и то да је овакав начин укraшавања инспирисао још једног Томашевог писара да у дviјe повеље из 1446. ископира наведени цртеж, као и сам начин уkraшавања повеље.¹¹ Повеља је овјерена великим

⁹ О заступљености црвених слова у босанским повељама в. Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 212–215. В. и Н. Порчић, „Царске шаре црвене“: *О заступљености и обрасцима употребе црвеног мастила у документима Немањића*, ЗРВИ ЛП (2016) 255–273.

¹⁰ Чремошник наводи како писар слова „К“ и „В“ на почетку ријечи у тексту повеље пише мајускулом а у средини ријечи увијек минускулом, што није тачно, јер и на почетку ријечи има минускулних облика ова два слова. Г. Чремошник, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM IV–V [1949–1950] (1950) 184.

¹¹ Ријеч је о повељи краља Стефана Томаша издатој Доротеји, удовици кнеза Иваниша Благајског, 25. маја 1446. у Сутјесци. Чува се у Мађарском националном архиву у Будимпешти под сигнатуром DL 66589. Друга о којој је ријеч јесте повеља краља Стефана Томаша од 22. августа 1446., упућена синовима војводе Иваниша Драгишића. Она се чува у Архиву ХАЗУ у Загребу под сигнатуром Ćir. I, 4. F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 438–441; С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томаша Доротеји Благајској*, ГПБ 8 (2015) 59–71; L. Nakaš, D. Župarić, A. Lalić, Dž. Dautović, E. Kurtović, *Codex diplomaticus Regni Bosnae*, 721–727. Најновије издање повеље од 22. августа 1446. приредио је Срђан Рудић у овом броју часописа.

двоstrаним висећим печатом. Стефан Томаш није имао сопствени печат, већ се користио печатом свог претходника Твртка II.¹² На полеђини повеље налази се савремени запис дубровачке канцеларије: R[eccepta] die VIII otubrio 1444. De re Thomas ambassador s[er] Nicola de Zorci et s[er] Marin de Resti. Испод наведеног записа налази се руком Никше Звијездића забиљежено: Extrata in libro grande.¹³ Осим ових, на полеђини се налази неколико краћих записа каснијих архивиста: № 268 an. 1444, N 5 del Pach VI, прецртан број 1102 и број 1094. Повеља се данас чува у Државном архиву у Дубровнику у оквиру фонда *Diplomata et acta*, а

¹² О начину на који је повеља запечаћена в. Г. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 184–185. О изгледу печата и тексту легенде у историографији је већ расправљано. Уп. А. Ивић, *Стари српски печати и грбови; Прилог српској сфрагистици и хералдици*, Нови Сад 1910, 35; Р. Анђелић, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 23–32, 36–41, 47. Да је краљ Томаш у првим годинама своје владавине документа из владарске канцеларије овјеравао печатима свог претходника краља Твртка II видљиво је и из повеље коју је „четвртог дана Ускре“ (15. априла 1444) издао Млеччанима: *За веродостојност и већу доказну вредност (...) да се овери печатом, који сада користимо, то јест оним покојног господина краља Твртка, нашег стрица, јер наш печат још није направљен (...). Србски историјски споменици млетачког ѡархива* (скупно и преписао Ђрђ Јанко Шафарик), Гласник ДСС XIV (1862) 91–95; В. В. Макушев, *Прилози к српској историји XIV. и XV. века*, Гласник СУД XXXII (1871) 184–189; С. Љубић, *Listine IX*, 189–190; С. Новаковић, *Законски споменици*, 286–288; *Acta Albaniae Veneta saeculorum XIV et XV*, ed. J. Valentini, Pars III, Tomus 18, München 1974, 153–155; М. Брковић, *U Jaјcu izdane isprave bosanskih vladara*, Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru 40 (1998) 102–103. Најновије издање ове повеље, у којем су пописана сва остала издања цитираног документа, приредили су Н. Порчић, Н. Исаиловић, *Документи владара средњовековне Србије и Босне у венецијанским збиркама*, Београд 2019, 389–393. Изгледа да Стефан Томаш и у каснијим годинама своје владавине није имао свој печат, већ се служио печатима Твртка II. Уп. Л. Thallóczy, *Studien*, 294; Д. Ацовић, *Хералдика и Срби*, Београд 2008, 212–213, 266; С. Станојевић, *Студије о српској дипломатији, XVI Печат*, Глас СКА CXXXII, Други разред 70 (1928) 17; М. Брковић, *U Jaјcu*, 115–116, 117; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 238, 475; А. Крстић, *Повеља краља Стефана Томаша ердешком војводи*, 73–84; Н. Исаиловић, А. Фостиков, *Исправа краља Стефана Томаша којом овлашиће Јакова Тесту да поврати новац опљачкан под Сињем*, ГПБ 7 (2014) 85–101; Н. Исаиловић, А. Фостиков, *Уговор краља Стефана Томаша и кнеза Николе Трогиранина о заједничкој трговини*, ГПБ 8 (2015) 73–93; А. Крстић, *Повеља краља Стефана Томаша којом се обавезује на верност Угарској против Турака*, ГПБ 8 (2015) 95–106; А. Фостиков, Н. Исаиловић, *Повеља краља Стефана Томаша Дубровчанима о слободи трговине*, ГПБ 9 (2016) 85–100.

¹³ Препис се налази у првој књизи архивске серије *Privilegi*, која је у литератури позната и по називу *Codex Ragusinus* (DAD, *Privilegi I*, fol. 61v–62r). Све словне разлике између оригиналa и преписа навео је Љубомир Стојановић у свом издању.

заведена је у групи ћириличких докумената као бечки бр. 1094. Издање је приређено на основу дигиталног снимка који је начињен током јула 2008. године.

Ранија издања: П. Карано-Твртковић, *Србски споменици*, 242–245, № 136; F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 427–429, № 346; С. Новаковић, *Законски споменици*, 238–239, № 86 (без аренге, короборације, помена писара и мјеста састављања повеље); Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 115–117, № 696; L. Nakaš, D. Župarić, A. Lalić, Dž. Dautović, E. Kurtović, *Codex diplomaticus Regni Bosnae*, 713–715, № 286 (са преводом текста повеље).

*Текст***

+ ВА ИМЕ СОТЬЦ[А] И СИНЬ[А] И СВЕТОГА ДВХЬ[А] АМИНЬ.
Г[ОСПО]ДЬ С НЕБЕСЬ ПРИЗРИ БИДИТИ СИНИ ЧЛОВИЧАСКИЕ¹⁴
|2| и 8слиша гласъ 8фаючихъ всиҳъ на нь дръжкии шблостью ве8 тварь
имъже ц[а]рьеи ц[а]рств8ють и м8чителье дръжетъ зе|з|мл8. Б(о)гъ
єданъ И(с8)сь Х(ристо)сь и 8чера и данась тажде и ва вики изабрани свете
родитеle и прародитеle кралевства ми и прослави [и]х|4|ь паче тихъ
ц(а)рь на земли и паке на небесихъ виньци свитлими 8красивъ ехъ са всеми
светими такоже не 8таница есть въсе|5|леной блажена нихъ паметь. Сот
нихъже племена га азъ бихъ изабранъ изъволинъемъ Б[о]жиемъ и причисте
Б(о)гуродице и молитв|6|ами нихъ г[оспо]д[и]нъ краљ Стефанъ Томашъ
многшпочтенога спомен8тыга славнишга крала Эстоен синь и наследникъ
милос|7|тиу Б(о)жишмъ краљ всои Босни и Донимъ Краемъ и къ твм8 и
не далече шт[ь] нихъ п8тью н8 пра8н8къ и 8н8къ, синь же и наследн|8|икъ
истини шт[ь] светагш нихъ корина. Повелинъемъ и с8домъ Б(о)жиемъ
пригамъ дръжав8 кралевства и сиде на пристоли крале|9|вства како
ц(а)рь и владика всем8 стежанью моихъ прародитеle шда всиҳъ примае
часть и слав8 и дари многие. И тогда придо|10|ше въ славни дврь
кралевства ми 8 Крешево племени м8жие славнишга града Д8бровника
властеле и поклисарие Нико|11|ла Ж8рьгвићъ и Маринъ Растићъ с
почтеними даръми и частыми шт[ь] реченога града Д8бровника, властеш и
С8пкине. И т|12|и речени поклисарие насы искаш8, многш 8милено просиш8,
за всакое 8вите и законе и слободьшине реченога града Д8бро|13|вника
кое с8 имали 8 записихъ и 8 пшвелахъ с ртъченими(!) нашими родители и

** Редакција издања текста и превода: Т. Суботин Голубовић.

¹⁴ Карано-Твртковић, Миклошић и Стојановић: **чловичаские**.

прадодители са гвсподашмъ сръбскомъ и босанскомъ¹⁴ омъ како да бисмо и ми ше обичају речене гвсподе нимъ потв(р)ьдили и 8станшвитили(!) крипъко пръвињъ нашихъ слободыцине¹⁵ и законе и 8вите и повелитали(!) и записе господе сръбске и босанские. И кралевствиш ми слышавше и разгмишвше нихъ пшдшне¹⁶ и разгмне и приличне прошне а праве а ми имавше свить и цији згвворъ с властели и вельможами кралевства ми створињъ емъ¹⁷ милост речено⁸ град⁸ Дѣбровник⁸ властелаш и всои Сѣпъкини дѣбровачкои. По сијъ нашихъ листихъ и повелањъ за нихъ срѣт¹⁸ љчанство потврьдисмо имъ и 8станшвитисмо все и всаконе повеле и записанија речене гвсподе сръбске и босанске и потврьди¹⁹ њъ емъ Приморие и Конавле са всеми своими котарымъ и азъ г[оспо]д[и]нъ краль Томашъ и вса ина гвспода кога с⁸ гвсподовала до мене да е до²⁰ вика речено⁸ град⁸ Дѣбровник⁸ и всои Сѣпъкини тврьдо и непорочно наими и нашими послидними паче да с⁸ 8 всако вриме ста²¹ новитни и крипци и 8 швози нашои 8 всијъ реченихъ повелањъ и 8 законихъ и 8ветихъ и всакоихъ слободыцинахъ речене гвсподе срѣбъске и босанске. И речени¹⁵ властеле и поклисарие града Дѣбровника и шт[ь]да все Сѣпъкине примише и завезаше се кралевств⁸ ми да²³ вати шт[ь] реченога града Дѣбровника и шт[ь] Сѣпъкине все¹⁶ дѣбровачке примише и завезаше се кралевств⁸ ми давати срѣбъски дш²⁴ хшдакъ двие тис⁸ки перьперь динари дѣбровачцихъ всако гвдище¹⁷ на Дмитришъ дань и такоге всако гвдище на Бласинъ дань .Е. |25| сать перьперь по закон⁸ и 8вите⁸ како с⁸ давали реченои гвсподи кралемъ босаньсцимъ нашимъ родителемъ бившиои гвсподи |26| кои с⁸ гвсподовали до мене. Я всем⁸ швм⁸ ротьници и свидоци наши добри вельможе: вшевша Иванишъ Павловићъ |27| з братијашмъ, вшевша Тврьтко Станчићъ з братијашмъ, вшевша Владисавъ Клешићъ з братијашмъ, вшевша Сладое Семьк²⁸ овићъ з братијашмъ, вшевша Петаръ Павла Юрьевића син з братијашмъ, кнезъ Юраи Драгићевићъ з братијашмъ, кнезъ Вѣжи²⁹ њъ Блатковићъ з братијашмъ, кнезъ Сѣстоѣ Стипоевичъ з братијашмъ а приставъ шт двора нашъ дврьски кнезъ Стипанъ |30| Блатковићъ з братијашмъ, нашега кралевства протобистаръ кнезъ Рестое з братијашмъ. Наипрьвш, ротињъ се |31| азъ речени г[оспо]д[и]нъ краль Томашъ и с вельможами кралевства ми више писаними поставивъ рѣзи на светомъ єванђелию(!) и н|32|а часијашмъ криж⁸ Хре(сто)в⁸ да е тврьдо и непоколибимо щш се пише

¹⁵ Карано-Твртковић: речене.

¹⁶ Карано-Твртковић: те.

¹⁷ Карано-Твртковић: гвдици.

БЫЛЪ ЦИСТИ ЕРГИИ ВЪХОДИ ГІІ СУДЕЙ ПРОЗА ВЪІІ СИІ УВѢСКЕ

ЧИТАЮЩИЕ МОИ ПОСЛАНИЯ СВЯТОГО АПОСТОЛА ПАУЛА К РИМЛЯНОМ

Margrave

4. Vnde dñm obitvno 1492
de p. Bernat
am h[ab]itu de vila de roca
et p[ro]prietate R[eg]is

Excalata in libri grandi

Officiale
2102 in libri
107 400

8 се^{мь} запи^с 8 град⁸ Дубровник⁸ до вика викома. И се^и се^и писа рожът^{|33|} ва Х(ри)с(то)ва на .Ч.8.М.Д. лѣто м(ѣ)сеца се^{кът}ебра трети дань на Крешев⁸ и пове^{ли}смо га печатити нашимъ законимъ подъвис⁸ печать. |34| И Ресто^е протобистаръ(!) 8писахъ по заповиди г[оспо]д[и]на ми крала Томаша а писа се 8 славни^{мь} град⁸ Крешев⁸.

|35| щефаль^ь Томашъ краль божи^{мь} милостю сръблемъ, Босні, Приморио¹⁸, хомъсци¹⁹ землі²⁰, дильмъци, херъватомъ, донимъ краемъ, зап[а]дн[и]мъ стран[а]мъ и к том⁸

Превод

+ У име Оца и Сина и Светога духа, амин. Господ, који држи у власти сав свијет у којем цареви царују и у којем тирани држе земљу, погледа с небеса да види синове човјечије и да чује глас свих који се уздају у њега. Бог је један, Исус Христ, и јуче и данас па тако и вавијек, одабрао је свете родитеље и прародитеље краљевства ми и узвисио их више од тих царева земаљских а затим и на небесима где их је, са свима светима, вијенцима сјајним украсио, како се по свој васељени не би угасила блажена успомена на њих. Од њиховог рода, вольом божијом и пречисте Богородице и по жељама њиховим, бих изабран и ја господин краљ Стефан Томаш, милошћу божијом краљ све Босне и Доњих Краја и осталог, син и наследник веома поштоване успомене славног краља Остоје, који нисам различит од њиховог тијела већ праунук и унук, син и истински наследник од светог њиховог коријена. Божијом заповијешћу и одлуком примих државу краљевства и сједох на пријесто краљевства као цар и владар свих добара мојих прародитеља и од свих примих част и славу и даре многе. И дођоше тада у Крешево, славни двор краљевства ми, људи племенита рода славнога града Дубровника, властела и поклисари Никола Журговић и Марин Растић, са прикладним даровима и са почастима од поменутог града Дубровника, властеле и од Општине. И ти речени поклисари нас питаши за све уговоре и законе и повластице реченог града Дубровника које су имали у исправама и повељама са поменутим нашим родитељима и прародитељима, са господом српском и

¹⁸ Карано-Твртковић: **ПРИМОРЬЮ**; Миклошић: **ПРИМОРЇЮ**; Стојановић: **ПРИМОРЬЮ**.

¹⁹ Миклошић: **ХОМЪСЦІ**;

²⁰ Карано-Твртковић, Стојановић: **ЗЕМЛИ**; Миклошић: **ЗЕМЛЇ**.

босанском, и веома кротко молише да им ми, по обичају поменуте господе, чврсто потврдимо и утврдимо слободе и законе и уговоре и повеље и записи наших предака – господе српске и босанске. И краљевство ми, чувши и разумјевши њихове законите и разумне и пристојне и правичне молбе и пошто смо одржали пуни савјет и разговор са властелом и велможама краљевства ми, учиних милост краљевства ми реченом граду Дубровнику, властели и читавој Општини дубровачкој. Због њиховог пријатељства, овим нашим листовима и повељама потврдисмо им и утврдисмо све и сваке повеље и записи поменуте господе српске и босанске и потврдих им и ја господин краљ Томаш и сва остала господа која су прије мене владала, Приморје и Конавле са свим својим котарима, нека је довијека поменутом граду Дубровнику и свој Општини а чврсто и неоспориво за нас и наше потомке и да у свака доба буду [Дубровчани] неоштећени и сигурни у овој нашој и у свим поменутим повељама и у законима и у уговорима и у свим слободама речене српске и босанске господе. И поменута властела и посланици града Дубровника и од све Општине пристали су и обавезали се краљевству ми да ће од реченог града Дубровника и од читаве Општине сваке године на Митровдан давати краљевству ми српски доходак од двије хиљаде перпера дубровачких динара и такође су пристали и обавезали се да ће сваке године на дан Светог Влаха, давати пет стотина перпера по закону и споразуму како су давали поменутој господи, краљевима босанским, нашим родитељима и бившој господи која су владала прије мене. А свему овоме клетвеници и свједоци су наше добре велможе: војвода Иваниш Павловић с братијом, војвода Твртко Станчић с братијом, војвода Владисав Клешић с братијом, војвода Сладоје Семковић с братијом, војвода Петар, Павла Јурјевића син, с братијом, кнез Јурај Драгићевић с братијом, кнез Вукић Влатковић с братијом, кнез Остоја Стипојевић с братијом, а пристав од двора наш дворски кнез Степан Влатковић с братијом, протовестијар нашег краљевства кнез Рестоје с братијом. Најприје, зарекох се ја поменути господин краљ Томаш и с велможама краљевства ми, напријед наведеним, положивши руку на Свето јеванђеље и на часни крст Христов да је утврђено и неоспориво граду Дубровнику све што пише у овом запису у вијеке вијекова. А ово се писа трећи дан мјесеца септембра 1444. године од рођења Христова на Крешеву и заповиједисмо га печатити нашим законитим висећим печатом. Ја, Рестоје протовестијар записах по заповијести господина ми краља Томаша, а писа се у славном граду у Крешеву.

ВАЛІСУ НОНЪ НСВѢТЪ БОХА АННІН

Слово о полку Игореве

ЦЕЧЬ ФИТЬЯ КЪ БѢЛЫХъ ИНДІО СРБСІ ЕСІН ПІВНО
ХОІКІ ЗЕІНДІА МІЛІЧЕ ХРІВГІ ДІНІН
КРІЗ ЗАДНІЕ СІДІН НКТОНОУ

ШТЕФАН ТОМАШ БОЖИЈОМ МИЛОШЋУ КРАЉ СРБА, БОСНЕ,
ПРИМОРЈА, ХУМСКЕ ЗЕМЉЕ, ДАЛМАЦИЈЕ, ХРВАТА, ДОЊИХ
КРАЈА, ЗАПАДНИХ СТРАНА И ОСТАЛОГ

Дипломатичке особености

Нема готово никакве сумње да је текст повеље настао по узору на ону коју је Твртко II, Томашев претходник на пријестолу, издао Дубровчанима 21. августа 1421. године.²¹ С обзиром на то, минималне су разлике у формулару и осталим дипломатичким елементима између ове двије повеље. Томашева повеља, поред симболичке, садржи још и вербалну инвокацију, а у потпису је садржана девоција, као и Томашева пуна титула којој су придодати Далмација и Хрвати. Овакав тип титуле први пут се јавља управо у овој повељи и повезана је са Томашевим тежњама да поврати власт над Омишом, који је током 1403. и 1404. био под влашћу његовог оца краља Остоје. Након Остојиног пада, Омиш преузима херцег Хрвоје и у његовој власти био је све до његове смрти 1416. године. Прије него што се преудала за краља Остоју, Хрвојева удовица је Омиш предала свом брату Иванишу Нелипчићу, који га је држао све до смрти 1434. године. Након краће владавине Франкопана и Таловаца, Омиш је 1440. преузео велики војвода Стјепан Вукчић Косача. Искористивши сукоб који је војвода Стјепан имао са краљем Томашем у долини Неретве почетком 1444, Омиш и Пољицу заузели су Млечани, а Омиш је у њиховом посјedu остао све до краја XVIII вијека. Упркос неслагању око Омиша, Томаш је ипак желио да задржи добре односе са Венецијом, између осталог јер су имали заједничког непријатеља оличеног у хумском војводи, али је преко титуле и даље исказивао претензије на дио територије које није имао намјеру да се одрекне, пошто ју је као некадашњи посјед босанске круне сматрао својом баштином (*patrimonium domini regis*). Томаш је Венецији поручивао да ако се она одлучи да напусти Омиш, да има на уму „да је то његово и да га у том случају радије преда њему него било коме другоме“.²² Колико нам је

²¹ П. Драгичевић, *Повеља краља Твртка II Твртковића Дубровнику којом потврђује повеље својих претходника*, ГПБ 11 (2018) 101–116.

²² Детаљније в. у В. Ђоровић, *Хисторија Босне*, 457–458, 470; М. Шунђић, *Prilozi za istoriju bosansko-venecijanskih odnosa 1420–1463*, Historijski zbornik XIV (1961) 126–130; С. Ђирковић, *Историја Босне*, 274, 277–278; исти, *Херцег Стефан*, 41–43, 73–74; М. Шунђић, *Pomjeranje mletačkih granica u Dalmaciji i odnosi sa susjedima tokom XV stoljeća*, Godišnjak DI BiH XV (1966) 50–51; исти, *Dalmacija u XV stoljeću*, Sarajevo

познато, ово је риједак примјер да се у некој од сачуваних и аутентичних повеља из босанске владарске канцеларије титула у оваквом облику налази у потпису документа.²³

1967, 67–69; исти, *Bosna i Venecija*, 229–239; D. Lovrenović, *Na klizištu povijesti*, 296; Н. Исаиловић, *Омиши под влашћу Хрвоја Вукчића и борба за његово наслеђе*, ИЧ LIV (2007) 131–150; Н. Порчић, Н. Исаиловић, *Документи*, 106–112. У споразуму између краља Томаша и Венеције од 14. априла 1444, он се титулише као *Dei gratia Rascie, Bosne et Partis Maritime rex*, а у повељи ердељском војводи Јовану Хуњадију од 3. јуна 1444. као *Dei gratia rex Bosne*. А. Крстић, *Повеља краља Стефана Томаша ердељском војводи*, 76; Н. Порчић, Н. Исаиловић, *Документи*, 389–393.

²³ Осим у овој повељи из 3. септембра 1444, помен Хрвате и Далмације садржан је у интитулацији (али не и у потпису) три Томашеве повеље: од 25. маја 1446. издатој Доротеји Благајској, од 22. августа 1446. издатој синовима војводе Иваниша Драгишића и од 14. октобра 1458. издатој логотету Стефану Ратковићу. Хрвати, али не и Далмација, садржани су само у потпису повеље од 18. децембра 1451. издате Дубровчанима. Идентичну интитулацију као у повељама из 1446. задржао је и Томашев син Стефан Томашевић у дviјe повеље с почетка своје владавине, од којих је једна сачувана у позном препису. Далмација и Хрватска налазе се и у интитулацији дviјe фалсификоване повеље приписане краљу Томашу из 1446. и 1459. године. У питању су фалсификати фрањевца Луке Владмировића из XVIII вијека, али није искључено да је као предложак за њихово састављање поменути фрањевац искористио неке аутентичне документе. У интитулацијама тих фалсификованих повеља Томаш је представљен као *Dei gratiae Rasciae, Serviae, Bosnensium, siue Illiricorum, Primordiae partium, Dalmatiae et Corbaviae Rex* односно ... *Primordiae, seu maritimae partiumq. Dalmatiae et Corbatiae Rex*. У том евентуалном предлошку вјероватно је, поред осталог, могла да стоји уписанана „Хрватска“ (*Croatiae*), коју је фалсификатор преметнуо у Крабаву (*Corbaviae, Corbatiae*). Идентична интитулација као у посљедњем примјеру (само без помена Србије) наведена је у још једној фалсификованој повељи приписаној краљу Томашу и датирanoј 1458. годином. Хрвати су поменути и у интитулацији повеље краља Остоје браћи Радивојевић, издатој 28. децембра 1408. године. Они су поменути само у каснијем препису ове повеље на латиници, али не и у њеном преводу на латински, који је урађен 1684. године. Међутим, и аутентичност ове повеље доведена је у питање. F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 385–386, 438–441, 447–450; F. Rački, *Prilozi za sbirku srbskih i bosanskih listina*, Rad JAZU 1 (1867) 156–158; S. Ljubić, *Listine X*, 126–127; E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 87–89; Ć. Truhelka, *Fojnička kronika*, GZM XXI (1909) 446; J. Jelenić, *Ljetopis fra Nikole Lašvanina*, GZM XXVII (1915) 273–275, 281–283; С. Станојевић, *Студије о српској дипломатици, II Интитулација*, Глас СКА XCII, Други разред 54 (1913) 131; исти, *Студије о српској дипломатици, XIII Потпис*, Глас СКА CVI, Други разред 61 (1923) 28–29; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 115–121, 162–165; М. Динић, *Вести Еберхарда Виндекеа о Босни*, ИЧ I/3–4 (1935) 363–365; F. Šišić, *Nekoliko isprava iz početka XV st.*, Starine JAZU XXXIX (1938) 315; В. Трпковић, *Хумска земља*, Зборник ФФ у Београду VIII–1 (1964) 236–237; Fra Nikola Lašvanin, *Ljetopis*, Sarajevo 1981, 220–223, 235–238; J. Soldo, *Luka Vladimirović i njegov krug*, Historijski zbornik XXXVI (1983) 189–213;

Пажњу привлачи и аренга јер је, судећи по сачуваним повељама из босанске владарске канцеларије, она идентична оној из напријед наведене повеље краља Твртка II која јој је била непосредни предложак. Идентичан текст аренге употребијебљен је још само у стонској повељи краља Душана од 22. јануара 1333. године.²⁴ Сам избор мотива у тексту аренге одговарао је околностима издавања повеље и актуелним политичким потребама.²⁵ Пошто је у очима католичке цркве ипак био незаконит Остојин син и пошто се налазио у оружаном сукобу са онима који су му порицали право на пријесто имао је снажно изражену потребу да се домаћој и иностраној јавности представи као законити син и наследник краља Остоје, *који није различит од њиховог тијела већ праунук и унук, син и истински наследник лозе Котроманића и Немањића*.

Изгледа да је формулар а самим тим и читав главни текст повеље, односно њен концепт, састављен у Дубровнику јер су на таквој форми документа Дубровчани највише инсистирали. Овај тип формулара у начелу се јавља од почетка владавине краља Дабише.²⁶ Као поуздан доказ за то довољно је навести оно на што смо раније указали²⁷ као и на чињеницу да су током исходовања повеље од краља Томаша дубровачки посланици из Босне тражили од своје владе да им поново пошаље копију повеље коју су већ раније били доставили босанској канцеларији а коју су Томашеви канцелари у паници највјероватније изгубили током једне од турских провала.²⁸ Са друге стране, можда би се могло претпоставити и како је сам избор аренге ипак било дјело претовестијара Рестоја пошто

С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томашевића Дубровнику*, ГПБ 2 (2009) 153–168; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, *passim*; С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томаша Доротеји Благајској*, ГПБ 8 (2015) 59–71; М. Brković, *Isprava kralja Stjepana Tomaša izdana u Žepči 1458. (14. X.), diplomaticka analiza, sadržaj i povijesne okolnosti*, *Zbornik radova Međunarodnog znanstvenog simpozija „Žepče 1458. – 2008.“ održanog u Žepcu od 10. do 11. listopada 2008, Zagreb–Žepče 2010*, 11–31.

²⁴ Уп. Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–I*, 48, 504–505; II, 115; Ж. Вујошевић, *Стари завет у аренгама средњовековних српских и бугарских повеља*, Београд 2007, 182, 222, 230 (одбрањен магистарски рад у рукопису); D. Lovrenović, „*Slavni dvor kraljevstva i Trstivnici*“ (*ponovno o proglašenju Bosne kraljevstvom 1377.*), *Bosanska kvadratura kruga*, Sarajevo–Zagreb 2012, 125; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 382–383; П. Драгичевић, *Повеља краља Твртка II*, 110–111.

²⁵ П. Драгичевић, *Повеља краља Твртка II*, 111.

²⁶ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–I*, 172–175.

²⁷ П. Драгичевић, *Повеља краља Твртка II*, 110–112.

²⁸ В. уводни дио овог рада и напомену бр. 7.

је она, како смо напријед навели, одговарала актуелном политичком моменту.

Просопографски подаци

У претходним бројевима *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњене личности: **војвода Иваниш Павловић** (ГПБ IX, 57), **кнез Јурај Драгићевић** (ГПБ XI, 114) и **Рестоје протовестијар** (ГПБ VII, 94–95).

Никола (Никша) Журговић, 10 (ред у изворнику) – Nicola de Georgio (1379–1460), дубровачки властелин. Познат и под надимком Тамарић. Син је војног заповједника Мате Журговића. Често је слан у посланичке мисије на босански двор и код угледне властеле у дубровачком залеђу. Биљежи се као посланик дубровачке владе на босанском двору (1428, 1433, 1441, 1444, 1449), код војводе Сандаља (1425), Радослава Павловића (1432. и 1433) и Стјепана Вукчића Косаче (1440). Слан је и у мисије на угарски двор као и у Србију на двор деспота Ђурђа Бранковића. Вршио је дужност конавоског кнеза (1422. и 1437) и стонског кнеза (1424, 1442. и 1447). Био је члан Малог вијећа (1437, 1450. и 1458), судија Кривичног суда (1447. и 1454), а између 1429. и 1459. дужност дубровачког ректора обављао је укупно дванаест пута.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат у XIV веку*, Београд 1960, 224–225; N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika 2*, Zagreb–Dubrovnik 2012, 248–249; isti, *Vlastela grada Dubrovnika 5*, Zagreb–Dubrovnik 2014, 16–17.

Марин (Мароје) Растић, 11 – Marinus de Resti (око 1390–1464), дубровачки властелин. Син је посланика и војног заповједника Михоча Растића. Често је слан у дипломатске мисије на дворове босанских краљева и угледне властеле у залеђу, нарочито код Косача. Слан је као посланик и у Италију (Анкону и Венецију). Наслиједио је свога оца на положају ризничара (thesaurarius), тј. управника имовине на босанском двору. Четири пута је вршио дужност судије Кривичног суда, био је члан Малог вијећа, ризничар, а у периоду од 1433. до 1462. десет пута обављао је функцију ректора.

Литература: И. Манкен, *Дубровачки патрицијат*, 391–392; N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika 3*, Zagreb–Dubrovnik 2012, 218–219; isti, *Vlastela grada Dubrovnika 6*, Zagreb–Dubrovnik 2015, 131–132.

војвода Твртко Станчић, 27 – Усорски војвода и једини познатији представник властеоске породице Станчић из области средњег Подриња. Први пут се помиње у овој повељи краља Томаша из 1444. године. Држао је град Перин на Дрињачи. Краљ Томаш је, након заузимања Сребренице од Србије 1458., пет околних тврђава дао на управу Твртку Станчићу. Погубили су га Турци маја 1463., одмах на почетку инвазије на Босну.

Литература: М. Динић, *За историју рударства у средњевековној Србији и Босни I*, Београд 1955, 43–44, 85 (= М. Динић, *Из српске историје средњег века*, Београд 2003, 496–497, 537); С. Рудић, *Босанска властела у XV веку*, Београд 2004, 95 (одбрањена докторска дисертација у рукопису); Ј. Мргић, *Северна Босна 13–16. век*, Београд 2008, 125, 131, 147, 201.

војвода Владислав Клешић, 27 – представник породице Клешић, једне од најзначајнијих босанских средњовековних породица. Син је Павла Клешића, најзначајнијег члана ове породице. Налазио се у пратњи краља Твртка II приликом његовог боравка на угарском двору 1436. године. Иако је након смрти краља Твртка II у почетку био присталица Радивоја а не Стефана Томаша, касније се као војвода и у својству свједока наводи у повељама овог босанског краља. Посљедњи пут се помиње 1452. године.

Литература: С. Рудић, *Босанска властела*, 60–61; Т. Рибар, *Западне стране у средњовековној босанској држави*, Београд 2009, 121–122, и даље према регистру.

војвода Сладоје Семковић, 27–28 – представник властеоске породице Семковић са простора западног Хума. У изворима се чешће помиње од 1439. године. Дубровчани су му 1453. додијелили титулу властелина. Имао је два брата, Гргора и Улриха. Папа их је сву тројицу 1446. узео под своју заштиту.

Литература: М. Динић, *Хумско-требињска властела*, Београд 1967, 33–34 (= М. Динић, *Из српске историје средњег века*, 352); С. Рудић, *Босанска властела*, 92–93; Т. Рибар, *Западне стране*, 134–136.

војвода Петар Јурјевић, 28 – представник властеоске породице Радивојевић – Јурјевић (Ђурђевић) из Хума. Син је Павла Јурјевића и унук Јурја (Ђурђа) Радивојевића. Умро је прије 1452. године. Имао је сина Павла.

Литература: Љ. Ковачевић, *Знамените српске властеоске породице средњег века*, ГНЧ X (1888) 206–207; С. Рудић, *О потомцима војводе Јурја (Ђурђа) Радивојевића – прилог родослову Влатковића*, Споме-

ница академика Марка Шуњића (1927–1998), Сарајево 2010, 233–240; С. Рудић, *Петар Павловић – војвода Хумски и Крајине*, Зборник за историју БиХ 7 (2012) 49–58; С. Рудић, *Јелена – супруга кнеза Павла Петровића*, Иницијал 2 (2014) 137–143.

кнез Вукић Влатковић, 28–29 – непознати босански властелин. Помиње се као свједок и у повељи краља Томаша од 22. августа 1446. године, која је издата синовима Иваниша Драгишића.

Извор: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 440.

кнез Остоја Стипојевић, 29 – непознати босански властелин. Помиње се у својству свједока у двије повеље из 1444. и 1446. године. Неки претпостављају да можда потиче из рода горњебосанских Хрватинића.

Извори: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 440; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 117.

Литература: П. Аћелић, *Barones regni и државно вijeће средњовјековне Босне*, Прилози ИИ у Сарајеву 11–12 (1975–1976) 39; С. Рудић, *Босанска властела*, 80, 101.

кнез Степан Влатковић, 29–30 – непознати босански властелин. Забиљежен је у својству свједока као кнез дворски у повељама из 1444. и 1446. године. Иста особа помиње се и као „савјетник“ („свитник“) у повељи проблематичне аутентичности која се приписује краљу Стефану Томашевићу. Иако је датирана 1461. годином, она је очувана у интерполираном и невјешто урађеном препису из друге половине XVII вијека.

Извори: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 440; Č. Truhelka, *Fojnička kronika*, GZM XXI (1909) 448; J. Jelenić, *Ljetopis*, 275; Fra Nikola Lašvanin, *Ljetopis*, 223; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 117.

Литература: С. Рудић, *Босанска властела*, 44; Е. Filipović, *O najstarijem poznatom spomenu grada Tešnja 1461. godine*, Radovi (Historija, Historija umjetnosti, Arheologija) Filozofskog fakulteta u Sarajevu 5 (2018) 325–333.

Pavle Dragičević

Université de Banja Luka

Faculté de Philosophie

Programme d'étude de l'histoire

**CHARTE DU ROI STEFAN TOMAŠ AUX RAGUSAINS
CONFIRMANT LES CHARTES DE SES PRÉDÉCESSEURS**

Kreševo, le 3 septembre 1444

Résumé

Le travail analyse la Charte du roi de Bosnie, Stefan Tomaš, par laquelle sont confirmés et garantis aux Ragusains les priviléges commerciaux et les accords conclus avec les rois bosniens précédents. C'est l'une des premières chartes conservées qui sont délivrées directement après l'arrivée de Tomaš au trône. Outre le texte de charte écrit à l'ancien serbe et sa traduction en serbe moderne, le travail inclut aussi quelques chapitres dans lesquels sont analysées les circonstances historiques dans lesquelles a été rédigée cette charte, sa description physique, ses caractéristiques diplomatiques et finalement les données de la prosopographie sur les personnages mentionnés dans ce document. L'analyse diplomatique de la charte a montré que le copiste du roi Tomaš, a pris la plupart de son texte dans les anciennes chartes des rois serbes et bosniens qui avaient conclu les accords du contenu similaire avec Dubrovnik. Le texte de cette Charte est le plus semblable à celui-ci de la Charte du roi Tvrtko IIème du 21 août 1421.

Mots-clés: Bosnie, Dubrovnik, XVème siècle, Stefan, Tomaš, Restoje Milohna, Kreševo, charte, diplomatique

Оригинални научни рад
УДК 930.2:003.074(497.15)“1446“
DOI 10.7251/GPB1912081R

Срђан Рудић*

Историјски институт
Београд

ПОВЕЉА КРАЉА СТЕФАНА ТОМАША СИНОВИМА ИВАНИША ДРАГИШИЋА

Врандук, 22. август 1446.

Сажетак: Краљ Стефан Томаш потврђује поседе Павлу, Марку и Јурју, синовима Иваниша Драгишића, синовца Хрвоја Вукчића. Ради се о градовима Кључ, Глаж и Мрин, као и о 60 села у жупама Бањица, Сана, Глаж и Ускопље. Као гаранти заштите дестинатара јављају се црква босанска и дјед Милоје.

Кључне речи: Стефан Томаш, Павле Драгишић, Марко Драгишић, Јурај Драгишић, Бањица, Сана, Глаж, Ускопље, црква босанска, дјед.

Повеља краља Стефана Томаша браћи Драгишић настала је током привременог измирења босанског владара и великог војводе Стефана Вукчића Косаче. Након ратних сукоба који су трајали практично од његовог доласка на власт, краљ је решио да свој положај у држави ојача успостављањем породичних веза са најмоћнијим босанским великашем. Стога се, маја 1446. године, оженио Стефановом кћерком Катарином. Иако је овај брак требало да донесе мир Босни, њиме нису сви били задовољни. Краљ је због промене политике дошао у сукоб са војводом Иванишем Павловићем, са којим је доскора заједно ратовао против војводе Стефана, и војводом Доњих Краја Петром Војсалићем. Њих двојица, као ни краљев брат Радивој, који је претендовао на босанску круну, нису присуствовала венчању. Иако је краљ намеравао да против нездадовољних велможа предузме одређене мере, до сукоба највероватније није дошло. Уосталом, већ током лета босански краљ измирио се са Иванишем Павловићем. Војвода Доњих Краја је у свом нездадовољству био истрајнији, тако да га не налазимо међу сведоцима на краљевој повељи његовим блиским рођацима Драгишићима.¹

* Ел. пошта: srdjanrudic@yahoo.com

¹ С. Ђирковић, *Историја Босне*, 280–281; исти, *Херцег Стефан Вукчић-Косача и његово доба*, Београд 1964, 71–94; Р. Ћошковић, *Bosanska kraljevina u prijelomnim*

Повеља коју овде анализирамо настала је након смрти војводе Иваниша, оца кнезева Павла, Марка и Јурја. Краљ Томаш је „синовима поштовања достојног покојног војводе Иваниша Драгишића“ и њиховим наследницима потврдио „градове, жупе, села и све приходе који од тога долазе, дукате и друге дохотке“ које су држали. Поседе који се помињу у повељи, према Јелени Мргић, највероватније је држао још војвода Иваниш, а његови синови су ту баштину држали као неподељену.² На основу текста повеље можемо да тврдимо да је настала као резултат недавне смрти војводе Иваниша. Међутим, време њеног настанка нас може навести на помисао, односно претпоставку без опипљивих доказа, да наведени разлог није морао бити једини. Пре свега морамо истаћи чињеницу да не знамо када је војвода Иваниш преминуо – последњи пут се као жив помиње у својству сведока од својте на повељи свог брата од стрица војводе Јурја Воисалића, 12. августа 1434. године.³ Скрећемо пажњу на подatak да је краљ Томаш у време издавања повеље браћи Драгишић био у сукобу са војводом Петром Војсалићем. Уколико између настанка повеље и сукоба са војводом Доњих Краја постоји нека веза, могуће су две претпоставке. С једне стране, можда је краљ на овај начин покушао да пружи руку помирења војводи Петру – уколико је то био циљ, био је неуспешан, јер је познато да су њих двојица током јесени још увек били у сукобу. С друге стране, могуће је и да је краљ Томаш покушао да унесе раздор унутар породице Хрватинић, или да га продуби, уколико је већ постојао. Занимљиву теорију изнео је и Пејо Ђошковић, који настанак ове повеље доводи у везу са босанским освајањем Сребренице током лета 1446. године – сматра да су се том приликом Драгишићи нарочито истакли, те им је због њихових заслуга краљ Томаш, након напуштања ратишта, даровао бројне поседе.⁴

Интересантно је да се у овој повељи као гарант правног чина јавља дјед цркве босанске, што делује у нескладу са црквеном политиком краља Томаша, који је нешто мало пре издавања ове исправе прихватио учење Рима, па је чак било планирано и да га крунише папски легат. Према мишљењу Пеја Ђошковића, краљ Томаш је одустао од крунидбе под

godinama 1443–1446, Banjaluka 1988, 102–121; Ђ. Тошић, *Босанска краљица Катарина (1425–1478)*, Зборник за историју БиХ 2 (1997) 76–79.

² Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, 120.

³ А. Смиљанић, *Повеља војводе Ђурђа Воисалића којом потврђује баштинске посједе браћи Ђурђевићима, Поткрешево, 1434, август 12*, ГПБ 4 (2011)122.

⁴ Сребреница је 20. августа била под влашћу босанског краља. Р. Ћошковић, *Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama 1443–1446*, 120.

притиском босанске властеле, при чему је пресудну улогу имао поглавар цркве босанске. Овај преокрет резултирао је и поменутом одредбом у повељи браћи Драгишић.⁵ Јелена Мргић сматра да чињеница да се као јемац јављају дјед Милоје и црква босанска није зачуђујућа, пошто су у граду Глажу измешано живели римокатолици, православци и јеретици.⁶

Чињеница да је јемац синовима војводе Иваниша Драгишића био дјед, сведочи да су они били присталице цркве босанске, те је стога било логично да им краљ обећа да потврђене поседе неће дирати „ни за какву неверу ни грех према краљевству нашем, што не би испитао господин дјед и црква босанска и добри Бошњани. И с тим свим горе писаним предасмо их господину дједу Милоју и дједу који после њега буде у руке црквене“. Наравно, може се поставити питање да ли је црква босанска још увек имала снаге да делује као, на пример, почетком века у случају војводе Павла Клешића.⁷

Опис повеље

Повеља краља Стефана Томаша кнежевима Павлу, Марку и Јурју, синовима војводе Иваниша Драгишића, сачувана је у оригиналу и данас се чува у Архиву ХАЗУ (Ћирилске исправе I 4). Вјекослав Бабукић, који је први издао ову повељу, забележио је у издању из 1840. године да се она налази у архиву загребачког капитола.⁸ Дванаест година касније, Иван Кукуљевић Сакцински написао је уз ново издање да се она чува у збирци Народног музеја.⁹ Детаљан опис повеље дао је Грегор Чремошник.¹⁰

Повеља је исписана на пергаменту италијанске израде, димензија: ширина горе 388 mm, ширина доле 386 mm, висина лево 225 mm, висина десно 227 mm. Плика покрива потпис и последњи ред (осим две последње речи) и висине је: лево 53 mm, на средини 58 mm и десно 50 mm. Маргине су: горе 14 mm, лево 14–18 mm, десно 16–20 mm. Дебљина пергамента

⁵ P. Čošković, *Bosanska kraljevina u prijelomnim godinama 1443–1446*, 115–118.

⁶ J. Mrgić-Radočić, *Doњи Краји*, 150.

⁷ Погледати: P. Čošković, *Crkva bosanska u XV. stoljeću*, Sarajevo 2005, 136, 141, 428–433; И. Равић, *Две исправе упућене у Дубровник поводом измирења краља Остоје и Павла Клешића, Високи, 1404, 6. јануар, Јањићи, 1404, 8. јануар*, ГПБ 5 (2012) 39–48.

⁸ V. Babukić, *Starine ilirske*, Danica Ilirska, broj 30, 25. септембра 1840, течaj VI, 118.

⁹ I. Kukuljević Sakcinski, *Spomenici bosanski i crnogorski*, Arkiv za povijestnicu jugoslavensku 2 (1852) 40.

¹⁰ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM n. s. IV–V (1949–1950) 185–187.

износи 0,18–0,22/0,27–0,26–0,18 mm. Повеља је пресавијена најпре на три поља по висини, па на три поља по ширини.

Текст повеље написан је у 33 реда. Писар је приликом писања користио црно мастило, док је црвеним мастилом исписао крст испред текста, први и други ред, потпис на крају и 21 слово у тексту (ова слова су већих димензија од остатка текста – 4–8 mm). Први ред исписан је уставним писмом (мајускулом), а остатак текста брзописом (минускулом). Слова у првом реду висока су 11 mm. Потпис је писан истим словима као и први ред, али су она за 2 mm виша. На средини потписа постоји празан простор од 7 cm за врпцу печата.

Код набрајања сведока, почетна слова титула кнез и војвода писана су црвеном бојом. Дијак је пишући ове речи оставио празна места на која је касније накнадно уписао почетна црвена слова. При томе је био немаран, па је у неколико случајева почетна слова написао црним мастилом, а касније преко њих једноставно написао иста слова црвеним мастилом (пет слова у 23, 24, 25. и 26. реду).

За врпцу печата прорезана су плика и повеља са три прореза (један доле у средини повеље и два изнад) међусобно удаљена 1,8 cm. Врпца је сачињена од влакана црвене свиле, која су уплетена. Провучена је са полеђине кроз оба горња прореза на лице. Један крак је кроз доњи прорез провучен на позадину, док други остаје на лицу и пада до доњег руба повеље. Испод руба повеље од оба крака исплетена је плетеница дуга 5,5 cm све до печата. Плетеница се у печату рапча на три дела, један излази на дну насупрот улазу, а друга два симетрично лево и десно од њега.

Стеван Томаш није правио своје печате, већ се користио печатима Твртка II.¹¹ Ради се о свечаном двостраном печату од воска, пречника 11 cm. Притисак воска на типар изведен је веома немарно, па се на отиску виде само крупне појединости.

На полеђини повеље налази се неколико записа: на средишњем пољу стоји запис Ad act. cap. ante / № / fasc. Изнад тога: Kukuljević (прецртано) / iz muzeja.

¹¹ P. Andelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 47. Приређивач првог издања ове повеље сматрао је да је печат истоветан печату на повељи краља Дабише из 1396. године. V. Babukić, *Starine ilirske*, 119. Чремошник је сматрао да је коришћен типар Твртка I. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 187. Миклошић је погрешно мислио да је печат био златан. F. Miklosich, *Monumenta serbica*, 441.

На десном средишњем пољу: + / D n(ume)ro 38. /Priuilegium Dragi/ chouich¹² super villis/, pagis et al(liis) (reg)is / Thome Bosnen(sis)..... а на ивици писано окомито горе: Kouachieuich.

Raniја издања

V. Babukić, *Starine ilirske*, Danica Ilirska, broj 30, 25. serpnja 1840, tečaj VI, 117–119; I. Kukuljević Sakcinski, *Spomenici bosanski i crnogorski*, Arkiv za povjestnicu jugoslavensku 2 (1852) 39–40 (транскрипција латиницом и снимак); F. Miklosich, *Monumenta serbica*, 438–441, br. 353; E. Fermendžin, *Acta Bosnae*, 202, br. 857 (регистар); M. Vego, *Postanak srednjovjekovne bosanske države*, Sarajevo 1982, 184–185 (латинична транслитерација и снимак); L. Nakaš, D. Župarić, A. Lalić, Dž. Dautović, E. Kurtović, *Codex diplomaticus Regni Bosnae*, Sarajevo 2018, 724–727 (са снимком и преводом).

*Текст повеље***

+ Ба име јоца и Сина и Светога Д(8)ха аминь. Милостию Божијимъ ми г(оспо)д(и)ње Јефанъ Томашъ јестоићъ краљ Сръблемъ, Босни, |2| Приморију, Хъмъсци земли, Далмацији, Хръватомъ, Донимъ Краемъ, Западнимъ странамъ, 8с8ри, Соли, Подрињио и к том8. Ба начетакъ азъ речени Јефанъ краљ Томашъ јес[3]тоићъ слав8 ваздаемъ непристанно г[оспо]д[и]н8 моем8 владици Христ8, иже ва начетакъ небе[сь] дивнимъ 8тврђенъемъ 8тврди и васелен8ю своею волею шнова, за милосрдне же милости приде |4| с небесе члов[и]кол8ънио на земл8, и падъше чл(о)в(и)че с8цво прист8пленъ собою шбоживъ на не[б]еса 8зиде, тимъже и погибъше швце дом8 иждравилева ка истином8 пастир8 и Бог8 вазврат[е]не бише, ти|5|мъже и ск8петри царьски по всои васеленои 8тврђенуће се и красеће се славе Б[ог]а вседржитеља. Такое и азъ Јефанъ Томашъ јестоићъ, рабъ Божи, краљ згора речени, сподобленъ вихъ кралевати |6| ва реченихъ землахъ родителъ и прародителъ нашихъ, творити ми правде и милости и даре и записанића нашимъ вирнимъ сл8гамъ, всаком8 же по вири и по достојнију его, и изволи кралевъ|7|ство ми по швичаю госпоџтва ми всаки благи и добри шобразъ сказивати и творити нашимъ вирнимъ сл8гамъ за нихъ вирина посл8женитъ. Тогда

** Редакција издања текста и превода: Т. Суботин Голубовић.

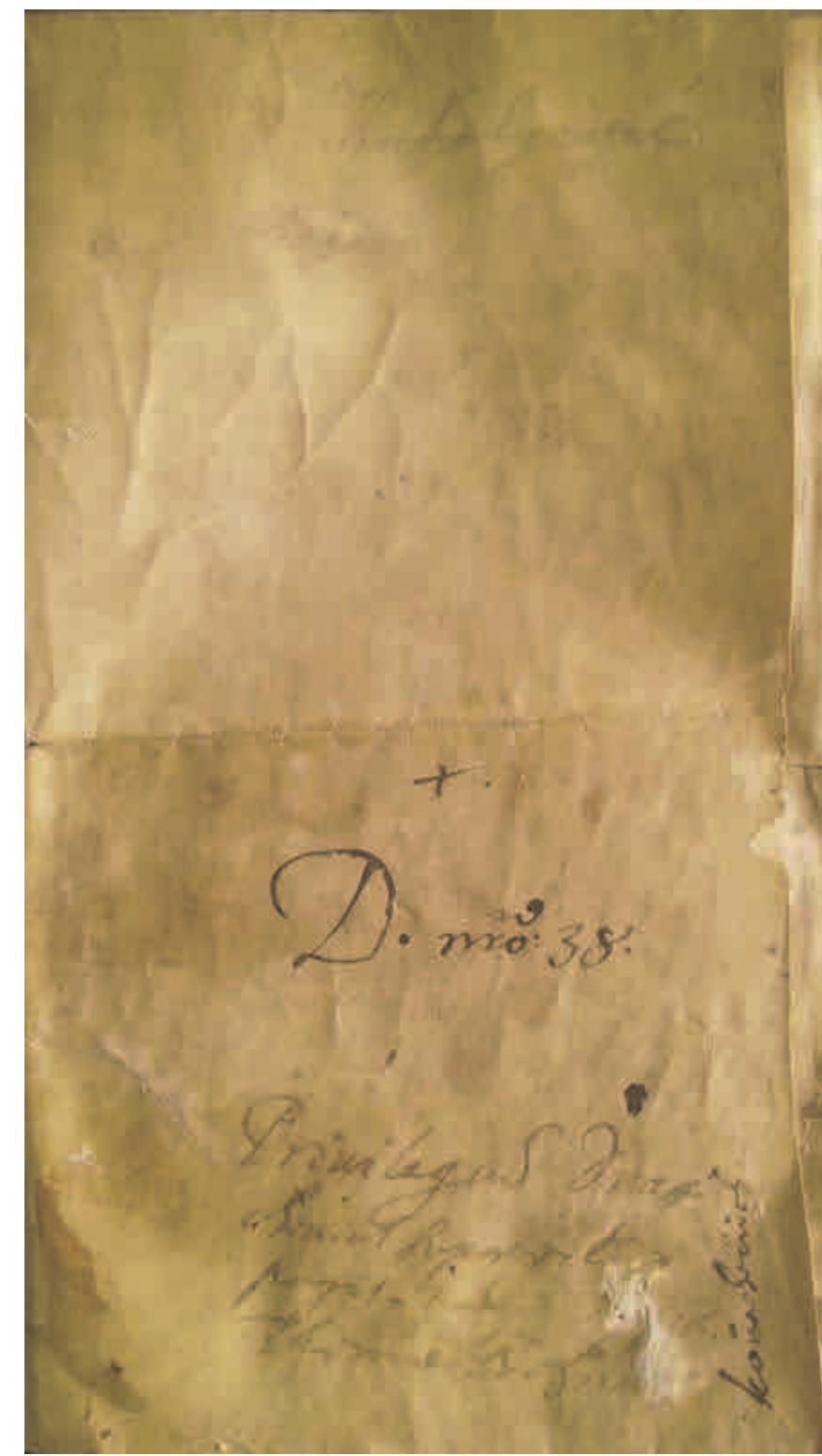
¹² Код Чремошника: Dragchissich. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 187.

створисмо милость наш⁸ госпоц⁸ наш^{8|[и]мь} вирьнимь и дразимь сл⁸гамъ кнез⁸ Павл⁸ и кнез⁸ Марк⁸ и кнез⁸ Юрию, синовомъ почтенога спомен⁸ти^{ка} воеводе Иваниша Драгиши^{ка}, на то имъ 8чинихъ милость наш⁸ госпоц^{9|к⁸}, дасмо имъ и даровасмо садинимъ нашимъ новимъ добровольнимъ даромъ, и записасмо тимии нашимъ штворенимъ листомъ подъ наше велике вис⁸ће швистране печати |10| градъ Кл⁸чъ, и що имъ е било 8 дръжанию, и варошь Подъкл⁸чъ с правими међами и котари и село Рибиче с правими међами и котари и село Р⁸динице с правими међами и котари и село |11| Сливанце с правими међами и котари и Пећи баничке селомъ Баницами с правими међами и котари и село Кладие с правими међами и котари и село Заг⁸лани и село Рипища с пра|12|вими међами и котари и село Присика и село Билани и село Корица с правими међами и котари и село Ганица с правими међами и котари и на Бравси^{хъ}, що имъ е било |13| 8 дръжанию, и село Пишћеница и село Крас⁸лино с правими међами и котари и село Триска с правими међами и котари и село Хрипавци и село Липовци и село Игь с пр|14|авими међами и котари и 8 Гани Мринь и пода нь варошь и село Клевьци и село Нова Села и село Чапли и Кијеваць и пода нь село Ки с правими међами и котари и своими засељи |15| и село Сридица и село Чаракь и село Хръбочани и село Синичички с правими међами и котари и 8 Глај⁸ градъ Глашки и пода нь Срида варошь съ правими међами и котари и село П|16|одъградие с правими међами и котари и село Бат⁸нь и село Плитнане и село Батарь и село Бран⁸ и село Шћавњиц⁸ и село Гвоздиц⁸ и др⁸г⁸ Гвоздиц⁸ и село Цриповь Пото|17|къ и село Топонице с правими међами и котари и село Прибиновце и село Добро Поле и село Причишница и село Болесаваць и село Тврьди с правими међами и котари и село |18| Лазарике и село Поцтине с правими међами и котари и село Д⁸бнице с правими међами и котари и село Кож⁸хъ с правими међами и котари и село Градишћа и село Попо|19|ваць и село Мачакь и село Радочаиникь и село Тръстено с правими међами и котари и село Чришневаць и село Драги Др⁸жаць и село Рилемаць и Тет⁸миш и по|20|да нь варошь и село Липоваць и село др⁸ги Липоваць [с] правими међами и котари и село Раковаць с правими међами и котари и село Ст⁸баш с правими међами и котари и се|21|ло 8 Градиши^{хъ}, що м⁸ е било 8 дръжанию, и село Глић и 8 Ескопл⁸ с правими међами и котари. Тон все више пис[ан]о, градове, ж⁸пе, села и всака приходица, ка штога |22| пристое, д⁸кате и ине дохотке дасмо и даровасмо нашимъ вирьнимъ и дразимъ сл⁸гамъ, кнез⁸ Павл⁸ и кнез⁸ Марк⁸ [и] кнез⁸ Юрию и нихъ шталом⁸, 8 вике |23| викомъ за племенито, када нась Богъ тимии вольнихъ 8чини, тере ми в⁸демо тимии

ЖЕЩЕ РЫСИ НЕ ТРУДЬ МЕНЯ БЛЮДИ МИ КАЩЕНЬ ТЫШИ РОСИЦА КИЛЬ САКЕМ ВСИ

И. РЫШИНЪ ТМЩ. КИЛЪ: СИГЕЛЬ

ѢСНѢ ГРАНІ МАРИЮ: ИКТОМУ

вольни, да имъ се тои не има порећки ни потворити ни на мане донести |24| ни за једн8 невир8 ни згрих8 кралевьства8 нашем8, шо не би угледано г(оспо)д(и)номъ дидомъ и црквомъ босанскомъ и добрими бошнами, и с тимии са всимъ више писанимъ |25| придастмо ихъ г[осподи]н8 дид8 Милою и дид8 конь дида 8 р8ке црквоне. Я том8и свидодоци(!) властеле кралевьства ми воевода велики кралевьства босанскога вовоевода |26| Стипань В8къчић з братишмъ, воевода Иванишь, синь воеводе Радосава, з братишмъ, воевода Петаръ Ковачевичъ з братишмъ, воевода Твртко Стипановић |27| з братишмъ, воевода Владисавъ Клешић з братишмъ, кнезъ Стипанъ Владисалић з братишмъ, кнезъ В8кић Влатковић з братишмъ, кнезъ Иванишь Д8коеви|28|ћъ з братишмъ, кнезъ Твртко Владисалић з братишмъ, кнезъ Џостоћ Стипеовић з братишмъ, кнезъ босански Радичъ Мозолић з братишмъ, кнезъ Радосавъ П8тни|29|чићъ з братишмъ, а том8и приставъ юд[ь] двора нашъ дворъски кнезъ Стипанъ Влатковић з братишмъ, а юдъ своити кнезъ Иванъ Шантић з братишмъ. Я тко ће |30| порећки се више писано нась или нашъ послидни или иноплеменикъ, да є проклеть Богомъ ѿцемъ и Синомъ и Светимъ Д8хомъ и Светомъ Богоматерию, блаже|31|номъ дивомъ Маришмъ, и ·đ· ми єванъћелисти и ·v· ап8столи и ·đ· изабранихъ и всими светими юд[ь] вика Бог8 8годившими. Писано 8 Еранд8к8 м[и]с[е]ца ауг8ста ·k·v· дань, |32| лить рожаства Христова ·č8mš· лито. Я писа присвитлога и много славнога г(осподи)на крала Томаша дићка Твртко Сек8ловића.

|33| Ми г(оспо)д(и)нъ Штефанъ Томашъ краљ Сръблемъ, Босни, Приморију и к том8

Превод

+ У име Оца и Сина и Светог духа амин. Милошћу божјом, ми, господин Штефан Томаш Остојић, краљ Србима, Босни, Приморју, Хумској земљи, Далмацији, Хрватима, Доњим Крајем, Западним странама, Усори, Соли, Подрињу и осталим. На почетку, ја речени Штефан краљ Томаш Остојић, непрестано славим Господина мојега владику Христа, који на почетку небеса дивним утврђењем утврди и васељену својом вољом основа, због милосрдне милости човекољубиво сиђе с небеса на земљу, и људску природу која је због преступа пала, собом је обожио и на небеса уздигао. Тиме су и изгубљене овце дома Израиљевог истинском пастиру и Богу биле враћене, тиме се и скиптри царски по свој васељени утврђују и

поносно славе Бога сведржитеља. Тако и ја, Штефан Томаш Остојић, раб божји, краљ горе реченог, удостојен бих да краљујем у реченим земљама родитеља и прародитеља наших, да извршавам закон и милости и дарове и записе нашим верним слугама, свакому пак по вери и по заслуги његовој. И пожеле краљевство ми, по обичају господства ми, сваки благи и добри пример показивати и чинити нашим верним слугама за њихову верну службу. Тада учинисмо милост нашу господску нашим верним и драгим слугама, кнезу Павлу и кнезу Марку и кнезу Јурју, синовима поштовања достојног покојног војводе Иваниша Драгишића. На то им учиних милост нашу господску – дадосмо им и даровасмо садашњим нашим новим добровољним даром, и записасмо то у нашем отвореном листу под нашим великим висећим обостраним печатима: град Кључ и што су држали, и варош Подкључ с правим међама и котарима, и село Рибиће с правим међама и котарима, и село Рудинице с правим међама и котарима, и село Сливанце с правим међама и котарима, и Пећи бањичке са селом Бањицама с правим међама и котарима, и село Кладие с правим међама и котарима, и село Загуљани и село Рипишта с правим међама и котарима, и село Присика и село Билани и село Корица с правим међама и котарима, и село Саница с правим међама и котарима, и на Бравсима што су држали, и село Пишћеница и село Красулино с правим међама и котарима, и село Триска с правим међама и котарима, и село Хрипавци и село Липовци и село Иг с правим међама и котарима; и у Сани Мрин и под њим варош и село Клевци и село Нова Села и село Чапли и Кијевац и под њим село Ки с правим међама и котарима и са својим засеоцима, и село Сридица и село Чарак и село Хрбочани и село Сјеничићи с правим међама и котарима; и у Глајку град Глашки и под њим Срида варош с правим међама и котарима, и село Подграђе с правим међама и котарима, и село Батун и село Плитњане и село Батар и село Врану и село Шћабницу и село Гвозничу и другу Гвозничу и село Џипов Поток и село Топонице с правим међама и котарима, и село Прибиновце и село Добро Поље и село Причишница и село Болесавац и село Тврди с правим међама и котарима, и село Лазариће и село Поцтиње с правим међама и котарима, и село Дубнице с правим међама и котарима, и село Кожух с правим међама и котарима, и село Градишћа и село Поповац и село Мачак и село Радочаиник и село Трстено с правим међама и котарима, и село Чришневац и село Драги Дружац и село Рилевац и Тетумио и под њим варош и село Липовац, и село други Липовац с правим међама и котарима, и село Раковац с правим међама и котарима, и село Стубао с правим

међама и котарима, и село у Градиштих што је држао, и село Гмићи у Ускопљу с правим међама и котарима. То све горе писано, градове, жупе, села и све приходе који од тога долазе, дукате и друге дохотке дадосмо и даровасмо нашим верним и драгим слугама кнезу Павлу и кнезу Марку и кнезу Јурју и њиховим наследницима у веке векова за племенито. Када нас Бог томе вольним учини, па и ми будемо томе вольни, да им се то не може порећи ни потворити ни умањити ни за какву неверу ни грех према краљевству нашем, што не би испитао господин дјед и црква босанска и добри Бошњани. И с тим свим горе писаним предасмо их господину дједу Милоју и дједу који после њега буде у руке црквене. А томе су сведоци властела краљевства ми: војвода велики краљевства босанскога, војвода Степан Вукчић с братијом, војвода Иваниш, син војводе Радосава, с братијом, војвода Петар Ковачевић с братијом, војвода Твртко Степановић с братијом, војвода Владисав Клешић с братијом, кнез Степан Владисалић с братијом, кнез Вукић Влатковић с братијом, кнез Иваниш Дукојевић с братијом, кнез Твртко Владисалић с братијом, кнез Остоја Степојевић с братијом, кнез босански Радич Мозолић с братијом, кнез Радосав Путничић с братијом, а томе је пристав од двора наш дворски кнез Степан Влатковић с братијом, а од својте кнез Иван Шантић с братијом. А ко ће порећи ово горе писано, било од нас, било наш наследник, било иноплеменик, да је проклет од Бога Оца и Сина и Светог духа и Свете Богоматере, блажене Деве Марије, и од четворице еванђелиста и од 12 апостола и од 70 изабраних и од свих светих који су од века Богу угодили. Писано у Врандуку, месеца августа 22. дана, лета 1446. од рођења Христовог. А писа пресветлога и многославнога господина краља Томаша дијак Твртко Секуловић.

Ми, господин Штефан Томаш, краљ Србима и Босни, Приморју и к тому.

Дипломатичка анализа

Почетни делови повеље краља Стефана Томаша синовима војводе Иваниша скоро су истоветни почетним деловима повеље (инвокација, интитулација, аренга) коју је неколико месеци раније исти краљ издао Доротеји Благајској.¹³ То и није толико чудно када се зна да је обе повеље писао исти дијак – Твртко Секуловић.

¹³ С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томаша Доротеји Благајској, Сутјеска, 1446, мај 25*, ГПБ 8 (2015) 61.

Повеља почиње симболичком инвокацијом. Ово није неубичајено за босанске владарске повеље, али вреди истаћи да се велики и калиграфски исцртани крст као у исправи Драгишићима јавља у само још шест босанских повеља насталих у XV веку.¹⁴ Након тога следи вербална инвокација, па опширна интитулација која гласи: *Милостию Божијашь ми г(оспо)д(и)њу Щефану Томашу Сјестоићу краљ Сръблемь, Босни, [2] Приморију, Хъмъсци земли, Далмации, Хръватомь, Донимь Краемь, Западнимь странамь, 8с8ри, Соли, Подринију и к том8.* На повељи Доротеји Благајској налази се истоветна интитулација.¹⁵ Краљ Томаш је у своју титулу Хрватску и Далмацију унео две године раније, септембра 1444, у повељи којом је потврдио повластице Дубровнику.¹⁶ Босански краљ се у повељи титулише као Штефан Томаш. Овај облик владарског епитета (Штефан) јавља се први пут почетком марта 1433. године у повељи краља Твртка II, и од тада ће се редовно користити у интитулацијама (у повељи краља Томаша Дубровчанима из 1444. године у интитулацији се користи Стефан, а у потпису Штефан).¹⁷

Аренга се у босанским владарским документима јавља од 1287. године, али тек од 1378. године постаје скоро неизоставни део формулате краљевских повеља. Иако ова формула није дословно преношена из повеље у повељу, у неким случајевима аренге су скоро истоветне – на граници копирања. Проглашењем Босне за краљевину, Твртко усваја одређене елементе идеологије Немањића и организује своју канцеларију по узору на њих. У босанске повеље на српском језику пренет је специфичан облик аренге, у којем се не истиче само дужност владара, већ се образлаже и извор његове власти.¹⁸ Наследници првог босанског краља не доносе ниједну нову аренгу, већ користе оне из његових повеља. Тако и аренга у повељи краља Томаша браћи Драгишић представља верзију аренге из 1380. године у повељи краља Твртка I војводи Хрвоју

¹⁴ Између осталих, и у повељама краља Томаша Дубровнику (1444) и Доротеји Благајској (1446). Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, 216, 310 (рукопис докторске дисертације).

¹⁵ С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томаша Доротеји Благајској*, 65.

¹⁶ Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 117. Погледати: С. Рудић, *Повеља краља Стефана Томаша Доротеји Благајској*, 65.

¹⁷ Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 341–343.

¹⁸ Исто, 371–372.

Вукчићу. Иначе, ова аренга се уз одређене мање или веће варијације јавља у осам докумената издатих у периоду 1392–1461. године.¹⁹

Повеља браћи Драгишић је изузетно важна и због правог богатства топографских података Доњих Краја. У њој се помињу три града и 60 села у средњовековним жупама Бањица, Сане, Глаж и Ускопље.

Важнији појмови

Дјед, 25 – поглавар босанских крстјана (цркве босанске) са називом „епископ цркве босанске“. Судећи према запису на јеванђељу тепчије Батала (1404), дједови се помињу још у другој половини XIII века. Сачувано је мало трагова о њиховом духовном деловању. Далеко више знамо о њиховим политичким активностима. Дјед се у повељама помиње као јемац задате вере, чувар реда и права, те као арбитар у споровима између владара и властеле.

Литература: Р. Ћошковић, *Црква босанска*, 387–442.

Просопографски подаци

У претходним бројевима *Грађе о прошлости Босне* и *Старог српског архива* објашњене су личности: **Марко Драгишић** (CCA 3, 146), **Стефан Вукчић** (ГПБ 5, 86); **Иваниш Павловић** (ГПБ 10, 57); **Иваниш Дукојевић** (ГПБ 9, 60); **Радич Мозолић** (CCA 3, 145–146); **Иван Шантић** (ГПБ 2, 166); **Твртко Секуловић** (ГПБ 8, 70).

Павле, Марко, Јурај, 8, 22 (ред у изворнику) – синови војводе Иваниша Драгишића, унуци кнеза Драгише Вукчића. Судбина Павла и Јурја после 1446. године није позната, док се Марко последњи пут спомиње крајем новембра 1461. године.

Литература: Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, према регистру.

Иваниш Драгишић, војвода, 8 – син кнеза Драгише Вукчића, брата Хрвоја Вукчића.

Литература: Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји*, према регистру.

¹⁹ Ж. Вујошевић, *Стари завет у аренгама средњовековних српских и бугарских повеља*, Београд 2007, 95–96 (рукопис магистарске тезе); Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 383.

Милоје, дјед, 25 – помиње се само у овој повељи.

Литература: Р. Ћошковић, *Crkva bosanska*, према регистру; СБР 6, 580 (Н. Исаиловић).

Петар Ковачевић, војвода, 26 – члан старог жупанског рода Дињичић. Отац му је био војвода Ковач Дињичић. Имао је два млађа брата, Твртка и Иваниша. Петар се 1436. године у дубровачким документима помиње са титулом војводе. Јула 1440. године Дубровчани су му доделили своје грађанство. У јесен 1443. придружио се деспоту Ђурђу Бранковићу и Јанку Хуњадију у походу против Турака. Када је крајем исте године деспот Ђурађ завладао Сребреницом, војводи Петру Ковачевићу поверио је надзор над градом. У лето 1444. босански краљ Томаш повратио је власт над Сребреницом, а војвода Петар се поново нашао у служби босанских владара. У мају 1455. је по наређењу босанског краља напао Сребреницу, која се од јула 1451. налазила у власти српског деспота. Том приликом претрпео је пораз и погинуо.

Литература: М. Динић, *За историју рударства у средњовековној Србији и Босни I*, Београд 1955, 42–43, 76; Ј. Мргић, *Северна Босна 13–16. век*, Београд 2008, 124–125, 316.

Твртко Степановић, војвода, 26 – могуће да је идентична личност са кнезом Твртком Степановићем, сведоком на повељи краља Стефана Остојића Дубровнику из децембра 1419. године. Павао Анђелић је изнео претпоставку да је припадао роду средњобосанских Хрватинића.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 561.

Литература: Р. Andđelić, *O usorskim vojvodama i političkom statusu Usore u srednjem vijeku*, Prilozi II u Sarajevu 13 (1977) 36, 41 .

Владислав Клешић, војвода, 27 – најмлађи син војводе Павла Клешића. Налазио се 1435/36. године у пратњи краља Твртка II током његовог боравка на угарском двору. Том приликом забележен је као magistro curiae nostrae. Сведок је на повељама краља Томаша из 1444, 1446 и 1451. године. Почетком 1452. године дошао је у сукоб са краљем Томашом. Последњи пут се помиње 1. јула 1452. у писму папе Николе V, којим је потврдио мир склопљен између босанског краља и Владислава.

Литература: Т. Рибар, *Западне стране у средњовјековној босанској држави*, Београд 2010, према регистру.

Степан Владисалић, кнез, 27 – помиње се само у овој повељи.

Вукић Влатковић, кнез, 27 – помиње се као сведок и на повељи краља Томаша Дубровнику, од септембра 1444. године.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 117.

Твртко Владисалић, кнез, 28 – помиње се само у овој повељи.

Остоја Стипојевић, кнез, 28 – помиње се као сведок и на повељи краља Томаша Дубровнику, од септембра 1444. године.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 117.

Литература: П. Анђелић, *Barones Regni u државно вijeће средњовјековне Босне*, Прилози ИИ у Сарајеву 11–12 (1975–1976), 38–39, нап. 42.

Радосав Путничин, кнез, 28–29 – осим на повељи из 1446. године помиње се само још у два дубровачка писма од 1. марта 1423. године. Тада је као посланик Твртка II боравио у Дубровнику, где је однео писма краља и Катарине, супруге Твртка Боровинића, а унуке херцега Хроја, која је тражила своје наслеђе.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–1*, 510; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2, 5*.

Степан Влатковић, кнез, дворски, 29 – у повељи краља Томаша Дубровнику из 1444. године уписан је, као и у повељи Драгишићима, међу сведоцима као пристав од двора и кнез дворски. Помиње се још само у повељи сумњиве традиције краља Стефана Томашевића, издатој стрицу Радивоју 1461. године. Ту је уписан као „вићник“, односно „свитник“.

Извори: Ћ. Truhelka, *Fojnička kronika*, GZM 21 (1909) 448; J. Jelenić, *Ljetopis fra Nikole Lašvanina*, GZM XXVII (1915) 275; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 117.

Топографски подаци

Топографски подаци који се односе на жупе, градове и села које је краљ Стефан Томаш даровао браћи Драгишић детаљно су обрађени у књизи Ј. Мргић-Радојчић, *Доњи Краји* (према регистру).

У једном од претходних бројева *Грађе о прошlostи Босне* објашњен је топоним **Врандук** (ГПБ 8, 92).

Srdjan Rudić

Institut d'Histoire
Belgrade

CHARTE DU ROI STEFAN TOMAŠ AUX FILS D'IVANIŠ DRAGIŠIĆ

Vranduk, le 22 août 1446

Résumé

Dans cet article est analysée la Charte par laquelle le roi Stefan Tomaš a confirmé le 22 août 1446 les possessions données aux knez Marko, Pavle et Juraj, les fils du voïvode Ivaniš Dragišić, qui sont aussi les petits-enfants du knez Dragiša Vukčić. La charte est conservée en original et comme telle est conservée maintenant aux archives de l'Académie des sciences et des arts de Croatie. Elle était rédigée probablement peu de temps après la mort du voïvode Ivaniš. Le roi a confirmé aux frères Dragišić les villes de Ključ, Glaž et Mrin ainsi que 60 villages se trouvant dans les Zupa Banjica, Sana, Glaž et Uskoplje. L'Église de Bosnie et sa chef spirituel, djed (le grand-père) Miloje apparaissent en tant que garants de l'acte judiciaire et de la protection du destinataire. L'article contient le texte de charte écrit à l'ancien serbe et sa traduction en serbe moderne, l'enregistrement, ainsi que sa description, une brève analyse diplomatique et les informations sur certaines personnalités et notions y mentionnées.

Mots-clés: Stefan Tomaš, Pavle Dragišić, Marko Dragišić, Juraj Dragišić, Banjica, Sana, Glaž, Uskoplje, église de Bosnie, djed (grand-père)

Оригинални научни рад

УДК 930.2:003.074(497.13Дубровник)“1445/1466“

DOI 10.7251/GPB1912095D

Павле Драгичевић*

Универзитет у Бањој Луци

Филозофски факултет

Студијски програм историје

СЕДАМ ПРИЗНАНИЦА СТЈЕПАНА ВУКЧИЋА КОСАЧЕ ДУБРОВЧАНИМА О ПРИМИТКУ НОВЦА ОД КАМАТА И КОНАВОСКОГ ДОХОТКА

3. фебруар 1445. (I)

Нови, 5. јул 1450. (II и III)

[прије 18. фебруара] 1464. (IV)

[Дубровник], 17. септембар 1465. (V)

[Дубровник], 5. децембар 1465. (VI)

Дубровник, [између 14. и 25. фебруара] 1466. (VII)

Сажетак: У раду се анализира седам потврда Стјепана Вукчића Косаче о пријему новца (експедиторија), које је он у периоду од 1445. до 1466. издавао властима Дубровачке комуне и на такав начин им изјављивао да је посредством својих посланика примио новац од камата на основу раније уложеног депозита, који му је у виду наследства опоручио његов стриц велики војвода Сандаљ Хранић Косача. Рад садржи текст наведених докумената на старосрпском и превод на савремени српски језик, као и одговарајућа поглавља у којима се детаљније анализирају дипломатичка својства докумената, њихов физички опис, просопографски подаци особа које су у њима поменуте као и остали термини наведени у поменутим документима.

Кључне ријечи: Стјепан Вукчић Косача, Дубровник, XV вијек, камата, конавоски доходак, експедиторија, дипломатика.

Немали број властеле из дубровачког залеђа одржавао је током позног средњег вијека тијесне пословне односе са угледним Дубровчанима. Многи од њих су вишак својих новчаних средстава улагали у трговачке и банкарске послове или су знатан дио својих финансијских средстава улагали у Дубровнику у виду депозита исправно резонујући како ће у несигурним временима језгро њихових финансија тамо

* Ел. пошта: pavled@teol.net

бити заштићеније. Један од тих властелина био је велики војвода Сандаль Хранић Косача, најмоћнији и најбогатији босански властелин свога времена који је, судећи по сачуваним изворима, имао најразгранатије пословне односе са Дубровчанима. Знатан дио својих финансијских средстава (новац, златно и сребрно посуђе, накит) чувао је у Дубровнику у виду депозита, а дио је улагао на добит уз годишњу камату у износу од 5%. Сандальево улагање новца на добит било је својеврсни политички уступак, тј. повластица коју су Дубровчани омогућили Сандалју у склопу њихових много ширих политичких споразума. Сандаль је у два наврата уложио по 6.000 дуката уз годишњу добит од 5%. Први улог настао је након што је Дубровчанима продао свој дио Конавала, јуна 1419. године, за новчани износ од 36.000 перпера дубровачких динара (=12.000 дуката), земљишни посјед у непосредној околини Дубровника у вриједности од 3.000 перпера, годишњи данак у износу од 500 перпера дубровачких динара и палату у самом граду. По споразуму који су склопили, Дубровчани су Сандалју омогућили да половину исплаћеног новчаног износа од 18.000 перпера дубровачких динара уложи у Дубровнику на годишњу камату од 5%. Оба прихода, конавоски доходак од 500 перпера и камата на уложени депозит у износу од 300 дуката, доспијевали су на наплату на дан Св. Стефана, 3. августа.¹ Други улог од 6.000 дуката, са идентичном каматом од 5%, Сандаль је стекао почетком фебруара 1431, јер је ушао у савез са Дубровчанима када су они заратили против Радосава Павловића у тзв. Конавоском рату. Камате за овај полог доспијевале су на наплату на дан Св. Влаха, 3. фебруара.²

У сваком уговору који се тицаша улагања новца на добит, Сандаль је прецизирао ко након његове смрти има право да подигне камате од

¹ Ј. Стојановић, *Повеље и писма I–I*, 293–303, 332; М. Динић, *Дубровачки трибути – могории, светодимитарски и конаваоски доходак, провизијун браће Влатковића*, ГЛАС СКА CLXVIII (1935) 240–241 (=Из српске историје средњег века, Београд 2003, 740–741); Е. Kurtović, *Motivi Sandaljeve prodaje Konavala Dubrovčanima*, Analji Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Dubrovniku XXXVIII (2000) 103–119, са тамо наведеном старијом литературом. Додатну литературу о продаји Конавала в. у П. Драгичевић, *Повеља војводе Радосава Павловића Дубровчанима о продaji његовог дијела Конавала*, ГПБ 9 (2016) 38–39, нап. 1.

² Ј. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 56, 191–193; Ћ. Truhelka, *Konavoski rat (1430–1433)*, GZM XXIX (1917) 157, 170; Е. Kurtović, *Motivi*, 109; Е. Kurtović, *Stjepan Vukčić Kosača i ulaganju novca na dobit u Dubrovniku*, Herceg Stjepan Vukčić Kosača i njegovo doba, Zbornik radova sa istoimenog naučnog skupa održanog u Mostaru 23. 5. 2003, Mostar 2005, 130–131; исти, *Veliki vojvoda bosanski Sandalj Hranić Kosača*, Sarajevo 2009, 308–310.

улога. У вријеме првог улагања 1419, право на исплату износа камата би послије Сандаљеве смрти имала његова браћа Вукац и Вук, али је одређеним измјенама, учињеним 1426, предност дата Сандаљевој супрузи Јелени, потом Сандаљевом брату војводи Вукцу³ и напосљетку Сандаљевом синовцу Стјепану. Сандаљ је умро 1435, а своје право наследника његова супруга користила је до своје смрти 1443. године. Пошто је Вукац преминуо још за живота свог брата Сандаља, право на наследство прешло је на његовог сина Стјепана Вукчића Косачу. Од марта 1443. па до своје смрти у мају 1466. војвода, а касније и херцег Стјепан, редовно је подизао новац од камата које је у Дубровнику уложио његов стриц војвода Сандаљ. Вриједи поновити како је у том периоду Стјепан Вукчић требало да оствари 47 добити по основу исплаћених камата, у укупном износу од 14.100 дуката, што је увелико превазилазило главницу коју је уложио војвода Сандаљ. На исти начин, Стјепану Вукчићу је требало да буду исплаћена 23 конавоска дохотка, у укупном износу од 11.500 перпера дубровачких динара.⁴ За сваку исплаћену добит писари Стјепана Вукчића израђивали су Дубровчанима експедиторију (признаницу). Иако би било очекивано да је из периода у којем је Стјепан Вукчић потраживао наведене приходе остало сачувано више десетина оваквих признаница, њих је у Државном архиву у Дубровнику преостало свега седам.

(I)

Опис документа и ранија издања

Основни опис писма дао је Грегор Чремошник.⁵ За документ је употребљен читав табак тзв. краљевског папира (*carta reale*), пресавијен по средини, тако да је текст признанице исписан на једној страници димензија 22 цм ширине и 28,5 цм висине. Преостале три странице пресавијеног табака папира остале су неисписане. Текст је црноплавим мастилом исписан у двадесет редова, укључујући и потпис. Папир као водени знак садржи фигуру анђела.⁶ Лијева маргина је уреднија и износи

³ Вук је умро 1424. године.

⁴ Детаљније в. у М. Динић, *Дубровачки трибути*, 241 (= *Из српске историје средњег века*, 741); Е. Kurtović, *Stjepan Vukčić Kosača, 135–142*; исти, *Из хисторије банкарства Босне и Дубровника у средњем вијеку*, Београд 2010, 50–64.

⁵ G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje srednjeg vijeka*, GZM VII (1952) 290–291.

⁶ Овај водени знак најсличнији је ономе који се у Брикеовој збирци појављује под редним бројем 609. Тај водени знак коришћен је у радионицама за израду папира

1,5–2 цм, десна је знатно мања (до 1 цм), а горња 1–1,5 цм. Неисписан простор испод текста износи 9,5 цм. Једноставан, са два потеза изведен, инвокациони крст, висине 1,8 цм, једини је украс на документу.

Признаница је запечаћена Стјепановим печатом округлог облика, пречника 3 цм. На првој страници пресавијеног табака, испод посљедњег реда текста признанице, направљена су два мала вертикална прореза, међусобно удаљена око 2 цм, кроз које је провучена папирна трака чији се крајеви спајају на лицу документа. На њих је наливен црвени восак, преко којег је положен мањи папир квадратног облика, чије су странице дужине око 5 цм. Преко тог папира утиснут је печатњак, који је оставил врло добар отисак. Средину печатне слике заузима војводин монограм, који се налази уписан унутар мање кружнице која је изведена помоћу тачкица. Доминирају ћириличка слова **СФИ**, изнад којих је написано „tronого“ слово **Т**, које би се могло прочитати и као **Е**, док је посљедње слово **И** написано у таквом облику да би се могло прочитати и као слово **Н**, па је на такав начин исписано комплетно војводино лично име. Мања унутрашња кружница и она ваљска, на рубу печатног отиска, уоквирују кружну траку на којој је мајускулним словима исписан, данас оштећен, натпис чији текст након реконструкције гласи: + **С(И) ПЕ(ЧИ)ТЬ ВОЈВОДЕ СТЂПИЛИ**. Слова **И** и **Н** војводиног имена исписана су у облику лигатуре. Битно је напоменути да је приликом печаћења овог документа први пут у канцеларији војводе Стјепана употребљен црвени восак уместо дотадашњег зеленог.⁷

На дну прве странице пресавијеног табака стоји записано 36 и 1095, а на посљедњој постоје три записа. Први је запис тј. регист Никше Звијездидића, изведен свијетлосмеђим мастилом, који гласи: *1445⁸ a di 27 freuari⁹; Espeditoria de v[oi]euoda Stepan per lo profit de d[ucati] 6000 de d[ucati] 300 per Radin staraç e Vochaxin Sanchouich e Vochman Jugouich.* Други гласи: N 3 del Pach XIV, а трећи № 269, an. 1445. Поред овог

у централној Италији, а посвједочен је у документима датираним између 1440. и 1444. године. Уп. С. М. Briquet, *Les filigranes, dictionnaire historique des marques du papier dès leur apparition vers 1282 jusqu'en 1600*, Tome premier (A–Ch), Genève, 1907, 45–46.

⁷ О овом печату уп. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 290–291; P. Andelić, *Srednjovjekovni pečati iz Bosne i Hercegovine*, Sarajevo 1970, 73–74.

⁸ Миклошић и Чремошник читају као 1442. F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 429; G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 291.

⁹ Признаница је датирана 3. фебруаром, а Никшин запис свједочи како је 27. фебруара војводино посланство у Дубровнику подигло новац, након чега је запримљена и регистрована у службеним књигама. М. Динић, *Из дубровачког архива III*, Београд 1967, 197; Е. Куртовић, *Из хисторије банкарства*, 55.

посљедњег записа другом оловком уписан је број 1103. Папир је био поново пресавијен на пола, а затим по једну трећину и са лијеве и са десне стране ка унутра. Данас се чува у Државном архиву у Дубровнику, у фонду *Diplomata et acta*, означен као бечки број 1095.¹⁰ Издање овог као и свих осталих докумената у раду приредили смо на основу снимака начињених у Државном архиву у Дубровнику.¹¹

Није могуће прецизно утврдити мјесто у коме је признаница написана, али је то највероватније било у непосредном дубровачком залеђу. Средином децембра 1444. Дубровчани су очекивали војводу у Благају. У Вијећу умољених и Великом вијећу одлучили су 16. децембра да војводи Стјепану упуте дар у вриједности тридесет перпера уколико дође у Благај *ad faciendum festum [Natalis]*.¹² Крајем јануара 1445. очекивали су га или у Требињу или у Драчевици. Дубровчани су 26. јануара спремили посланство које је требало да га дочека у једном од та два мјеста са даровима у вриједности 400 перпера за војводу и у истом износу за његову мајку и супругу. Слање посланства одгођено је до 4. фебруара, а тада су донијели одлуку да војводи неће бити у могућности уступити барку за излов рибе уколико он дође у Драчевицу, што би могло да упути на закључак да војвода Стјепан до 3. фебруара, када је признаница састављена и датирана, није био у Новом. У међувремену, 8. фебруара војводино посланство пристигло је у Дубровник.¹³ Имало је задатак да са дубровачким властима изглади низ спорова који су се тицали одузетог сребра од појединих Дубровчана у Сутјесци под Вратаром, неких убиства, пљачке стоке на дубровачкој граници и о царинама које је војвода увео на мјестима на којима их раније није било. Преговори су, након двије седмице, успјешно завршени пошто су спорови изглађени, а до 27. фебруара подигнут је и новац од приспјелих камата на основу наслијеђеног депозита војводе Сандаља. Велико вијеће донијело је 26. фебруара одлуку да се Стјепанови посланици дарују са 300 перпера у сукну, након чега су напустили Дубровник.¹⁴

¹⁰ Сигнатура у старом инвентару овог фонда гласила је 15, 269.

¹¹ Фотографије свих докумената уступили су ми колеге проф. др Небојша Порчић и др Невен Исаиловић, којима се овом приликом најсрдачније захваљујем.

¹² N. Jorga, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle II*, Paris 1899, 407, n. 3;

¹³ N. Jorga, *Notes et extraits*, 408–409.

¹⁴ N. Jorga, *Notes et extraits*, 409; Уп. С. Ђирковић, *Херцег Стефан Вукчић Косача и његово доба*, Београд 1964, 81–82.

Ранија издања: П. Карано-Твртковић, *Србски споменици*, 252 (веома кратак извод); F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 429, № 347; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 59–60, № 659.

*Текст***

+ Ва име Оца и С[и]на и Светога д(8)ха аминъ. Мии г[оспо]д[и]нъ Стѣпанъ м(и)л(о)стию |2| б[о]жишь велики воевода рѣсага босанскога и вѣће, дајемош |3| знати свакомъ чловѣкѣ комъ се подоба и прѣдъ кога доиде |4| швь нашъ листъ штворень какош примисмош ѿдь многов |5| почтенога кн[е]за и властев дубровачцѣхъ по нашиехъ поклиса|6|рѣхъ, по г[оспо]д[и]нъ старцу Радинъ и по кнезу Бѣкашину |7| и по кнезу Бѣкману Юговићу¹⁵ тѣ дѣкатъ златѣхъ кои дѣкати |8| јесе ѿдь добитъ¹⁶ ѿдь ћестъ тисѣтъ дѣкатъ кое дѣкате есть |9| поставиш г[оспо]д[и]нъ воевода Сандаль комъни дубровачки на добитъе |10| а тѣмъ реченїемъ¹⁷ дѣкатомъ есть рокъ 8зимат(и) ихъ м(ѣ)с(е)ца |11| фервара Г. И швь листъ бѣди вамъ за спедиторио какош примисмо |12| више реченїемъ тѣ дѣкатъ ѿдь кнеза и властев дубровачцѣхъ |13| по г[оспо]д[и]нъ старцу Радину и по кнезу Бѣкашину и по кнезу Бѣкману. |14| И тии¹⁸ наши властеле призыває по ћвицаю гости¹⁹ люди за свѣтѣ|15|дочбѣ и за вса врѣмена минута јесмош на пѣни плаћени ѿдь |16|вѣхъ ћестъ тисѣтъ дѣкатъ на ћи ђи љи є лѣтоту |17| м(ѣ)с(е)ца фервара Г. И за вѣће верованье повелѣсмош швь листъ |18| печатить нашомъ законошм(ъ) печатю. |19| По заповѣди г[оспо]д[и]на воеводе Стѣпа(на пи)са |20| Радивој дигакъ.

Превод

+ У име Оца и Сина и Светога духа амин. Ми, господин Стјепан, милошћу божијом велики војвода Русага босанскога и осталог, дајемо на знање сваком човјеку кога се тиче и пред кога дође овај наш отворен лист да смо од веома поштованог кнеза и властеле дубровачке примили по нашим поклисарима, по господину старцу Радину и по кнезу

** Редакција издања текста и превода свих докумената: Т. Суботин Голубовић.

¹⁵ Карано-Твртковић: **Юговић**.

¹⁶ Миклошић: **добитъка**.

¹⁷ Миклошић: **реченїемъ**.

¹⁸ Миклошић: **тик**.

¹⁹ Миклошић: **гостк**.

Ex Hanc Lufice

N. 269
1102. an 1445°

1445 ad 2 Februar
Expeditione de
V. P. M. g. b. p.
ad 600000
X. 269
Festung
D. ob der S. sind
Deutschland superius

Вукашину Санковићу и по кнезу Вукману Југовићу, 300 златних дуката, а ови дукати су од камате од шест хиљада дуката које је господин војвода Сандаль положио у Комуни дубровачкој на интерес, а рок за узимање тих поменутих дуката је трећег [дана] мјесеца фебруара. И овај лист нека вам буде признаница да смо примили напријед поменутих 300 дуката од кнеза и дубровачке властеле по господину старцу Радину и по кнезу Вукашину и по кнезу Вукману. И та наша властела призвала је по обичају госте људе²⁰ да посвједоче да смо за свој протекло вријеме у потпуности исплаћени од ових шест хиљада дуката године 1445. трећег [дана] мјесеца фебруара. И због веће поузданости наредисмо овај лист печатити нашим законитим печатом. По налогу господина војводе Стјепана записао је Радивој дијак.

(II)
Опис документа и ранија издања

Попут претходног, и за овај документ је употребљен читав табак тзв. краљевског папира (*carta reale*) који је пресавијен по средини, тако да је признаница исписана на првој страници од 22,5 цм ширине и 30 цм висине. Текст је са потписом исписан смеђим мастилом у двадесет и два реда. Горња маргина износи 2 цм, лијева и десна по 1 цм, а неисписан простор испод посљедњег реда текста износи 8,5 цм. Папир као водени знак садржи приказ три спојена брда са уздигнутим крстом изнад средњег, највећег брда.²¹ Неугледни, 1,3 цм висок инвокациони крст једини је украс на признаници.

Документ је запечаћен на идентичан начин као и претходни који смо описали, с том разликом да је папирна трака која је употребљена за печаћење провучена кроз оба листа пресавијеног табака. Печат округлог облика, промјера 3 цм, наизглед је идентичан оном на претходној признаници, али постоје извјесне разлике у хералдичком знамењу, тексту натписа и начину на који су стилизована слова, пошто је војвода Стјепан у међувремену стекао титулу херцега. Изнад слова **СФИ** и натписаног **T**

²⁰ Ти свједоци је били је каталонски трговци: ser Johanne Sparteri, ser Antonio Vernaza, ser Francischo Monchos, ser Francischo Zirona. М. Динић, *Из дубровачког архива III*, 197.

²¹ Овај водени знак не поклапа се ни са једним познатим у поменутој Брикеовој збирци. Водени знак „три брда“ јавља се у производњи папира од почетка XIV вијека. Уп. С. М. Briquet, *Les filigranes*, Tome troisième (L–O), 588–600; V. Mošin, S. Traljić, *Vodeni znakovi XIII i XIV vijeka II*, Zagreb 1957, tab. 721–746.

налази се трозуба лъильанова круна, а између двије концентричне кружнице налази се теже читљив натпис + **СИ ПЕЧАТЬ Г[ОСПО]ДИИЯ ХЕРЦЕГА СТИПИНА.**²²

На посљедњој страници пресавијеног табака налази се више записа. Најдужи је онај Никше Звијездића, који гласи: *1450 die 11 julii²³.* *Espeditoria de Cherçeg como confessa auer reçeputo de la signoria d[ucati] 300 per lo profito de d[ucati] VI M[igliaro] per lo terme de li 3. d agosto the (прецртано) primo che vin. Ambasatori: Radiuo Ziçinich e Radiç Grupchouich.* Други запис гласи: N 1 del Pach XIV, а трећи № 272, ан. 1450. Поред потоњег записа којег су начинили архивисти у Бечу стоје другом оловком записани бројеви 1106 и 1099. Признаница се данас чува у Државном архиву у Дубровнику у фонду *Diplomata et acta* означена као бечки број 1099.²⁴

Ранија издања: П. Карано-Твртковић, *Србски споменици*, 251–252, док. 139; F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 441–442, № 355; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 64–65, № 664.

Текст

+ **Ба име Отца и Сина и Светога дъхла аминь. Ми г[оспо]д[и]нъ Стѣпанъ в[о]жишъ милостъ хе2|рцегъ ѿдъ Светога Саве, господарь хъмъски и приморъски и велики воевода ръсага |3| босанъскага, кнезъ дринъски и к томъ, даemo на видиние свакомъ чл[о]в[ѣ]къ комъ се подоба и прѣдъ ко|4|га дође швъ нашъ листъ штворень шгледати, а с нашомъ печатио вѣрова|5|номъ, како примишмо ѿдъ много почтенога кнеза и властеъ дъбровачцихъ |6| а с нашимъ листомъ вѣрованимъ и с нашомъ печатио закономъ по нашихъ |7| властелихъ и поклисариихъ по кнезъ Радивою Цицинићъ и по Радичъ Грѣбковићъ, .т. дъкатъ златихъ које²⁵ дъкати есъ ѿдъ добитићъ ѿдъ шестъ |9| тисъкъ кое дъкате есть поставиш г[оспо]д[и]нъ воевода Сандаль 8 комъни |10| дъбровачки на добитие на петъ по кентаръ и мени е по себи штавиш |11| швъ речени**

²² G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 291; P. Andelić, *Srednjovjekovni pečati*, 74–75.

²³ Наведени датум означавао је дан када је новац од камата и конавоског дохотка подигнут а обе признанице запримљене и заведене у службене књиге Дубровачке општине. Е. Куртовић, *Из хисторије банкарства*, 58. В. и фусноту 35.

²⁴ Сигнатура у старом инвентару овог фонда гласила је 15, 272.

²⁵ Карано-Твртковић: **кои.**

effektiv pädagogisch

N° 272.
1405 au 1450.

1405 au 1450
Expeditione Cheras
Comis Concessione
Recepit de la signeur
de l'empereur
duquel le seigneur
duquel le seigneur
ambassadeur
Renaud de Guenot
et Radis de Guenot

6 He est reb
gebuerde 10 y
fert a mille
reb est turbat
re hagre nant
ofut en mardi
et egeira and
t. t. t. t.

добитакъ и есамъ плаћенъ за сва врѣмена минѣка и²⁶ за²⁷ |12| **шво**²⁸ годище кое є сврьш²⁹ рођва Христова на .ц.³⁰ и 8 и й лѣта |13| мѣсеца авьгуста .Г. данъ в Стѣпан⁸ днєви. И швь листъ вѣди влѧ|14|стеломъ дубровачимъ за естьспедиторио(!)³¹ како примисмо тѣ више ре|15|чене тѣ дубкатъ шдь много поченога кнеза и властев по реченимъ кнез⁸ |16| Радивою и Радич⁸ и призваше по обичаю гости вѣди³² и више властеломъ³³ |17| дубровачимъ свѣдоци ере смо плаћени за сва врѣмена минѣка и за шво го|18|дище кое сврьш⁸ на .Г. дни мѣсеца авьгуста на .ц. и 8 и й лѣта. И за ве|19|ће вѣрование повелѣсмо швь листъ печатити нашомъ печатию |20| вѣрованомъ мѣсеца ивлѣтѣ .Е. данъ на Новомъ а 8писа по заповиди |21| г[оспо]д[и]на ми херцега Стѣпана |22| Радичъ Грубковићъ.

Превод

+ У име Оца и Сина и Светога духа, амин. Ми, господин Стјепан, божијом милошћу херцег од Светога Саве, господар хумски и приморски и велики војвода Русага босанскога, кнез дрински и осталог, дајемо на знање сваком човјеку кога се тиче и пред кога дође овај наш отворен лист на увид, а с нашим вјеродостојним печатом, да смо по нашим властелинima и поклисарима, по кнезу Радивоју Цицинићу и по Радичу Грубковићу, а с нашим вјеровним листом и с нашим законитим печатом, примили од веома поштованог кнеза и дубровачке властеле 300 златних дуката, а ови дукати су од камате од шест хиљада дуката које је господин војвода Сандаљ положио у Комуни дубровачкој на интерес од пет процената и мени ову поменуту камату након себе оставио, и да сам исплаћен за свој протекло вријеме и за ово годиште које истиче 1450. године од Христова рођења трећег дана мјесеца августа на Стјепањдан. А овај лист нека буде властели дубровачкој признаница да смо примили тих напријед поменутих 300 дуката од веома поштованог кнеза и властеле по реченом кнезу Радивоју и Радичу и призваше по обичају госте људе

²⁶ Карано-Твртковић испустио.

²⁷ Карано-Твртковић: **на**.

²⁸ Стојановић: **ово**.

²⁹ Миклошић: **сврьш....**

³⁰ Стојановић: **.ц.**

³¹ Карано-Твртковић: **еќпъспедиторио**.

³² Стојановић: **люди**.

³³ Стојановић: **властелимъ**.

који су властели дубровачкој били свједоци да смо исплаћени за све протекло вријеме и за ово годиште које се завршава на трећи дан мјесеца августа 1450. године. И због веће вјеродостојности наредисмо овај лист печатити нашим вјеровним печатом мјесеца јула пети дан, на Новом, а по налогу господина ми херцега Стјепана уписао је Радич Грубковић.

(III)

Опис документа и ранија издања

Попут претходне двије признанице, и ова је записана на првој страници пресавијеног табака папира формата *carta reale*. Страница је широка 22 цм и 30 цм висока. Маргине су исте као и у претходно наведеном документу, с тим да је десна маргина неуреднија пошто у појединим редовима не постоји. Занимљива је чињеница да иако су писана истог датума, папир на коме су записана ова два документа не садржи исти водени знак. Водени знак „три брда“ не садржи уздигнути крст, а и линије помоћу којих је формиран изгледају правилније изведене.³⁴ Документ је запечаћен на исти начин, са идентичним печатом као и претходни документ који је датиран истог дана. На посљедњој страници пресавијеног табака налази се неколико записа. Најстарији је онај који је записао Никша Звијездић, а који гласи: *1450 die 11 juliⁱ*³⁵. *Espeditoria de cherçeg como confessa aver receperuto de la signoria per tributo de Canal perperi V^c per lo termene che vin del 3 d agosto. Ambasatori: Radiuozi Ziçinich e Radiç Grupcouich.* Изнад овог записа налазе се бројеви 1105 (прецртан) и 1098, а испод њега N 2 del Pach XIV. У горњем десном углу странице налази се руком бечког архивисте записано № 271, ан. 1450 и другом оловком поново записано 1105. Признаница се данас чува у Државном архиву у Дубровнику у фонду *Diplomata et acta*, означена као бечки број 1098.

Ранија издања: F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 442, № 355 (веома кратак извод); Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 65, № 665.

³⁴ Овај водени знак најприближнији је ономе који је у Брикеовој збирци заведен под редним бројем 11663. Папир са тим воденим знаком израђивао се у радионицама у Ђенови и Фиренци у периоду од 1434. до 1446. С. М. Briquet, *Les filigranes*, Tome troisième (L–O), 590. Чремошник гријеши када тврди да су папир и водени знаци на ове дviјe признанице идентични. G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 291.

³⁵ В. фусноту 23.

100
101
102
103
104
105
106
107
108
109
110
111
112
113
114
115
116
117
118
119
120
121
122
123
124
125
126
127
128
129
130
131
132
133
134
135
136
137
138
139
140
141
142
143
144
145
146
147
148
149
150
151
152
153
154
155
156
157
158
159
160
161
162
163
164
165
166
167
168
169
170
171
172
173
174
175
176
177
178
179
180
181
182
183
184
185
186
187
188
189
190
191
192
193
194
195
196
197
198
199
200
201
202
203
204
205
206
207
208
209
210
211
212
213
214
215
216
217
218
219
220
221
222
223
224
225
226
227
228
229
230
231
232
233
234
235
236
237
238
239
240
241
242
243
244
245
246
247
248
249
250
251
252
253
254
255
256
257
258
259
260
261
262
263
264
265
266
267
268
269
270
271
272
273
274
275
276
277
278
279
280
281
282
283
284
285
286
287
288
289
290
291
292
293
294
295
296
297
298
299
300
301
302
303
304
305
306
307
308
309
310
311
312
313
314
315
316
317
318
319
320
321
322
323
324
325
326
327
328
329
330
331
332
333
334
335
336
337
338
339
340
341
342
343
344
345
346
347
348
349
350
351
352
353
354
355
356
357
358
359
360
361
362
363
364
365
366
367
368
369
370
371
372
373
374
375
376
377
378
379
380
381
382
383
384
385
386
387
388
389
390
391
392
393
394
395
396
397
398
399
400
401
402
403
404
405
406
407
408
409
410
411
412
413
414
415
416
417
418
419
420
421
422
423
424
425
426
427
428
429
430
431
432
433
434
435
436
437
438
439
440
441
442
443
444
445
446
447
448
449
450
451
452
453
454
455
456
457
458
459
460
461
462
463
464
465
466
467
468
469
470
471
472
473
474
475
476
477
478
479
480
481
482
483
484
485
486
487
488
489
490
491
492
493
494
495
496
497
498
499
500
501
502
503
504
505
506
507
508
509
510
511
512
513
514
515
516
517
518
519
520
521
522
523
524
525
526
527
528
529
530
531
532
533
534
535
536
537
538
539
540
541
542
543
544
545
546
547
548
549
550
551
552
553
554
555
556
557
558
559
559
560
561
562
563
564
565
566
567
568
569
569
570
571
572
573
574
575
576
577
578
579
579
580
581
582
583
584
585
586
587
588
589
589
590
591
592
593
594
595
596
597
598
599
599
600
601
602
603
604
605
606
607
608
609
609
610
611
612
613
614
615
616
617
618
619
619
620
621
622
623
624
625
626
627
628
629
629
630
631
632
633
634
635
636
637
638
639
639
640
641
642
643
644
645
646
647
648
649
649
650
651
652
653
654
655
656
657
658
659
659
660
661
662
663
664
665
666
667
668
669
669
670
671
672
673
674
675
676
677
678
679
679
680
681
682
683
684
685
686
687
688
689
689
690
691
692
693
694
695
696
697
698
699
699
700
701
702
703
704
705
706
707
708
709
709
710
711
712
713
714
715
716
717
718
719
719
720
721
722
723
724
725
726
727
728
729
729
730
731
732
733
734
735
736
737
738
739
739
740
741
742
743
744
745
746
747
748
749
749
750
751
752
753
754
755
756
757
758
759
759
760
761
762
763
764
765
766
767
768
769
769
770
771
772
773
774
775
776
777
778
779
779
780
781
782
783
784
785
786
787
788
789
789
790
791
792
793
794
795
796
797
798
799
799
800
801
802
803
804
805
806
807
808
809
809
810
811
812
813
814
815
816
817
818
819
819
820
821
822
823
824
825
826
827
828
829
829
830
831
832
833
834
835
836
837
838
839
839
840
841
842
843
844
845
846
847
848
849
849
850
851
852
853
854
855
856
857
858
859
859
860
861
862
863
864
865
866
867
868
869
869
870
871
872
873
874
875
876
877
878
879
879
880
881
882
883
884
885
886
887
888
889
889
890
891
892
893
894
895
896
897
898
899
899
900
901
902
903
904
905
906
907
908
909
909
910
911
912
913
914
915
916
917
918
919
919
920
921
922
923
924
925
926
927
928
929
929
930
931
932
933
934
935
936
937
938
939
939
940
941
942
943
944
945
946
947
948
949
949
950
951
952
953
954
955
956
957
958
959
959
960
961
962
963
964
965
966
967
968
969
969
970
971
972
973
974
975
976
977
978
979
979
980
981
982
983
984
985
986
987
988
989
989
990
991
992
993
994
995
996
997
998
999
999
1000

Ex libris pedemur aucto

nos. et 276
an. 1450.

1450 die 11 July
Expeditione de Chayeg
Vnde confeccio adire
Bisopato de la signoria
y tributo de Canal pp
y loteram et dñm dñs.
Duxisse amba' dñs.
Endicata summa
et inde expedientur.

ff. 161 fol. XIV

adpte o nunc
et regis frat
sib' obiit
fereb' Heli
extinctus

Текст

+ **Ба име Сјтца и Сина и Светога д8ха аминь. Ми г[оспо]д[и]ње Стјепанъ божијашъ |2| м[и]лоштвю херцегъ јдь Светога Саве, господаръ хумски и приморски и велики |3| војвода русага босанскога, кнезъ дрински и к томъ, дајемо на видине |4| свакомъ чл[о]в[љ]ку комъ се подова и прѣдъ кога дође швь нашъ листъ |5| штворени шгледати а с нашомъ печатију вѣрованомъ како примисмо |6| јдь много поченога кнеза и властеши дубровачија а с нашимъ ли|7|стомъ вѣрованимъ и с нашомъ печатију закономъ по нашемъ вл[ад]е|8|стелинъ и поклисарихъ³⁶ по кнезу Радивоју Цицинићу и по Радичу Грубковићу³⁷ . є. цатъ перперъ динари дубровачија јдь дохотка кона|10|вашскога комъ дохотку је је рокъ мѣсеца агуста(!)³⁸ .г. данъ ју³⁹ Стјепанъ дневи и есамъ плаћенъ за сва врѣмена минѣка и за швој годиџе |12| кое сврѣште(!) рођава Христова на ј. и ё. и њ. лѣта на .г. дни мѣсеца |13| августа. И швь листъ вѣди властеломъ дубровачимъ за је је сп|14|диторију(!) је је³⁹ наше славе више речене кнезъ Радивој и Радичъ призыва|15|ше гости лѣди⁴⁰ по јбичају и више властеломъ дубровачимъ |16| свѣдоци како примића јдь кн[е]за и властеши дубровачија више |17| реченихъ . є. цатъ перперъ динари дубровачија за доходакъ ко|18|навашки. Ј се се писа вѣ(!)⁴¹ лѣта рођава Христова на .ј. и .ё. и .њ. лѣта м[е]с[е]ца и виље |19| . є. данъ на Новомъ а јписа по заповиди г[оспо]д[и]на ми херцега Стјепана |20| Радичу Грубковићу.**

Превод

+ У име Оца и Сина и Светога духа, амин. Ми, господин Стјепан, божијом милошћу херцег од Светога Саве, господар хумски и приморски и велики војвода Русага босанског, кнез дрински и осталог, дајемо на знање сваком човјеку кога се тиче и пред кога дође овај наш отворен лист на увид, а с нашим вјеровним печатом, да смо по нашим властелинама и поклисарима, по кнезу Радивоју Цицинићу и по Радичу Грубковићу а с нашим вјеровним листом и с нашим законитим печатом, примили од

³⁶ Првобитно написано поклисар, па преправљено. Стојановић: поклисар.

³⁷ Миклошић: августа.

³⁸ Првобитно написано јдь, па преправљено. Миклошић: јдь.

³⁹ Стојановић: јре.

⁴⁰ Стојановић: људи.

⁴¹ Стојановић: ју.

веома поштованог кнеза и дубровачке властеле 500 перпера дубровачких динара од конавоског дохотка који доспијева трећег дана мјесеца августа на Стјепањдан и да сам исплаћен за све протекло вријеме и за ово годиште које истиче 1450. године од Христова рођења трећег дана мјесеца августа. А овај лист нека буде властели дубровачкој признаница да су наше слуге напријед поменуте, кнез Радивој и Радич, призвали по обичају госте људе који су властели дубровачкој били свједоци да смо примили од кнеза и напријед поменуте дубровачке властеле 500 перпера дубровачких динара за конавоски доходак. А ово је писано године од Христова рођења на 1450. љето, мјесеца јула пети дан, на Новом а по налогу господина ми херцега Стјепана уписао је Радич Грубковић.

(IV)

Опис документа и ранија издања

Документ је исписан на првој страници пресавијеног табака папира формата *carta reale*. Димензије странице су 22 цм ширине и 30 цм висине. Лијева маргина је 1,8 цм, горња 2 цм, а десне готово да и нема. Испод посљедњег реда текста остало је неисписано 11 цм папира. Водени знак представља велико слово „м“ унцијалног облика, са крстом изнад средине слова.⁴² Признаница је запечаћена на исти начин као и претходни документи, осим што преко црвеног воска није стављен четвртасти папрић, него је печатњак утиснут директно у восак. Печат је идентичан печату у признаницама из јула 1450. године. На посљедњој страници пресавијеног табака налази се запис Никша Звијездића: *1464 a di freuer. Expeditoria de signor cherzeg per la qual confesa hauer receiuuto per Sancho diach ducati 300 d oro per prode de ducati 6000 e questo per anno de 1464 finito a di 3 freuer.* Испод овог записа налази се други: N 6 del Pach XIV, а у горњем десном углу странице налази се руком бечког архивисте записано № 294, an. 1464, a, поред тога, другом оловком је записан број 1124. Признаница се данас чува у Државном архиву у Дубровнику у фонду *Diplomata et acta*, означена као бечки број 1124.

Иако је Никша Звијездић у регистру на полеђини документа омашком испустио да стави тачан фебруарски датум, он се може пронаћи у службеним књигама Дубровачке општине. На полеђини педесет и осме странице прве књиге из фонда *Debita notarie pro comuni*, под датумом

⁴² Овај водени знак не одговара нити једном воденом знаку из Брикеове збирке. Најприближнији је онај заведен под бројем 8349.

S. Frans Snyders

N° 294

1124 an-11164.

13. 10. 15. 16.
Epiphany & Simeon
Cyrus began to
the new month
in his year 15.
He & the other
cubits were &
from us & friend

Well Pd

part was
wishes to
know about
garrison
right to
take out
afterwards

18. фебруар 1464. налази регистрована забиљешка како су Прибисав Поповић и Санко дијак, посланици херцега Стјепана, подигли 300 дуката на име камате од положених 6.000 дуката.⁴³

Ранија издања: П. Карано-Твртковић, *Србски споменици*, 252 (веома кратак извод); F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 491–492, № 396 (без регеста Никше Звијездића); Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2, 76–77*, № 671.

Текст

+ Ба име јтца и Г[и]на и д8ха св[е]тга аминь. Ми г[оспо]д[и]ње
Стјепанъ божијашъ м(и)л(о)стю |2| херцегъ Светаѓш Саве,
г[о]сп[о]д[а]ръ д8мски и приморски, кнезъ дрински |3| и велики
војвода р8сага босанскога и веће, даemo знафи⁴⁴ сваком8 |4| чл(о)в(ћ)к8
ком8 се подшва и прѣдъ кога се изнесе швь нашъ |5| л(и)сть штворени,
а с нашашъ печатом вѣрованашъ, како прим[и]смо |6| шдъ многш
почтенога кнеза ш[да]бронога и властев д8ровачиех[ь]⁴⁵ |7| по нашиех⁴⁶
поклисаřехъ по Прив(и)сав8 Поповић8(!)⁴⁷ и по Санк8 |8| дићк8 т
д8кат златиех⁴⁸ кои д8катк8⁴⁹ ес8 шдъ добитъ ћ |9| шдъ ѕ тис8к8 д8катъ
кој д8кате есть поставиш г[оспо]д[и]ње |10| војвода Сандаљ 8 ком8ни
д8ровачки на добитъ петъ |11| по кентенару и намъ по себѣ штавиши.
И на тои призваше |12| наши поклисаřе гости люди по шбичају и бишє
кнез8 |13| и властеломъ свѣдоци єръ смо примили више реч[е]не |14| т
д8кат. И швь листъ в8ди кнез8 и властелом за спедито|15|рију єръ смо
плаћени за речени доходакъ за сва врѣмена |16| мин8та и за годище кое
се є⁵⁰ сврьшило роџва Христа |17| ћ 8 љ и д лѣто до г дни фервара. |18| По
заповѣди г[оспо]д[и]ње херцега Стјепана 8писа |19| Санко дићкъ.

⁴³ Податак доноси Е. Куртовић, *Из хисторије банкарства*, 62.

⁴⁴ Миклошић: **знати**.

⁴⁵ Стојановић: **д8ровачиј**.

⁴⁶ Стојановић: **наших**.

⁴⁷ Миклошић: **Поповић8**.

⁴⁸ Стојановић: **златиј**.

⁴⁹ Миклошић: **д8кати**.

⁵⁰ Стојановић испустио.

Превод

+ У име Оца и Сина и Духа света, амин. Ми, господин Стјепан, божијом милошћу херцег Светог Саве, господар хумски и приморски, кнез дрински и велики војвода Русага босанскога и осталог дајемо на знање сваком човјеку кога се тиче и пред кога се изнесе овај наш отворени лист, а с нашим вјеровним печатом, да смо по нашим поклисарима Прибисаву Поповићу и дијаку Санку, од веома поштованог изабраног кнеза и дубровачке властеле примили 300 златних дуката, а ови дукати су од камате од шест хиљада дуката којих је господин војвода Сандаљ положио у Комуни дубровачкој на интерес од пет процената и мени ову поменуту камату након себе оставио. И због тога наши поклисари призваше по обичају госте људе да буду кнезу и властели свједоци како смо примили напријед поменутих 300 дуката. И овај лист нека буде кнезу и властели признаница да смо исплаћени за поменути доходак за све протекло вријеме и за годиште које је истекло 1464. љето од Христова рођења до дана трећег фебруара. По налогу господина херцега Стјепана уписао је Санко дијак.

(V) *Опис документа и ранија издања*

За документ је употребљен читав табак папира формата *carta reale* који је, попут претходних признаница, пресавијен на пола. Папир садржи водени знак „три брда“ са крстом (?) изнад оног средњег. Овај водени знак не одговара нити једном приказаном у Брикеовој збирци. Лијева маргина се постепено сужава од првог до посљедњег реда текста и широка је 1–2 цм, горња износи 3 цм, а десне готово да и нема. Остало је неисписано 14,5 цм папира испод посљедњег реда текста. Признаница је запечаћена на исти начин као и у претходно описаним примјерима, помоћу идентичног печата херцега Стјепана. Највећи дио црвеног воска отпао је, па је на документу остала сачувана само око једна трећина првобитног печата, са стилизованим словима **СФЛ**, која сачињавају дио херцеговог монограма. Печат није утиснут одмах испод исписаног текста, већ 7,5 цм мјерено од посљедњег реда. Писар Санко није унутар тог неисписаног дијела документа унио неке кривуље или остале линије помоћу којих би се спријечила потенцијална могућност уноса новог текста, па би се на основу тога могао стећи утисак да је, из

неког разлога, прво на празан папир утиснут печат, који је на такав начин позициониран како би писару оставио што више простора за уношење текста. Иницијално слово „в“, високо 1,4 цм, спојено је са инвокационим крстом, висине 1,9 цм. На пољу странице пресавијеног табака налази се запис Никша Звијездић: *1465 a di septembrio. Espeditoria de cherzeg per la qual confesa hauer pro prode de ducati 600⁵¹ ducati 300 pagato per fino 3. freuer 1466⁵²*. Испод тога стоји N 8 del Pach XIV и другом оловком заведено 1127. У горњем десном углу странице налази се руком бечког архивисте записано № 295, an. 1465, a, поред тога, другом оловком опет је записан број 1127. Признаница се данас чува у Државном архиву у Дубровнику у фонду *Diplomata et acta* означена као бечки број 1127.

Иако је Никша Звијездић и на овом регистру исписаном на полеђини признанице пропустио да наведе тачан септембарски датум када је документ службено регистрован у књигама Дубровачке општине, након обављене новчане трансакције он може да се пронађе у сачуваним књигама Дубровачког архива.⁵³

Ранија издања: П. Карано-Твртковић, *Србски споменици*, 252 (веома кратак извод); F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 492, № 397 (у изводу); Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 77, № 672.

Текст

+ Ба име Сртца и Г[и]на и Д[8]ха света амень. Милостию божијашм,
ми г[оспо]д[и]њи Стјепанъ, |2| херцегъ Светаѓш Саве, г[о]сп[о]д[а]ръ
Хемски и приморски, кнезъ дрински и велики |3| војвода рѣсага
босанскога и веће, даемо знати свакомъ чл(о)в(ѣ)къ |4| комъ се подшва
и прѣдъ кога се изнесе шви нашъ л(и)стъ штворени⁵⁴, |5| а подъ нашим
печатью вѣрованишъ, јерь примишмо ћдъ много почтенога |6| кнеза
Ш[да]бранишага и властев дубровачијехъ а по нашиехъ поклисаř[и]хъ |7| по
војводѣ Стјепанъ Срациновићъ и по Санкъ дитељъ а с нашим⁵⁵ листашм |8|
вѣрованием триста дуката златијехъ за доходакъ ћдъ 5 тисакъ дукат[а]

⁵¹ Требало би да стоји 6.000.

⁵² Требало би да стоји 1465.

⁵³ Био је то 17. септембар 1465. године. Признаница је настала на исти дан када је новац подигнут. DAD, *Debita notarie pro comuni I*, fol. 61. Податак о томе доноси Е. Куртовић, *Из хисторије банкарства*, 62.

⁵⁴ Испред штворени написано вѣровани, па прецртано.

⁵⁵ Стојановић: нашишъ;

|9| как поставиш г[оспо]д[и]ња војвода Сандаль 8 квадратни дубровачки
|10| на добитије пети по кентенар и мени по себи штавиш и есамъ |11|
плаћенија за сва врћемена министра и за годиџе кое се е свршило |12|
рођава Хр(и)ст(о)ва ч 8 Ѿ є лѣто до г дни м(ѣ)с(е)ца пељвара. И на тои
|13| призваше наши поклисаре г(о)сти люди за свѣдоочење и бише кнез
и власте |14| ломъ свѣдоци. И швь л(и)стъ б8ди кнез |15| и властелом за
спедиторију |15| ерь смо плаћенији⁵⁶ како се више пише. |16| Писанъ ва лѣта
рођава Хр(и)ст(о)ва⁵⁷ ч 8 Ѿ є лѣто м(ѣ)с(е)ца септемврије⁵⁸ |17| д(а)ња зг⁵⁹ а
по заповѣди г[оспо]д[и]на херцега Стјепана 8писа дијакъ |18| Санко.

Превод

+ У име Оца и Сина и Духа света, амин. Милошђу божијом, ми
господин Стјепан, херцег Светог Саве, господар хумски и приморски,
кнез дрински и велики војвода Русага босанског и осталог, дајемо на
знање сваком човјеку кога се тиче и пред кога се изнесе овај наш отворени
лист, под нашим вјеровним печатом, да смо од веома поштованог
изабраног кнеза и дубровачке властеле а по нашим поклисарима војводи
Стјепану Срациновићу и дијаку Санку, с нашим вјеровним листом,
примили 300 златних дуката за доходак од шест хиљада дуката које је
положио у Дубровачкој комуни господин војвода Сандаль на интерес од
пет процената и мени их опоручио и да сам исплаћен за све протекло
вријеме и за годиште које је истекло 1465. љето од Христова рођења до
 трећег дана мјесеца фебруара. И поводом тога наши поклисари призваше
госте људе због свједочења и бише свједоци кнезу и властели. И нека
овај лист буде кнезу и властели признаница да смо исплаћени како је
напријед поменуто. Писано године од Христова рођења 1465. љето
17. дана мјесеца септембра, а по налогу господина херцега Стјепана
уписао је дијак Санко.

⁵⁶ Стојановић: **плаћенији**.

⁵⁷ Стојановић: **Хр(и)ст(о)в**.

⁵⁸ Стојановић: **септемврије**.

⁵⁹ Миклошић: **зг**.

1127

N° 295.
au 1165.

1965 del septent.
Oppositum Lutetiam
Pluvialis sibi hinc
Exco dicit 100
L. 300 pagat p
fini 3. prius 1966
A 8 del 201 VIII

1127

1965 del septent.
Oppositum Lutetiam
Pluvialis sibi hinc
Exco dicit 100
L. 300 pagat p
fini 3. prius 1966
A 8 del 201 VIII

(VI)
Опис документа и ранија издања

За документ је употребљен читав табак папира формата *carta reale*. Текст признанице исписан је, попут претходно описаног, на првој страници пресавијеног табака папира, димензија 22,7 цм ширине и 29,7 цм висине. Лијева и горња маргина износе по 2 цм, док десна не постоји. Једноставан, 2 цм висок, инвокациони крст једини је украс на документу. Водени знак је велико латинично слово „R“.⁶⁰ Испод посљедњег реда текста налази се десетак центиметара неисписаног простора, у који су смјештени печат и одвојена биљешка о писару. Печат као и начин печаћења су већ раније описаны.⁶¹ Од записа на полеђини посљедње странице пресавијеног табака издваја се онај Никше Звијездића: *Mº III^c LXV a di 5. dezembrio. Espeditoria de cherceg Stiepan hebe de la Signoria de Ragusi d[ucati] 300 pro prode ducati 6000 a li qual vien termine a di 3 agosto pagato fina 3. agosto de 1465. Item be perperi 500 pagato per fina 3. agosto 1465.* Испод тога је наведено N 4 del Pach XIV. У горњем десном углу полеђине записано је № 297, an. 1465, а, поред тога, другом оловком опет је записан број 1129. Признаница се данас чува у Државном архиву у Дубровнику у фонду *Diplomata et acta*, означена као бечки број 1129.

Судећи по Никшином регистру, признаница је настала исти дан када је новац био подигнут.

Ранија издања: П. Карано-Твртковић, *Србски споменици*, 252 (веома кратак извод); F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 492, № 398 (у веома кратком изводу); Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 78, № 673.

Текст

+ Боже, въ име твоє аминь! Ми г[оспо]д[и]њь херцегъ Стѣпанъ м(и)лоштию божијм(ь) |2| херцегъ Светога Саве, г[о]сп[о]д[а]ръ хъмски и приморски, кнезъ дрински |3| и велики воевода рѣсага босънскога⁶² и вѣке, даemo на видѣнье |4| свакомъ по сѣмь нашемъ листъ а подъ нашимъ печатъю вѣрова|5|номъ ере прим(и)смо по нашиехъ

⁶⁰ По G. Čremošnik, *Bosanske i humske povelje*, 298. На фотографији није јасно видљив.

⁶¹ Печат је идентичан као и у документима описаним под II, III, IV и V. Начин печаћења је сличан као у примјерима I, II и III.

⁶² Стојановић: босънскога.

поклисаријех по Тврдисав⁸ кр[б]стигани⁶³ и по кнез⁸ Радоју Срђевић
8 и по дијаку⁸ Радоју Добри⁷ шевићу⁸ с нашим листом вјерованием
шд много по⁸ чтенога кнеза и власте⁸ дубровачциех за доходак
конавоски⁹ ћо мје пристои свако годиџе како се међу⁸ нама⁸ писмиех
|10| 8 држки петъ сатъ перперъ динари дубровачциех за годиџе¹¹ кое се је
свршило рођва Христова ћ 8 Ѿ и је лјето до Г¹² дни м[б]с[е]ца августа.

|13| И јже, таје данъ по реч(е)ниех нашим поклисаријех примисмо
шд многов |14| почетнога кнеза и власте⁸ дубровачциех тј дуката
златиехъ |15| за добитъ шд 5 тис⁸ка дукатъ кое је поставиши 8 комань
|16| дубровачки г[оспо]д[и]ња војвода Сандаљ на добитъ и намъ по себје
|17| поставиши. И јесамъ плаћенъ за сва врѣмена мин⁸та и за годиџе |18|
кое се је свршило рођва Христова ћ 8 Ѿ и је лјето до Г¹⁹ дни м[б]с[е]ца
августа. И је листъ вјди кнез⁸ и властелум за спедиторију |20| ере
призвавше реч(е)нии нашим поклисарима гости люди по јубија |21| и биш
том⁸ и свѣдоци ере смо плаћени како се више пише. |22| Писа се въ лјето
рођва Христова ћ 8 Ѿ је лјето на је дни |23| м[б]с[е]ца дејембра.
|24| По заповиједи⁸ прѣсвѣтлога |25| г[оспо]д[и]на херцега Стјепана |26|
8 писа Радоје Добрише |27| вићу.

Превод

+ Боже, у име твоје, амин! Ми, господин херцег Стјепан, милошћу
божијом херцег Светога Саве, господар хумски и приморски, кнез
дрински и велики војвода Русага босанскога и осталог, овим нашим
листом под нашим вјеровним печатом, дајемо свакоме на знање да смо
по нашим поклисарима, Тврдисаву крстјанину и кнезу Радоју Срђевићу
и дијаку Радоју Добришевићу, с нашим вјеровним листом, примили од
веома поштованог кнеза и дубровачке властеле 500 перпера дубровачких
динара за доходак конавоски, који ми припада сваке године како је међу
нама у писмима уговорено, за годиште које је истекло 1465. године од
Христова рођења до трећег дана мјесеца августа.

И још, тај дан примисмо по реченим нашим поклисарима од веома
поштованог кнеза и дубровачке властеле 300 златних дуката на име
камате од шест хиљада дуката које је у Дубровачкој комуни положио
господин војвода Сандаљ на интерес и које нам је опоручио. Исплаћен
сам за свој протекло вријеме и за годиште које се свршило 1465. лјето
од рођења Христова до трећег дана мјесеца августа. И нека овај лист

⁶³ Карано-Твртковић: кръстигани⁸; Стојановић и Миклошић: кръстгани⁸.

100. *Scutellaria apicalis*
101. *Lepturus carthaginensis*
102. *Succowia officinalis* *Scutellaria*
103. *Scutellaria*

1120 N° 297
an 1463.

in der hohen alten Leden
Eßdorfer wohes Stropen
habe die zeyt der Krieg
d. 20. I. 1463. Ed. 6000 Ali
qual den Fronne aufz. 1463.
zu pagato fira 3. 1463.
d. 1463.
Item be 1463. 1463.
fira 3. 1463. 1463.

1463. 1463.

1463. 1463.
1463. 1463.
1463. 1463.
1463. 1463.
1463. 1463.

буде кнезу и властели признаница пошто су по обичају наши поменути поклисари призвали госте људе и били томе свједоци да смо исплаћени како је горе наведено. Писано је у години од Христова рођења 1465. јето на пети дан мјесеца децембра.

По налогу пресвјетлог господина херцега Стјепана уписао је Радоје Добришевић.

(VII)

Опис документа и ранија издања

Документ је исписан на првој страници пресавијеног табака папира од 22,5 цм ширине и 29,8 цм висине. Водени знак је велико латинично слово „R“.⁶⁴ Испод посљедњег реда текста остало је неисписано 14 цм папира. На око 6–8 цм висине од доњег руба изливен је црвени восак, преко којег је положен папир и ударен печатњак. Печат је причвршћен помоћу прореза на полеђини и папирнате траке на начин који је већ описан у претходним примјерима. Остатке оба краја папирнате траке на лицу документа, у дужини од око 2,5 цм, писар није уклонио, већ они вире испод воска. Писар је уклонио сав папир који је био положен преко воска, осим оног који покрива сам печат. На полеђини посљедње странице пресавијеног табака налазе се три записа. Први је онај Никше Звијездића: *1466 a di XXV freuer*⁶⁵. *Espeditoria de Signor cherzeg per la qual confesa hauer hauuto de l comin ducati 300 pro prode de ducati 6000 pagato per anno de 1466 per fina 3. freuer*. Други је N 5 del Pach XIV, а у средини горњег руба полеђине записано је № 303, an. 1466, a, поред тога, другом оловком записан је број 1134. Признаница се данас чува у Државном архиву у Дубровнику у фонду *Diplomata et acta*, означена као бечки број 1140.

Документ није датиран, па је потребно утврдити приближан датум када је ова признаница могла да буде сачињена. Несумњиви *terminus post quem* био би трећи фебруар 1466, али неколико вијести из Дубровачког архива омогућавају нам да ту хронолошку границу помјеримо за десетак дана унапријед. Околности под којима је признаница издана везане су за херцегов боравак у Дубровнику, како је и у самом документу узгред

⁶⁴ Није сличан ни са једним познатим знаком из Брикеове збирке. Чремошник тврди да је најсличнији са знаком под редним бројем 8946. Уп. С. М. Bréquet, *Les filigranes, Tome troisième (L–O)*, бр. 8913–8999;

⁶⁵ О датуму настанка признанице в. ниже у тексту.

поменуто (*ми г[оспо]д[и]њь херцегъ б8д8ти 8 многѡ славнѡм и Богѡм почтованомъ град8 Д8бровник8*). Стварни повод херцеговог доласка у град под Св. Срђем повезан је са изразито сложеним и нестабилним политичким приликама у области Хума. Наиме, током љетњих мјесеци претходне 1465. године Турци су, предвођени босанским санџак-бегом Иса-бегом Исаковићем, напали и освојили велики дио херцегове области између Неретве и источних граница његове области на Лиму и горњем току Дрине. Турци су тим освајањима избили на дубровачку границу и озбиљно запријетили да потпуно заузму херцегову територију коју су пресекли на два обимом неједнака дијела. У мањем дијелу остатка своје области, уз западну обалу Бококоторског залива са центром у Новом, егзистирао је оistarјели херцег Стјепан, док је онај већи, у средњем и доњем току Неретве, све мање био под његовом директном контролом. Пошто сам није имао ни довољно средстава нити довољно маневарског простора да се супротстави Турцима, ступио је у контакт са угарским краљем Матијом Корвином и представницима венецијанске власти. Судећи по доступној извornoј грађи, ти контакти нису у довољној мјери били ни промишљени ни усклађени, што је довело до неспоразума са херцегом али у одређеној мјери и до суревњивости између Угарске и Венеције. До почетка децембра 1465, сплитски кнез је заузео Крајину, тј. подручје макарског приморја са непосредним залеђем и ушће Неретве са тргом Дријева, а угарски краљ је у исто вријеме послao војску у долину Неретве како би заузела Почитељ и остала утврђења. Заузимањем ових територија, обје европске сile настојале су да прошире зоне свог утицаја како би се боље позиционирале пред предстојеће сукобе са Турцима. Тако су дијелови босанске краљевине и некада простране херцегове области претворене у својеврсни војни полигон на коме су млетачке и угарске војне посаде одмјеравале снагу са турским одредима. Како би се активности Венеције и Угарске ускладиле са херцеговим, чиме би се изbjегли непотребни сукоби и смањила доза неповјерења међу наведеним странама, појавила се потреба за једним састанком на коме би се расправило о будућим акцијама. Дубровник се тако нашао у центру ових политичких збивања као логично и природно мјесто овог сусрета.⁶⁶

⁶⁶ Детаљније о овим догађајима в. у И. Божић, *Дубровник и Турска у XIV и XV веку*, Београд 1952, 173–180; С. Ђирковић, *Историја Босне*, 335–336; С. Ђирковић, *Херцег Стефан*, 260–267; В. Атанасовски, *Пад Херцеговине*, Београд 1979, 12–17; В. Ђоровић, *Хисторија Босне*, Београд – Бања Лука 1999², 575–585;

Дубровчани су крајем децембра 1465. нудили херцегу галију и дали му дозволу за долазак у град. У међувремену, он се разболио, што је привремено покварило планове за састанак са изасланицима угарског краља. Дубровчани су му крајем јануара 1466. послали лјекара, као и ново посланство које је требало да утанаchi нови долазак.⁶⁷ У Вијећу умольених су првог фебруара вијећали о посланству које ће допратити херцега у Дубровник.⁶⁸ Сам датум његовог доласка није познат из доступних документарних извора, али је из њих јасно да је херцег допутовао до 14. фебруара.⁶⁹ Наиме, тог дана Вијеће умольених

⁶⁷ С. Ђирковић, *Херцег Стефан*, 265.

⁶⁸ DAD, *Acta Consilii Rogatorum XIX*, fol. 1 (1. II 1466).

⁶⁹ Наративни извори о херцеговом доласку дају више појединости. Најранији међу њима су анализе Николе Рањине из прве половине XVI вијека, у којима је забиљежено како је херцег Стјепан допутовао у Дубровник у недјељу 9. фебруара. Овај датум може да се пронађе и код аналиста из XVII вијека. *Annales Ragusini anonymi item Nicolai de Ragnina*, digessit Speratus Nodilo, Zagrabiae 1883, 67, 263; *Chronica Ragusina Junii Restii (ab origine urbis usque ad annum 1451) item Joannis Gundulae (1451–1484)*, digessit Speratus Nodilo, Zagrabiae 1893, 374. Пошто је Ускrs 1466. падао у недјељу 6. априла, лако је израчунати да је 9. фебруар те године заиста падао у недјељу. С обзиром на то да се из документарне грађе да закључити како херцег 1. фебруара још увијек није био допутовао, а да се средином истог мјесеца налазио у Дубровнику, тврдњама наведених дубровачких аналиста требало би поклонити повјерење. Поједини писци опет не дају сасвим прецизне податке. Тако, на примерј, Серафино Раци у својој историји Дубровника, написаној крајем XVI вијека, саопштава како је херцег посјетио Дубровник, где су му исказане велике почести. Између осталог, уведен је у салу Вијећа за вријеме бирања ректора. Том приликом био је изабран његов пријатељ Франо Соркочевић. S. Razzi, *Povijest Dubrovnika*, Dubrovnik 2011, 85. Особа под тим именом никада није обављала дужност дубровачког ректора. Ту дужност за мјесец фебруар и март 1466. обављали су Бартул Иванов Гучетић и Михо Мартолов Замања. N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* 5, Zagreb–Dubrovnik 2014, 300–301; isti, *Vlastela grada Dubrovnika* 6, Zagreb–Dubrovnik 2015, 339, 350. Мавро Орбини у своме *Краљевству Словена* даје уопштене податке о херцеговој посјети Дубровнику. Он не наводи вријеме херцеговог доласка али, између осталог, саопштава како је тамо оставио свог дванаестогодишњег сина Стјепана „на одгоју код Андрије Соркочевића да би се посветио учењу хуманистичких наука и да би се одгојио са синовима дубровачке властеле“. М. Орбин, *Краљевство Словена*, Зрењанин 2006², 185, 410 (коментар С. Ђирковића). Није познато да ли је наведени податак тачан иако је његов млађи син Стјепан могао имати 1466. око десетак година. Андрија Франков Соркочевић је заиста био у врло добром односима са херцегом Стјепаном. Податак о херцеговом сину преузели су од Орбинија дубровачки писци новијег времена. F. M. Appendini, *Notizie istorico-critiche sulle antichità storia e letteratura de' Ragusei* II, Ragusa MDCCCI, 115; V. Adamović, *Gragja za istoriju dubrovačke pedagogije*, Zagreb 1885, 15; N. Vekarić, *Vlastela grada Dubrovnika* 3, Zagreb–Dubrovnik 2012, 283; Уп. Р. Vrankić, *Stjepan/Ahmed-paša*

одлучило је да се херцегу исплати 300 дуката на име годишње камате од 6.000 дуката које је имао похрањене у Дубровачкој комуни, а који су доспјевали на наплату на дан Светог Влаха 3. фебруара и то пошто исти херцег сачини ваљане исправе и јамства.⁷⁰ Подизање прихода од камата представљао је само узгредни посао који је обављен за вријеме херцеговог боравка. Састанак са угарским изасланицима завршен је до 16. фебруара.⁷¹ Херцег се задржао у Дубровнику до краја фебруара, пошто су градске власти тада вијећале о поклону за херцега и о његовом

Hercegović (1456.?–1517.) i svjetlu dubrovačkih, talijanskih i osmanskih izvora, Hercegovina 3 (Mostar 2017) 21. Занимљиво свједочанство о херцеговом доласку у Дубровник представља текст натписа који се налазио изнад улаза у омању Цркву Св. Стјепана на Коледнику у приморским Драшницама, око 3 км источно од Подгоре. Текст натписа гласи: IHS + MA, 1466. POIDE IERCEG STIPAN V DVBRONICH. По локалној традицији цркву је подигао херцег Стјепан у част свог имењака када је пролазио кроз овај дио макарског приморја. Једни на основу „ренесансних слова“ сматрају да је натпис аутентичан, посебно из разлога што не постоје никакви разлози за његово фалсификовање. Други су мишљења да је натпис могао да настане знатно касније, вјероватно у XVII вијеку, пошто из XV вијека готово да и нема епиграфских споменика писаних нашим језиком а латиничним писмом. Плоча се данас налази у Музеју хрватских археолошких споменика у Сплиту. Р. Kadčić, *Poviest okružja makarskoga u Dalmaciji*, Arkiv za povjestnicu jugoslavensku VII (1863) 98; K. Jurišić, *Stariji hrvatski natpisi makarskoga primorja (XV–XVIII st.)*, Starine JAZU 53 (1963) 119–122; M. Tommasović, *Gotička umjetnost u Primorju, Gorskoj župi i Radobilji u vremenu hercega Stjepana Vukčića Kosače – između stvarnosti i predaje*, Hercegovina 3 (2017) 284–287. На основу расположиве документарне грађе не можемо да утврдимо да ли је херцег заиста боравио почетком 1466. у овом дијелу макарског приморја одакле је кренуо за Дубровник. Почетком 1465. он је боравио у Жупи Лука, на самом ушћу Неретве, око тридесетак километара источније од Драшница. Уп. С. Ђирковић, *Херцег Стефан*, 260. Да ли је херцег Стјепан пролазећи тада кроз тај крај донио одлуку о обнови или подизању цркве која је могла да буде довршена годину дана касније, можемо само да нагађамо. Било да је натпис аутентичан или не, он показује да је локално становништво било упућено у херцегове дипломатске активности и да је у тој области још увијек уживао становити углед. Уколико би накнадна анализа показала да је натпис ипак настао знатно касније, то би опет водило ка закључку да је међу домаћим живљем и након два вијека остала врло жива традиција на херцега Стјепана и на његову посјету Дубровнику.

⁷⁰ *Prima pars est de dando cherzech Stiepano ducatos trecentos pro prode unius anni ducatorum VI^M quos habet in comune nostrum pro quibus therminus fuit ad festum Sancti Blasii proxime preterito faciente ipso scripturas et cautelas oportunas*. DAD, *Acta Consilii Rogatorum XIX*, fol. 7v (14. II 1466).

⁷¹ Угарски барони добили су тог дана једну галију којом је требало да се, заједно са дубровачким посланицима, превезу до Сења. DAD, *Acta Consilii Rogatorum XIX*, fol. 9 (16. II 1466).

испраћају.⁷² Дубровачком галијом отпутовао је за Нови, где је преминуо непуна три мјесеца касније.

Судећи по наведеним подацима признаница је могла да настане у периоду између 14. и 25. фебруара, тј. у периоду између одлуке дубровачког Вијећа умольених да се херцегу одобри исплата новца и датума који је наведен у регистру на полеђини документа, који највјероватније представља термин када је новац подигнут а признаница запримљена и заведена у службеним књигама Дубровачке општине.

Ранија издања: П. Карано-Твртковић, *Србски споменици*, 252 (веома кратак извод); F. Miklosich, *Monumenta Serbica*, 493, № 399 (у веома кратком изводу); Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 79, № 674.

Текст

+ Ми, г[оспо]д[и]њь Стјепанъ, божијм л(и)л(о)стю херцегъ Светағу Саве, г(о)сподаръ |2| хъмски и приморски, кнезъ дрински и велики војвода ръсага |3| босанскога и веће, даemo на знанье свѣмъ и свакомъ чл[о]в[ѣ]къ |4| комъ се достои изнети швъ нашъ л(и)сть штворени а с нашимъ |5| печатъю вѣрованомъ како ми г[оспо]д[и]њь херцегъ бъдѣши 8 многу |6| славијм и Богијм почтованомъ градъ Дубровникъ и примислоу |7| ћдь многу почтованога г[оспо]д[и]на кнеза ш[да]браниага и властев дубровачију |8| по нашем славе Сандалъ 8 комъни дубровачки на добитију |11| петъ по кентенару и најм по себѣ шстави. И на тои призваше |12| г[оспо]д[и]њь кнезъ и властеле и шви реч[е]ни слава нашъ гости люди по ћбичају |13| и бише кнезъ и властелом свѣдоци ере смо примили више реч[е]нѣхъ |14| ћ дѣкатъ. И швъ л(и)сть нашъ бъди г[оспо]д[и]нъ кнезъ и властелом за спе|15|диторију ере смо плаћени за реч[е]ни доходакъ за сва врѣмена |16| министра и за годище кои є свршило рођесва Хр(и)ст(о)ва ћ 8 ћ 5 |17| до ћ дни м[ѣ]с[е]ца фервара. По заповѣди⁷³ г[оспо]д[и]на ми, г[оспо]д[и]на херцега Стјепана |18| 8писа |19| Санко дитељъ.

⁷² У Вијећу умольених одлучили су да му поклоне *confertis aromatibus et alliis* у вриједности од 100 перпера. DAD, *Acta Consilii Rogatorum* XIX, fol. 13v (26. II 1466). Уп. J. Tadić, *Promet putnika u starom Dubrovniku*, Dubrovnik 1939, 131, 132; С. Тирковић, *Херцег Стефан*, 266.

⁷³ Стојановић: *заповиди*.

Превод

+ Ми, господин Стјепан, божијом милошћу херцег Светога Саве, господар хумски и приморски, кнез дрински и велики војвода Русага босанскога и осталог, дајемо на знање свима и сваком човјеку пред кога је достојно изнијети овај наш отворени лист а с нашим вјеровним печатом, да смо ми господин херцег, будући у веома славном и од Бога поштованог граду Дубровнику, примили од веома поштованог изабраног кнеза и властеле дубровачке по нашем слуги дијаку Санку 300 златних дуката, а ови дукати су од камате од шест хиљада дуката које је господин војвода Сандаль уложио у Дубровачкој комуни на интерес од пет процената и нама их опоручио. И поводом тога, господин кнез и властела и овај наш поменути слуга призвали су по обичају госте људе и били су кнезу и властели свједоци да смо примили напријед поменутих 300 дуката. И нека овај наш лист буде господину кнезу и властели признаница да смо исплаћени за речени доходак за свој протекло вријеме и за годиште које је истекло 1466. [године] од Христова рођења до трећег дана мјесеца фебруара. По налогу господара ми, господина херцега Стјепана уписао је Санко дијак.

Дипломатичке особености

Иако су настале у врло широком временском распону од двадесет и једне године свих седам презентованих потврда о пријему новца одликују се високим степеном сличности не само у погледу њиховог текстуалног садржаја него и у погледу њихових спољних обиљежја. На највећи дио подударности ових дипломатичких елемената утицала је пракса дубровачке канцеларије, која је налагала да одређени типови докумената буду састављени на устаљен начин *по исправном, правовољаном и употребљивом обрасцу*.⁷⁴ Све потврде састављене су по готово идентичном формулару који се састојао од: симболичке и вербалне инвокације, инититулације, промулгације, експозиције, диспозиције, датума, корборације, печата и помена писара. Код поједињих докумената примјетна су минимална одступања од неведеног обрасца, па тако потврде бр. II и III садрже још помен мјеста где су састављене, поједине (бр. IV и VII) немају наведен датум, док у некима од њих набројани

⁷⁴ *Expeditoria in bona, valida et oportuna forma*. E. Kurtović, *Stjepan Vukčić Kosača*, 139.

of the first

N°. 303
1134. an 1666.

1700 m. per f.
Centra - & signor - chez
Papal - office - hôtel
et amys e 300 l. pro
dece 600 porto 1 m.
et 100 francs - fender

N°. 5 del B. 6 XII

1700 m. per f.
Signor - ch.
Pape hôtel
et 300 l. pro

дипломатички елементи имају измијењен редослијед. Потврде су овјерене на идентичан начин утиснутим воштаним печатом који се налази одмах испод текста осим у примјерима бр. V и VII, где је размак између пољедњег реда текста и печата знатно већи (7,5 цм и 6 цм). Можда би се на основу ова два пољедња примјера могло претпоставити како је на папир унапријед био стављен печат а текст исписан накнадно. Печат је позициониран близу доњег руба странице, како би се писару оставило довољно простора да унесе комплетан текст потврде. Писар није у тај празан простор између текста и печата унио украсе у виду неких линија или кривуља како би на тај начин онемогућио евентуално накнадно уметање текста. Можда би се могло рећи да су унапријед запечаћене још неке потврде. То би могло да се наслuti на основу тога како је исписан пољедњи ред у потврди бр. IV. Прве три ријечи (**По заповѣди г[оспо]д[и]на**) исписане су с лијева на десно одржавајући правилан хоризонтални правац писања али су пољедње три (**херцега Стјепана 8писа**) исписане благо издигнуте изнад свог реда. Оне су позициониране тачно изнад утиснутог воштаног печата, па се може претпоставити како је писару, пред крај састављања потврде, понестало довољно простора, те је овим напријед поменутим пољедњим ријечима „засводио“ горњи руб утиснутог печата. То нас на посредан начин упућује на образац по коме су ове потврде биле састављане. Дају нам увид у дио праксе Стјепанове канцеларије и начин рада његових „дијака“, али указују и на то да је херцег Стјепан био окружен способним и поузданим људима који су за њега обављали различите повјерљиве послове какви су на примјер могли да буду и они „уходани“, који су се тицали подизања наведених доходака. Нема трагова печаћења или спољне адресе на полеђини, па се сви ови документи могу назвати и отвореним писмима, која су дубровачке власти трајно чувале јер су била у функцији доказног средства које је свједочило да су настала потраживања исплаћена.⁷⁵ Битно је напоменути да је за печаћење ових потврда употребљен црвени восак. До почетка 1445. године било је уобичајено да се у канцеларијама Косача за печаћење докумената користи зелени восак, али се од тада почeo користити црвени. Потврде су по овлашћењу војводе и касније херцега Стјепана писала канцеларијским брзописом четири његова писара: Радивој Шиглица (бр. I), Радич Грубковић (бр. II и III), Санко Добрушковић (бр. IV, V и VII) и Радоје Добришевић (бр. VI). У свим потврдама имена

⁷⁵ Уп. П. Драгичевић, *Девет писама о исплати дубровачких трибуута краљу Остоји и дипломатским активностима његових посланика*, ГПБ 11 (2018) 43–76.

писара су забиљежена у посебним редовима, одвојеним од осталог текста. Карактеристично је и то да подизање наведених доходака није био једини и крајњи циљ војводиних и херцегових посланика, већ су они подизани углавном пред крај њихових дипломатских мисија, у склопу којих су са Дубровчанима разрјешавани неки други битнији спорови. Том приликом, како је пракса и налагала, посланици су располагали са низом пуномоћја, али и осталих писама на основу којих су били овлашћени да са дубровачком владом обављају сложене и повјерљиве разговоре и да договарају и склапају различите послове. Ти документи, нажалост, нису сачувани.⁷⁶ Ако је на истовјетност формулара највише утицала досљедност дубровачке канцеларијске праксе, то се свакако не може рећи за спољна дипломатичка обиљежја ових докумената. Као њихов највећи куриозитет највише упада у очи величина папира која је употребљена за састављање потврда. Иако се ради о стандардном документу који не садржи превише текста, за све потврде употребљен је читав табак тзв. „краљевског папира“ (*carta reale*). Оне су исписане само на првој страници пресавијеног табака, услед чега су наредне три странице остале неисписане. Ово својеврсно „расипништво“ приликом употребе канцеларијског материјала није ипак било неуобичајено за канцеларију Косача, пошто су такву праксу задржали и Стјепанови синови Владислав и Влатко.⁷⁷

Просопографски подаци

У претходном броју *Грађе о прошлости Босне* већ је објашњена личност **Вукман Југовић** (ГПБ 6, 116).

старац Радин, I (документ), 6, 13 (ред у изворнику) – у питању је Радин Бутковић, угледни припадник цркве босанске. У доступним изворима први пут се помиње 1422. као посланик војводе Радосава Павловића, у чијој служби је остао све до 1432. године. Извори га од 1437. биљеже у служби војводе Стјепана Вукчића Косаче. Исте године помиње се у звању *старца*, а титулу *госта* поније 1447. године. Хумски војвода га је овлашћивао да обавља за њега различите повјерљиве послове који су укључивали дипломатске преговоре и подизање разли-

⁷⁶ То су била *litteras eorum credentiales eiusdem voyvode Stipani (...)* et *scriptas in ydiomate sclauo*, која је забиљежио дубровачки нотар почетком фебруара 1445. године. М. Динић, *Из дубровачког архива III*, Београд 1967, 197.

⁷⁷ Г. Čremošnik, *Studije za srednjovjekovnu diplomatiku i sigilografiju Južnih Slavena*, Sarajevo 1976, 41.

читих доходака у Дубровнику. Имао је важну улогу у преговорима између херцега Стјепана и његовог побуњеног сина Владислава 1453, те између херцега и Дубровчана идуће, 1454. године. Након херцегове смрти настанио се у Дубровнику али је остао у служби херцеговог сина Влатка. Умро је 1467. године.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–II*, 396, 583; II–III, 46, 48, 54, 60, 61, 68, 89–92, 152, 153, 156; М. Динић, *Из дубровачког архива III*, Београд 1967, 133, 194, 195, 197–201, 203, 208–220, 224–236.

Литература: Ћ. Трухелка, *Testament gosta Radina; Prinos patarenskom pitanju*, GZM XXIII (1911) 355–375; исти, *Još o testamentu gosta Radina i o patarenima*, GZM XXV (1913) 363–381; М. Динић, *Дубровачки трибути – могории, светодимитарски и конаваоски доходак, провизијун браће Влатковића*, ГЛАС СКА CLXVIII (1935) 241 (= *Из српске историје средњег века*, Београд 2003, 741); Ј. Тадић, *Promet putnika u starom Dubrovniku*, Dubrovnik 1939, 121, 133; А. Соловјев, *Гост Радин и његов тестамент*, Преглед, II–7 (Сарајево 1947) 310–318; М. Динић, *Неколико ћириличких споменика из Дубровника*, Прилози КЈИФ 24 (1958) 104–108; М. Шунђић, *Jedan novi podatak o gostu Radinu i njegovoј sekti*, Godišnjak DI BiH XI (1961) 265–268; С. Ћирковић, *Историја Босне*, 221, 283, 287, 306, 321; исти, *Херцег Стефан*; А. В. Соловјев, *Le testament du gost Radin*, Mandićev zbornik, Rim 1965, 143–156; Ј. Шидак, А. В. Соловјев, *Le testament du gost Radin*, Slovo 17 (1967) 195–199; исти, *Dodatak ocjeni o prilogu A. V. Solovieva, Le testament du gost Radin*, Slovo 18–19 (1969) 422–423; А. Бабић, *Iz istorije srednjovjekovne Bosne*, Sarajevo 1972, 286; Ф. Шанјек, *Bosansko-humske krstjani i katarsko-dualistički pokret u srednjem vijeku*, Zagreb 1975, 89–91, 98–99, 116, 145, 177–183; Ј. Шидак, *Studije o „Crkvi bosanskoj“ i bogumilstvu*, Zagreb 1975; Ј. В. А. Файн, *The Bosnian Church: A New Interpretation*, New York – London 1975; С. Ћирковић, *Bosanska crkva u bosanskoj državi*, Prilozi za istoriju Bosne i Hercegovine I, Друштво и привреда средњовјековне босанске државе, Sarajevo 1987, 223, 227, 234–237, 240, 252; Д. Драгојловић, *Крстјани и јеретичка Црква босанска*, Београд 1987; Ф. Шанјек, *Bosansko-humske krstjani u povijesnim vrelima (13.–15. st.)*, Zagreb 2003, 37, 42, 43, 47; Р. Ћошковић, *Crkva bosanska u XV. stoljeću*, Sarajevo 2005; Е. Куртовић, *Из хисторије банкарства Босне и Дубровника у средњем вијеку*, Београд 2010, 55; Д. Ловреновић, *Bosanski mitovi*, Bosanska kvadratura kruga, Sarajevo–Zagreb 2012, 235; А. Смиљанић, *Људи из сјенке – дипломати обласних господара у Босни, Бања Лука 2015*, 219–233.

Вукашин Санковић, I, 6, 13 – хумски властелин и посланик Стјепана Вукчића Косаче. Одметнуо се од њега заједно са херцеговим сином Владиславом, након чега су се измирили 1453. године. Ранија историографија га је погрешно идентификовала као кнеза Требиња.

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 60, 61, 66;

Литература: С. Ђирковић, *Херцег Стефан*, 46, 198. Ђ. Тошић, *Требињска област у средњем вијеку*, Београд 1998, 112, 254; Е. Kurtović, *Fragmenti o Milatovićima*, Bosna franciscana 21 (2004) 222–246; А. Смиљанић, *Људи из сјенке*, 86–89.

Радивој дијак, I, 20 – у питању је Радивој Шиглица, слуга, писар и посланик Стјепана Вукчића Косаче. Извори су га у посланичким мисијама забиљежили у Дубровнику (1443, 1445, 1447, 1449, 1451. и 1452) и Напуљу (1453. и 1454).

Извори: Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 57, 59–61.

Литература: С. Ђирковић, *Херцег Стефан*, 158, 159, 172, 187, 213; Е. Куртовић, *Из хисторије банкарства*, 51, 52, 56–58; Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије у средњовековној Босни*, Београд 2014, (одбранена докторска дисертација у рукопису), 138.

Радивој Цицинић, II, 7, 16; III, 8, 14 – кнез и посланик Стјепана Вукчића Косаче.

Литература: Е. Куртовић, *Из хисторије банкарства*, 58, 136; А. Смиљанић, *Људи из сјенке*, 218.

Радич Групковић, II, 7–8, 16, 22; III 8–9, 14, 20 – у питању је вјероватно син Групка Добричевића/Поповића. Имао је титулу кнеза. Био је посланик и један од најистакнутијих службеника породице Косача. Упућиван у дипломатске мисије у Дубровник (1443–1471), Напуљ (1450) и Венецију (1467).

Литература: Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 138–139 (са старијом литературом).

Прибисав Поповић, IV, 7 – посланик херцега Стјепана.

Литература: Е. Куртовић, *Из хисторије банкарства*, 61–62.

Санко дијак, IV, 7–8, 19; V, 8, 17–18; VII, 8, 19 – у питању је Санко Добрушковић, писар и посланик херцега Стјепана и његових синова Влатка и Стјепана. Обављао је и дужност васпитача и учитеља Стјепана Херцеговића. Иако није примио ислам, био је турски тимарник добивши до 1471. посјед од шест села у околини Гораждда и Чаяниче. Посланичке дужности обављао је и за Турке.

Литература: Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 141 (са изврима и старијом литературом).

Стјепан Сратиновић, V, 7 – посланик херцега Стјепана и његовог сина Влатка. Доступни извори га први пут у том својству биљеже 1440. године (*Stipano Saracinoich*) а, потом, тек 1465. године. Без обзира на тражење херцега Влатка, Дубровчани су почетком децембра 1468. одбили да пруже уточиште његовој породици.

Литература: Е. Куртовић, *Из историје банкарства*, 62; А. Смиљанић, *Људи из сјенке*, 258.

Тврдисав крстјанин, VI, 5–6 – припадник цркве босанске и човјек од повјерења херцега Стјепана. Децембра 1465. у Дубровнику је подигао новац у име херцега а јуна наредне године донио је у Дубровник херцегов тестамент са дијелом његове имовине. Као изасланик госта Радина боравио је у Дубровнику и почетком октобра 1466. године.

Извори: Е. Fermendžić, *Acta Bosnae*, 265; М. Динић, *Из дубровачког архива* III, 235; Љ. Стојановић, *Повеље и писма I–2*, 78, 82, 85.

Литература: J. V. A. Fine, *The Bosnian Church*, 292, 364–365; В. Атанасовски, *Пад Херцеговине*, Београд 1979, 29, 34; Д. Драгојловић, *Крстјани*, 30, 116, 230; F. Šanjek, *Bosansko-humski krstjani*, 44–45; P. Čošković, *Crkva bosanska*, 27, 29, 196, 363; Е. Куртовић, *Из историје банкарства*, 62; А. Смиљанић, *Људи из сјенке*, 258.

Радоје Срђевић, VI, 6 – посланик херцега Стјепана.

Литература: Е. Куртовић, *Из историје банкарства*, 62, 136; А. Смиљанић, *Људи из сјенке*, 244.

Радоје Добришевић, VI, 6–7, 26–27 – писар и посланик херцега Стјепана Вукчића Косаче и његовог сина Влатка. Службу је започео најкасније 1454. када је саставио мировни уговор између херцега Стјепана и Дубровника. Најчешће је слан у Дубровник како би у име својих господара подизао новац.

Литература: Н. Исаиловић, *Владарске канцеларије*, 140 (са изврима и старијом литературом).

Pavle Dragičević

Université de Banja Luka

Faculté de Philosophie

Programme d'étude de l'histoire

**SEPT RECONNAISSANCES DE STJEPAN VUKČIĆ KOSAČA
AUX RAGUSAINS SUR LA RÉCEPTION DE L'ARGENT POUR
D'INTÉRÊTS ET DU REVENU DE KONAVLI**

3 février 1445 (I)

Novi, le 5 juillet 1450 (II et III)

[Avant le 18ème février] 1464 (IV)

[Dubrovnik], 17 septembre 1465 (V)

[Dubrovnik], le 5 décembre 1465 (VI)

Dubrovnik, [entre 14 et 25 février] 1466 (VII)

Résumé

L'objet du travail fait l'analyse diplomatique de sept reconnaissances du voïvode et puis d'hercég Stjepan Vukčić Kosača, qu'il a délivrées dans le période de l'année 1445 à 1466 aux autorités de la commune de Dubrovnik, leur déclarant en telle manière qu'il avait reçu, par le biais de ses émissaires, l'argent des intérêts sur le dépôt précédemment confié et lequel lui restait après son oncle, le grand voïvode Sandalj Hranić Kosača. Le voïvode Sandalja confié par deux reprises 6.000 ducats à la commune de Dubrovnik sur un intérêt annuel d'une hauteur de cinq pour cent. En plus, le duc bosnien susmentionné a vendu sa moitié de Konavli aux Ragusains en 1419, sur la base de quoi ils lui ont versé, excepté cela, les rémunérations annuelles de 500 perpers. Les intérêts sur ces deux dépôts étaient dus le 3 octobre et le 3 août, et la rémunération pour la partie vendue de Konavli aussi le 3 août. Après la mort du voïvode Sandalj, ces revenus ont été hérités par son épouse Jelena, et après sa mort en 1443 le revenu provenant des intérêts et de la vente de Konavli ont été hérités par le voïvode Stjepan Vukčić Kosača en tant que l'héritier légal de sexe masculin. Bien que l'on s'attendre à ce que, de la période au cours de laquelle Stjepan Vukčić exigeait les revenus susmentionnés, des dizaines de ces reconnaissances aient été conservés, il n'en reste que sept aux Archives d'État à Dubrovnik. Étant donné que ceux-ci devenaient à l'occasion d'une même affaire, ces attestations de la réception d'argent (ekspeditorija) se caractérisaient par un haut degré de similitude, tant au sujet de leurs caractéristiques externes, qu'en termes de contenu textuel. Tous les documents ont été écrits par les copistes de Stjepan Vukčić Kosača en alphabet cyrillique par l'écriture cursive de bureau et une grande partie d'eux était rédigé

sur place à Dubrovnik. Ils ont été rédigés sur la base d'une formule identique sur une feuille du papier pliée, au format de carta reale, et étaient caractérisés par la même méthode de certification et l'absence de décoration. Le travail contient le texte des documents susmentionnés en ancien serbe et la traduction en serbe moderne, ainsi que les chapitres correspondants dans lesquels sont analysées plus détaillé les propriétés diplomatiques des documents, leur description physique, les données prosopographiques des personnages y mentionnées, ainsi que d'autres termes donnés dans les documents susmentionnés.

Mots-clés: Stjepan Vukčić Kosača, Dubrovnik, XVème siècle, intérêt, revenu de Konavli, ekspeditorija (lettre administrative courante), diplomatique

РЕГИСТАР

- Андира Соркочевић 115⁶⁹
Анђелић Паво 28, 92
Анчић Младен 11¹¹
Анкона 76
Архив ХАЗУ 67¹¹, 83

Бабукић Вјекослав 83
бан, босански 9–12, 14–17, 19, 21–
23, 25–32, 36
бан, славонски 9–12, 14, 17–21, 23,
26, 27, 36, 38
бан, хрватски 10, 26, 33, 38
бановац 33
Бањица, жупа 81, 86, 88, 91
Бањица, село 86, 88
Бартула И. Гучетић 115⁶⁹
Батало, тепчија 91
Батар, село 86, 88
Батун, село 86, 88
баштина, баштински посјед 11, 41,
73, 82
Белај 34
Беч 102
бечве 54, 57–60
Бешење 12
Билани, село 86, 88
Бихаћ 11, 36
Бишће 54
Благај 99
Бобовац 66
Бококоторски залив 114
Болесавац, село 86, 88
Босански Петровац 36
Босанско Грахово 33, 34
Босна 12, 17, 19, 21, 22, 28, 32, 33,
43, 44, 51, 60, 63–66, 69, 71, 73, 75,
77, 81, 85, 87, 89, 90

Босна, област 30
Бравско поље 86, 88
Бранко, влах 43–45
братија 70, 72, 87, 89
Бречево, град 9, 11, 14²³, 15, 18, 20,
26, 36
Брковић Милко 23⁴⁷
Броћно, жупа 30
Будим 12
Будисав Гоисалић 30
Бужанска жупа 36

Велико вијеће у Дубровнику 65, 99
Велислава Курјаковић 9–12, 15,
18, 20, 26, 27
велможа 19, 20, 31, 70, 72, 81
Венеција 10, 38, 64, 73, 74²², 76,
114, 122
Вијеће умољених у Дубровнику
65, 66, 99, 115, 117
Висућ, град 34
вјера 91
вјерна служба 88
вјеровни лист 103, 105, 110, 112
Влада Радивојевић 47
Владислав Јагелонац 64
Владислав Клешић 70, 72, 77, 87,
89, 92
Владислав Херцеговић Косача
120–122
Владмировић Лука 74²³
власи 41–45
властелин, властела 14, 19–21, 23,
24, 28–31, 41–45, 49, 50, 53–59, 64,
69–72, 76–78, 83, 87, 89, 91, 95–96,
100–110, 112–113, 115⁶⁹, 117–118,
122

- Влатко Херцеговић Косача 120–123
 Влатко, влах 43–45
 Влахо *de Sarach* 30
 водени знак 97, 101, 104, 106, 108, 111, 113
 војвода, велики војвода 9, 19, 21, 24, 28, 34, 41, 63–67¹¹, 70, 72–74²³, 76–77, 81–84, 86–92, 95–103, 105, 107–112, 117–120
 Врана, село 86, 88
 Врандук 81, 87, 89, 93
 Вратар 99
 Врбас, жупа 12, 26
 Вук Вучковић 28
 Вук Рогатић 30
 Вук Хранић Косача 97
 Вук Штитковић 28
 Вук, војвода 19, 21, 24, 28
 Вук/Вукић Котроманић 30
 Вукац Хранић Косача 97
 Вукашин Санковић 98, 100, 101, 122
 Вукић Влатковић 70, 72, 78, 87, 89, 93
 Вукић Радивојевић 47
 Вукман Југовић 98, 100, 101, 120
 Вукосав Николић 54²
 Вучета, жупан 47²
 Гардун, насеље 37
 Гвоздница, село 86, 88
 Глаж, град 81, 83, 86, 88
 Глаж, жупа 81, 86, 88, 91
 Гламоч, жупа 33
 Гламоч/Белград 34
 Гмићи, село 86, 89
 Гоисав Обрадовић 30
 Гоислав Воисиловић 30
 Гојак Мирошевић 47²
 Горажде 122
- Госпин 34
 господин, господа 17–21, 31, 43, 44, 49, 50, 56, 57, 59, 68¹²–72, 83, 85, 87, 89, 100–114, 117–119
 гост 100, 101, 103, 105–108, 110, 112, 113, 117, 118, 120, 123
 град 9–12, 14²³–20, 26, 31–38, 41, 43, 44, 49, 50, 54, 56–58, 69–72, 77, 81–83, 86, 88, 89, 91–93, 114, 115, 117, 118
 Градац, село 37
 Градишка 86, 89
 Градишће, село 86, 88
 Грачац, мјесто 35
 Гргор Вукосалић Николић 53–59
 Гргор Семковић 77
 Грмеч, планина 33, 34
 Групко Добричевић/Поповић 122
- Дабар, село 37
 Дабиша Беројевић 28
 Дабиша, кнез 19, 21, 28
 Далмација 25, 26, 71, 73, 74²³, 85, 87, 90
 дворски кнез 70, 72, 78, 87, 89, 93
 депозит 95, 96, 99
 деспот 60, 64, 76, 92
 дијак 84, 87, 89, 100, 101, 107–110, 112, 117–119, 122
 динар 70, 72, 96, 97, 105, 106, 112
 Динара, планина 33
 Дицмо, дистрикт 37
 дјед 81–83, 87, 89, 91
 Добро Поље, село 86, 88
 Доњи Краји 21, 22, 69, 71, 73, 81, 82, 85, 87, 90, 91
 Доротеја Благајска 67¹¹, 74²³, 89, 90
 доходак, в. трибуут
 Драги Дружац, село 86, 88

- Драгиша Вукчић 91
Драгиша, син Стипка 19, 21, 29
Драчевица 99
Драшнице, мјесто 116⁶⁹
Дрвар 33, 34, 36
Државни архив у Дубровнику 53, 55⁸, 68, 97, 99, 102, 104, 106, 109, 111, 113
Дријева, трг 47–50, 64, 66, 114
Дрина, ријека 114
Дрињача, ријека 77
Дрниш, град 36
Дубница, село 86, 88
Дубровник, Дубровчани 30, 41–44, 47–51, 53, 54, 56–60, 63–67, 69–75, 77, 90, 92, 93, 95–97, 99, 110, 112, 114–118, 120–123
Дувно, жупа 17, 19, 21, 22, 32, 33
дукат 41, 47, 49–51, 66, 82, 86, 89, 96–98, 100–103, 106–113, 116–118
Ђурађ Бранковић 64, 76, 92
Ђурађ Радивојевић 47–51, 77
Евгеније IV, папа 64
експедиторија/признаница 95, 97–113, 117, 118
Елизабета Пјастовић 25
Жигмунд Луксембуршки 25
жупан 12, 19, 21, 24, 26, 31, 47²
Заблатак 53
Завршје 30
Загорје 26
Загуљани, село 86, 88
Задар 10, 12, 26
заклетва 11, 23, 53, 54, 56, 57, 60
закон 25, 31, 41, 43–45, 47, 49, 50, 60, 69–72, 88
Заладска жупанија 26
Западне стране 71, 73, 85, 87, 90
запис 15, 16, 56, 57, 60, 68–72, 84, 85, 88, 91, 98, 99, 102, 104, 106, 109, 111, 113
земља 17, 19, 21, 31, 32, 41, 43, 44, 56, 57, 63, 88
Иван I Банфи/Банић 26
Иван Нелипчић 9–12, 15, 16, 18–20, 26, 27, 31, 32, 36, 37
Иван Шантинић 87, 89, 91
Иваниш Драгишић 67¹¹, 74²³, 78, 81–83, 86, 88, 89, 91
Иваниш Дукојевић 87, 89, 91
Иваниш Ковачевић 92
Иваниш Нелипчић 26, 73
Иваниш Павловић 70, 72, 76, 81, 87, 89, 91
Иг, село 86, 88
Изан, брат Нелипца 10
Имотска крајина 33
Иса-бег Исаковић 114
исправа, лист 11, 13–24, 27, 28, 30–32, 36, 37, 42, 48, 55, 56, 59, 70–72, 82, 90, 116
Италија 16, 76, 98⁶
Јадвига Анжујска 25
Јанко/Јован Хуњади 64, 74²², 92
Јелена Груба 48³
Јелена Немањић 38
Јелена Остојиница 30
Јелена, супруга Сандаља Хранића 97
Јелисавета Котроманић 25
јемац 83, 91
Јурај II Шубић 38
Јурај Воисалић 82
Јурај Драгићевић 70, 72, 76

- Јурај Драгишић 81–83, 86, 88, 89, 91
 Јурај Млатковић 35
 казнац 29
 Камешница, планина 33
 Камицац, град 11, 26
 Капела, планина 33
 караван 54, 57, 59
 Карло I Роберт 9, 10, 25, 26
 кастелан 33, 38
 Катарина Анжујска 25
 Катарина Косача 81
 Катарина Хрватинић 93
 Ки, село 86, 88
 Кијевац, село 86, 88
 Кладе, село 86, 88
 Клаић Вјекослав 35
 Клевци, село 86, 88
 клетвеници 70, 72
 Клис, град 9, 11, 12, 14²³, 15, 20, 33, 37, 38
 Клишко жупанија 37
 Клишки санџак 38
 Кључ, град 81, 86, 88
 кнез 9–12, 15, 16, 18–21, 23, 24, 26–31, 33, 35, 37, 38, 47–51, 53–59, 67, 70, 72, 76, 78, 82–84, 86–89, 91–93, 100–103, 105–112, 114, 117, 118, 122
 кнез, дубровачки 43, 44, 49, 50, 53, 56–59, 76, 100–103, 106–110, 112, 113, 117, 118
 Книн, град 9–12, 14²³, 15, 18, 20–22, 24, 27, 33
 Книнска жупанија 26, 36
 Кнински капитол 16, 17
 Ковач Дињичић 92
 Кожух, село 86, 88
 Козоград 66
 Конавли 70, 72, 96
 коначки доходак 95–97, 102²³, 104–106, 112
 Константин, нећак Нелипца 10
 Корана, ријека 33
 Корица, село 86, 88
 Косињ, мјесто 36
 Крајина 17, 19, 21, 22, 32
 Красулино, село 86, 88
 Крбава/Крбавска жупа 34, 74²³
 Крешево 63, 69, 71, 72
 Кривични суд у Дубровнику 76
 Крка, ријека 33
 Кукуљевић Сакчински Иван 83, 84
 Курило 41, 42
 Курјак, крбавски кнез 27
 Куртовић Есад 54³
 Лаб, град 33
 Лазарићи, село 86, 88
 Лајош I Анжујски 9–12, 17, 19, 22, 25–27, 33, 36–38
 Лапац, мјесто 34, 35
 Лендава 26
 Лепеница, жупа 28
 Ливно, жупа 22, 33
 Лим, ријека 114
 Липовац, село 86, 88
 Липовци, село 86, 88
 Лисац, село 42
 лист, в. исправа
 Личка жупа 35
 логотет 74²³
 Лука, жупа 116⁶⁹
 Лучане, село 37
 Мађарски национални архив у Будимпешти 12, 13, 15, 67¹¹
 Макарско приморје 22, 116⁶⁹
 Мало вијеће у Дубровнику 76

- Маљково, село 37
 Маргарета, жена Ивана Нелипчића 16²⁸
 Марија Анжујска 25
 Марин/Мароје Растић 65, 66, 68, 69, 71, 76
 Марко Драгишић 81–83, 86, 88, 89, 91
 Мате Журговић 76
 Матија Корвин 114
 Мачак, село 86, 88
 Мачва 26
 Миклошић Франц 84¹¹
 Милоје, дјед 81, 83, 87, 89, 92
 милост 43, 44, 70, 72, 85–88
 Михо М. Замања 115⁶⁹
 Михоч Растић 76
 Младин II Шубић 9
 Младин III Шубић 38
 Млечани 10–12, 25–27, 73
 Мргић Јелена 82, 83
 Мрин, град 81, 86, 88
 Мркоје Шћитовљанин 19, 21, 24, 25, 28
 Мркопље, мјесто 33
 Музеј хрватских археолошких споменика у Сплиту 116⁶⁹
 Напуль 122
 невјера 83, 87, 89
 Нелипац, кнински кнез 9, 10, 15, 18, 19, 23, 26, 27, 33, 35, 37
 Неретва, ријека 64, 73, 114, 116⁶⁹
 Никола III, кнински епископ 11, 19, 20, 27
 Никола V, папа 92
 Никола Алтомановић 30
 Никола Банфи/Банић 9–12, 14, 17–23, 26, 36, 38
 Никола/Никша Журговић 65, 66, 68, 69, 71, 76
 Никша Звијездић 68, 98, 102, 104, 106, 107, 109, 111, 113
 Нови, мјесто 36
 Нови/Херцег Нови 95, 99, 103–106, 114, 117
 Ново Село 86, 88
 Омиш, град 12, 38, 73
 Опромиње, дистрикт 11
 Орбин Мавро 115⁶⁹
 Остоја Прибојевић 30
 Остоја Рогата 19, 21, 30
 Остоја Стипојевић 70, 72, 78, 87, 89, 93
 Островица 36
 Острог 36
 Острожац 36
 отворени лист 86, 88, 100, 102, 103, 105, 107–110, 117–119
 Павао Хрватинић 19, 21, 25
 Павле Драгишић 81–83, 86, 88, 89, 91
 Павле Јурјевић/Ђурђевић 70, 72, 77
 Павле Клешић 77, 83, 92
 Палман, вitez 38
 Перин, град 77
 перпера 65, 70, 72, 96, 97, 99, 104–106, 111, 112, 117⁷²
 Перушић, мјесто 36
 Петар Војсалић 34, 81, 82
 Петар Јурјевић/Ђурђевић 70, 72, 77
 Петар Ковачевић 87, 89, 92
 Петрово поље 36
 Пећни, село 86, 88
 печат 15, 21, 23, 31, 68, 71, 72, 84, 86, 88, 98, 100–113, 117–119
 печатњак/типар 84, 98, 106, 113

- Пештанска жупанија 12
писмо 41–45, 47, 48, 50, 51, 53–59,
66, 92, 93, 97, 112, 119
Пишћеница, село 86, 88
племенито 41, 86, 89
Плитњане, село 86, 88
повеља 9, 11–16, 21, 22, 24, 27–30,
32, 36, 38, 41, 42, 54, 63, 65–75, 77,
78, 81–84, 89–93
повластица/привилегија 20, 48, 63,
65, 71, 90, 96
подбан 33
Подгора, мјесто 116⁶⁹
Подграђе, село 86, 88
Подкључ, варош 86, 88
Подриње 77, 85, 87, 90
Поље, жупа 11, 36
Пољица, жупа 37, 73
Польска 25
Поповац, село 86, 88
Попово поље/Попово 53–55, 58
порез 47, 50
Порпето, мјесто 16
посланик/поклисар 16, 47–51, 54,
65, 66, 68–72, 75, 76, 93, 95, 99, 100,
102–105, 107–110, 112, 113, 115,
116, 120, 122, 123
Поцтиње, село 86, 88
Почитељ 9, 11, 14²³, 15, 18, 20, 34,
114
Прибиновци, село 86, 88
Прибисав Поповић 107, 108, 122
Прибисав Хлаповић 14, 19, 21, 25,
29
признаница, в. експедиторија
Приморје 70–74²², 85, 87, 89, 90
Присика, село 86, 88
пристав 70, 72, 87, 89, 93
Причишиница, село 86, 88
Прозор, град 32
протовестијар 65, 70–72, 75, 76
Радивој Остојић 64, 65, 77, 81, 93
Радивој Цицинић 102–106, 122
Радивој Шиглица 100, 101, 119, 122
Радин Бутковић 98, 100, 101, 120,
123
Радич Грубковић 102–106, 119, 122
Радич Мозолић 87, 89, 91
Радич Санковић 41
Радоје Добришевић 112, 113, 119,
123
Радоје Срђевић 112, 123
Радосав Павловић 76, 87, 89, 96, 120
Радосав Путничич 87, 89, 93
Радослав Бакулић 47²
Радота Приботић 47²
Радочаиник, село 86, 88
Радошић, село 37
Раковац, село 86, 88
Рама, жупа 17, 19, 21, 22, 30, 32, 33
Рањина Никола 115⁶⁹
Раци Серафино 115⁶⁹
Рашка 74²²
Рестоје Милохна 63, 65, 70–72, 75,
76
Рибићи, село 86, 88
ризничар 76
Риlevац, село 86, 88
Рипишта, село 86, 88
Рманј 34
Руда, ријека 37
Рудинице, село 86, 88
Русаг босански 54, 57–59, 100, 102,
103, 105, 107–112, 117, 118
Руско Христифоровић 42, 48, 51,
53, 55, 56

- Сана, жупа 12, 26, 81, 86, 88, 91
 Сандаљ Хранић Косача 54³, 76, 95–97, 99–103, 107, 108, 110, 112, 117, 118
 Саница, село 86, 88
 Санко Добрушковић 106–110, 117–119, 122
 света круна 17, 19, 21, 31
 светодмитарски/српски доходак 64, 65, 70, 72
 свједок 22–24, 27, 29, 30, 32, 70, 72, 77, 78, 81, 82, 84, 87, 89, 92, 93, 101²⁰, 103–108, 110, 112, 113, 117, 118
 село 17, 19, 31, 34, 35, 37, 41, 42, 81, 82, 86, 88, 89, 91, 93, 122
 Сењ, град 116⁷¹
 Синђ, град 12, 26, 37
 Сјеничићи, село 86, 88
 Скрадин, град 12, 38
 Славонија 17, 19, 26, 36
 Сладоје Семковић 70, 72, 77
 Сланско приморје 41, 42
 Слап Крке 27
 Сливанце, село 86, 88
 слуга 85, 86, 88, 89, 105, 106, 117, 118, 122
 Соли, град 32
 Соли, област 17, 19, 21, 22, 32, 85, 87, 90
 Сплит 12, 27, 37
 Срб, град 9, 11, 14²³, 15, 18, 20, 35
 Срби 43–45²³, 71, 73, 85, 87, 89, 90
 Србија 11, 32, 38, 60, 74²³, 76, 77
 Сребреница 64, 77, 82, 92
 Срида, варош 86, 88
 Сридица, село 86, 88
 старац 98, 100, 101, 120
 Стефан Дабиша 28, 48, 75, 84¹¹
- Стефан Душан 38, 75
 Стефан Лазаревић 60
 Стефан Остоја 41–45, 47, 48, 54, 59, 69, 71, 73–75
 Стефан Остојић 92
 Стефан Ратковић 74²³
 Стефан Твртко I 12, 30, 33, 84¹¹, 90
 Стефан Твртко II 54³, 63, 65, 68, 73, 75, 77, 84, 90, 92, 93
 Стефан Томаш 63–75, 77, 78, 81–85, 87–90, 92, 93
 Стефан Томашевић 74²³, 78, 93
 Стипан Владисалић 87, 89, 92
 Стипан Влатковић 70, 72, 78, 87, 89, 93
 Стипан Гојславић 19, 21, 30
 Стјепан I Банфи/Банић 26
 Стјепан II Банфи/Банић 26
 Стјепан II Котроманић 9–12, 14–17, 19, 21–23, 25, 28–30, 32, 33, 36
 Стјепан Дружић 19, 21, 24, 25
 Стјепан Срациновић 109, 110, 123
 Стјепан Херцеговић Косача 115⁶⁹, 122
 Стјепан/Стефан Вукчић Косача 63–66, 73, 76, 81, 87, 89, 91, 95, 97–123
 Стјепан/Стипоје Челничич 19, 21, 29
 Стјепко Мазарк 47²
 Стог/Сток, град 9, 11, 14²³, 15, 18, 20, 36
 Стојановић Љубомир 68¹³
 Столац 36
 Стон, град 41, 42, 53–57, 59
 Стубао, село 86, 88
 судија 76
 суротници 9, 23
 Сутјеска 67¹¹, 99

- Сулач, село 37
Тврди, село 86, 88
Тврдисав, крстјанин 112, 123
Твртко Боровинић 93
Твртко Владисалић 87, 89, 93
Твртко Ковачевић 92
Твртко Секуловић 87, 89, 91
Твртко Станчић 70, 72, 77
Твртко Стипановић 87, 89, 92
Тетумио, град 86, 88
типар, в. печатњак
Тирингија 26
Тихчин, син Витана 19, 21, 24, 25
Топоница, село 86, 88
Требиње 99, 122
Треботић, жупа 30
трибут/доходак 63, 82, 86, 89, 105,
107–110, 117–121
Триљ, град 37
Триска, село 86, 88
Трогир 37
Трасат, град 33
Трстено, село 86, 88
Тузла 32
Турци 64, 77, 92, 114, 122
Ђошковић Пејо 82
Угарска/Мађарска 10, 12, 17, 19,
21, 25, 114
уговор 12, 69–72, 96, 123
Удине, град 16
Улрих Семковић 77
Умљановић, село 37
Уна, ријека 33–35
Унац, град 9, 11, 14²³, 15, 18, 20,
33–35
Унац, жупа 33, 34
Унац, ријека 34
Унска жупа 35
Ускопље, жупа 81, 86, 89, 91
Усора, област 17, 19, 21, 22, 29, 32,
85, 87, 90
Франо Соркочевић 115⁶⁹
херцег 12, 73, 93, 97, 101–123
Хлап, членник 29
Хрбочани, село 86, 88
Хрвати 71, 73, 74²³, 85, 87, 90
Хрватин Стјепанић 19, 21, 24, 25
Хрватска 11, 17, 19, 22, 23, 26, 31–
37, 74²³, 90
Хрвоје Вукчић Хрватинић 33, 41,
73, 81, 90, 91, 93
Хрипавци, село 86, 88
Хум/Хумска земља 12, 17, 19, 21,
26, 32, 53, 54³, 71, 73, 77, 85, 87, 90,
114
царина 53–59, 99
Цетина, дистрикт 12, 37
Цетина, жупа 9, 11, 12, 14²³, 15, 18,
20, 26, 37
Цетина, ријека 33, 37
Цријеп Рогатић 30
Црипов Поток, село 86, 88
Црква Св. Стјепана на Коледнику
116⁶⁹
Чајниче 122
Чапли, село 86, 88
Чарак, село 86, 88
членник 19, 21, 29
Чремошник Грегор 67¹⁰, 83, 84¹¹,
97, 104³⁴, 113⁶⁴
Чришневац, село 86, 88
Шиповљани, село 34
Шћабница, село 86, 88

УПУТСТВО ЗА ИЗДАВАЊЕ ИСПРАВА

Кратак историјат исправе: вријеме и мјесто одлуке о правном чину и/или записивању правног чина; аутор и дестинатар; оригинал, копија, печат; врста и димензије материјала на којем је исправа писана; очуваност; мјесто чувања документа.

Ранија издања: библиографија ранијих издања; битне разлике у односу на раније или ранија читања.

Текст исправе:

1. Сваки пети ред означити бројем.
2. Киноварна слова су велика и означавају почетак новог пасуса.
3. Почетак новог пасуса понекад се означава крстом. У том случају такође се користи велико слово.
4. Предлаже се употреба великих слова у складу са данас важећим правописом.
5. Надредни знаци (акценти) се не биљеже.
6. Титле се обавезно остављају код бројева.
7. Скраћенице написане са титлом разрјешавају се у окружним заградама – ().
8. Скраћенице написане без титли разрјешавају се у угластим заградама – [].
9. Написана слова спуштају се у ред без икаквих посебних ознака.
10. Оштећене празнине разрјешавају се у стреластим заградама – < >.
11. Очигледне писарске грешке означавају се ускличником у окружним заградама (!). У одређеним случајевима препоручује се коментар у напомени.
12. Оригинална интерпункција замјењује се савременом, при чему реченица треба да представља логичку цјелину.
13. Нема потребе да се при издавању докумената користи широко *e* (€), које се понекад појављује умјесто прејотованог *e* (ќ), пошто је пре-ма позицији употребљеног широког *e* јасно каква му је гласовна вриједност. Предлажемо да се умјесто њега употребљава обично *e* (€).
14. Приликом издавања босанских повеља и, евентуално, докумената писаних босанчицом, неопходно је, тамо где се појављује, задржати ѡерв (ќ).

15. Уколико је ријеч скраћена тако да је изостављен један (или оба) вокала који се понављају, у заграду се ставља један од њих, нпр. **прѣроќь** – **пр(о)роќь, рѣчиноє – реч(е)ниоє.**

Каснији записи на документу

Превод на савремени језик

Дипломатичке особености

Просопографски подаци

Установе, важнији термини

Топографски подаци: убицирање топонима који се помињу у исправи (по потреби приложити карту)

Обавезан је снимак документа који се анализира.

УПУТСТВО ЗА АУТОРЕ

Ово упутство представља допуну *Упутства за издавање исправа*, које се штампа на крају сваке свеске часописа. У том смислу сарадници часописа би требало да се придржавају овдје изнијетих препорука.

Прилози који се објављују у часопису морају, поред осталог, садржати:

– **име аутора и назив установе у којој аутор ради** (афилијација) у пуном облику (нпр. Универзитет у Бањој Луци, Филозофски факултет, Одсјек за историју). Афилијација се исписује непосредно испод имена аутора.

– **адресу** или **е-адресу** аутора, која се даје у напомени при дну прве странице чланка, а смјерница за напомену смјештена је иза имена аутора и означена астериском (**Име Презиме***). Ако је више аутора, наводи се адреса само једног, обично првог аутора.

– **сажетак** (апстракт), као кратак информативни приказ садржаја чланка, дужине до 100 ријечи, који је смјештен између заглавља (име аутора, наслов) и кључних ријечи.

– **кључне ријечи**, односно термини или фразе који најбоље описују садржај чланска за потребе индексирања и претраживања. Кључних ријечи не може бити више од десет, а смјештене су након сажетка, а прије текста чланска. У кључним ријечима требало би изbjегавати широке термине (нпр. повеља, дипломатика, средњи вијек), а стављати оне који су ужег значења и у вези са конкретним радом (нпр. могориш, Сандаљ Хранић, вјера, година настанка документа).

– **резиме**, који је на крају сваког чланска (дужине до 100 ријечи).

УРЕДНИЧКЕ ПРЕПОРУКЕ

У рубрици *Кратак историјат исправе* није потребно посебно се упуштати у околности настанка документа. Основне напомене о томе дају се на почетку рада, у уводном дијелу, где акценат треба ставити само на оне чињенице које помажу да се расвијетле околности које су недовољно познате или спорне у науци, уз упућивање на одговарајућу литературу.

Текст издања документа на српскословенском језику обавезно писати фонтом: **Hram Studenica**, величина **12**, кодна страна **EN** (English). Текст издања документа насталог на неком другом старом језику, само

уколико то није могуће фонтом Times New Roman, куца се одговарајућим другим фонтом, величина 12. Аутори би обавезно, уз текст свог рада, требало да доставе и коришћени фонт.

Редови из изворника обиљежавају се двјема усправним цртама између којих је одговарајући број, нпр. |3|.

У издању текста докумената није потребно наводити различита читања ранијих издавача која не мијењају смисао текста (испуштена, додата или удвојена слова, штампарске грешке и сл.). На то се може осврнути у рубрици **Rанија издања**, нпр: „Издање/а садржи/е већи број грешака/различитих читања којима се не мења смисао текста“ (у загради можда навести неке од карактеристичних примјера). У рубрици **Rанија издања** препоручује се хронолошко навођење издања, без упуштања у даљња објашњења сваког од њих.

У рубрици **Дипломатичке особености** није дозвољена појединачна анализа свих дипломатичких форми које се јављају у документу. Потребно је задржати се само на оним дипломатичким аспектима документа који представљају јединствена или ријетка рјешења у односу на оно што се може сматрати уобичајеном праксом датог времена и поднебља, dakле, само на дипломатичким особеностима.

У овој рубрици препоручује се употреба научног апарата.

У рубрици **Важнији појмови и установе** није потребно коментарисати, па ни помињати, добро познате појмове и установе (војвода, властела, Мало вијеће...). Изузетно, објашњења оваквих појмова и установа могу се дати само ако је њихова употреба у конкретном документу на неки начин особена, и само ако у том смислу раније нису објашњавани.

Потребно је обавезно навести ред/редове из изворника у којима се јавља појам или установа који се објашњавају.

У рубрици **Просопографски подаци** није потребно коментарисати, па ни помињати, добро познате личности као што су владари, велики обласни господари и друге историјске личности највишег реда (Стефан Душан, Стефан Твртко, Сандаљ Хранић, Стефан Вукчић Косача, Свети Сава...). Изузетак се може учинити уколико њихово помињање на неки начин расвјетљава слабије познате или спорне појединости њихове дјелатности, при чему нагласак у објашњењу треба ставити управо на те појединости.

Потребно је обавезно навести ред/редове из изворника у којима се јавља личност која се објашњава.

У рубрици **Топографски подаци** није потребно коментарисати, па ни помињати, добро познате топониме (Дубровник, Србија, Босна, Требиње, Неретва...). Изузетак се може учинити уколико њихово помињање на неки начин расвјетљава слабије познате или спорне појединости њихове историјске улоге, при чему нагласак у објашњењу треба ставити управо на те појединости.

Код коментарисања микротопонима, нарочито међника посједа дарованих појединим повељама, препоручује се описивање посједа који ће укључити у повељи наведене микротопониме, уз упућивање на евентуално приложену карту.

Потребно је обавезно навести ред/редове из изворника у којима се јавља топографски податак који се објашњава.

У рубрикама **Важнији појмови и установе**, **Просопографски подаци** и **Топографски подаци** није потребно коментарисати појмове, установе, личности и топониме који су већ објашњавани у претходним свескама ГПБ. Такви појмови/установе/личности/топоними наводе се на почетку сваке рубрике у форми: „У претходним свескама *Грађе о прошлости Босне* већ су објашњавани појмови/установе/личности/топоними: **перпера** (ГПБ 1, 2, према регистру)/**Руско Христофоровић** (ГПБ 1, 2, 3, према регистру)/**Стон** (ГПБ 1, 2, 3, према регистру)“.

У овим рубрикама библиографске упутнице треба давати у за то предвиђеним одјељцима *Извори и литература*. Напомене се овдје не препоручују и треба их изbjегавати.

ЛЕКТОРСКЕ ПРЕПОРУКЕ

Аутори би требало да обрате пажњу и на сљедеће:

- текст прилога предаје се у истовјетној писаној и електронској верзији, куцан фонтом **Times New Roman**, величина **12**, проред **1,5**, кодна страна **SR (Cyrilic)**;
- осим у издању текста документа, не препоручује се употреба других фонтова;
- наводнике приказивати као: „“
- полуnavод: ’
- црта: –, обавезна употреба приликом навођења страна, нпр. 123–127 и година, нпр. 1331–1355;
- цртица (-) се користи само у полусложеницама: српско-византијски;

- запета се увијек куца у нормалу, сем у случајевима када је саставни дио цитираног текста у курсиву. У библиографским јединицама цитирати на слједећи начин: С. Ђирковић, „Верна служба“ и „вјера господска“, Зборник ФФ у Београду 6–2 (1962) 95 (запета у нормалу и без запете после заграде);
- иницијал имена треба одвајати од презимена аутора: В. А. Мошин;
- датуми се пишу на слједећи начин: 16. април 1346;
- вијекови се пишу римским цифрама: XIV вијек;
- скраћенице за метар, километар, центиметар, милиметар пишу се ћирилицом: м, км, цм, мм;
- димензије које се односе на документе треба наводити у милиметрима (мм);
- наслове рубрика куцати болдованим и итали克 слогом: *Raniја издања*,
- наслове пододјељака и одредница куцати болд слогом: *Хронологија, Драгоје Бенвенутић*.

СПИСАК СКРАЋЕНИЦА

E. Fermendžin, <i>Acta Bosnae</i>	E. Fermendžin, <i>Acta Bosnae potissimum ecclesiastica cum insertis editorum documentorum regestis ab anno 925 usque ad annum 1752</i> , Monumenta spectania historiam Slavorum Meridionalium vol. 23, Zagreb 1892.
ГЗМ	Гласник Земаљског музеја Босне и Херцеговине
Глас СКА/САН/САНУ	Глас Српске краљевске академије/ Српске академије наука/ Српске академије наука и уметности
Гласник ДСС/СУД	Гласник Друштва српске словесности/ Српског ученог друштва
Годишњак ДИ БиХ	Годишњак Друштва историчара Босне и Херцеговине
Годишњица НЧ	Годишњица Николе Чупића
ГПБ	Грађа о прошлости Босне
Ђ. Даничић, <i>Rječnik</i>	Ђ. Даничић, <i>Rječnik iz књижевних старина српских I–III</i> , Београд 1863–1864.
ЕСИ	<i>Енциклопедија српске историографије</i> (ур. С. Ђирковић – Р. Михаљчић), Београд 1997.
Зборник ФФ у Београду	Зборник Филозофског факултета у Београду
ЗРВИ	Зборник радова Византолошког института
ИСН	<i>Историја српског народа I–II</i> , Београд 1981, 1982.

ИГ	Историјски гласник
ИЧ	Историјски часопис
К. Јиречек, <i>Споменици српски</i>	К. Јиречек, <i>Споменици српски</i> , Споменик СКА 11 (1892); Београд 2007 ² .
ЛИЧ	Југословенски историјски часопис
П. Карано-Твртковић, <i>Србски споменици</i>	Павле Карано-Твртковић, <i>Србски споменици или старе рисовулје, дипломе, повеље, и сношенија босански, сербски, херцеговачки, далматински, и дубровачки краљева, царева, банова, деспота, кнезова, војвода и властелина</i> , Београд 1840.
S. Ljubić, <i>Listine</i>	S. Ljubić, <i>Listine o odnošajih izmedju južnoga Slavenstva i Mletačke republike I–X</i> , Zagreb 1868–1891.
ЛМС	Летопис Матице српске
ЛССВ	Лексикон српског средњег века (ур. С. Ђирковић – Р. Михаљчић), Београд 1999.
F. Miklosich, <i>Monumenta Serbica</i>	F. Miklosich, <i>Monumenta Serbica spectantia historiam Serbiae, Bosnae, Ragusii</i> , Viennae 1858.
<i>Monumenta Ragusina</i>	<i>Monumenta Ragusina. Libri reformationum I–V</i> , Zagreb 1879–1897.
J. Мргић-Радојчић, <i>Доњи Краји</i>	J. Мргић-Радојчић, <i>Доњи Краји. Крајина средњовековне Босне</i> , Београд 2002.
С. Новаковић, <i>Законски споменици</i>	С. Новаковић, <i>Законски споменици српских држава средњег века</i> , Београд 1912, 2005 ² .

Прилози ИИ у Сарајеву	Прилози Института за историју у Сарајеву
Прилози КЛИФ	Прилози за књижевност, језик, историју и фолклор
М. Пуцић, <i>Споменици српски</i>	М. Пуцић, <i>Споменици сръбски I-II,</i> Београд 1858–1862, 2007 ² .
Rad JAZU/HAZU	Rad Jugoslavenske akademije znanosti i umjetnosti/ Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti
СБР	<i>Српски биографски речник 1–6</i> (ур. Чедомир Попов), Нови Сад 2004–2014.
T. Smičiklas i dr., <i>Diplomatički zbornik</i> (= <i>Codex diplomaticus</i>)	T. Smičiklas i dr., <i>Diplomatički zbornik kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije</i> (= <i>Codex diplomaticus Regni Croatiae, Dalmatiae et Slavoniae</i>) II–XVIII, Zagreb 1904–1990.
А. Соловјев, <i>Одабрани споменици</i>	А. Соловјев, <i>Одабрани споменици српског права</i> , Београд 1926.
CCA	Стари српски архив
Љ. Стојановић, <i>Записи и натписи</i>	Љ. Стојановић, <i>Стари српски записи и натписи I–VI</i> , Београд 1902–1926.
Љ. Стојановић, <i>Родослови и летописи</i>	Љ. Стојановић, <i>Стари српски родослови и летописи</i> , Београд – Сремски Карловци 1927.
Љ. Стојановић, <i>Повеље и писма</i>	Љ. Стојановић, <i>Старе српске повеље и писма</i> I–1, Београд – Сремски Карловци 1929; I–2 Београд – Сремски Карловци 1934.

Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи* Љ. Стојановић, *Стари српски хрисовуљи, акти, биографије, летописи, типици, поменици, записи и др.*, Споменик СКА III (1890)

С. Ђирковић,
Историја Босне

С. Ђирковић, *Историја средњовековне босанске државе*, Београд 1964.

HBL

Hrvatski biografski leksikon 1–8
(ur. N. Kolumbić i dr.), Zagreb 1983–2013.

ГРАЂА О ПРОШЛОСТИ БОСНЕ

12

2019

Академија наука и умјетности Републике Српске
Институт за историју
Бана Лазаревића бр. 1
78000 Бања Лука
Телефон: +38751/333-718
Е-пошта: istorija@anurs.org

Рецензенти
Борис Бабић
Жарко Вујошевић
Милош Ивановић
Невен Исаиловић
Александар Крстић
Небојша Порчић
Срђан Рудић
Александра Фостиков

Секретар Редакције
Тамара Вуковић Драгичевић

Лектор
Наташа Ракас Аранђеловић

Регистар
Тамара Вуковић Драгичевић

Превод на француски
Јадранка Кнежевић,
Агенција за превођење „Parola“

Излази једном годишње.

ISSN
2233-1778

Штампа
Графомарк, Лакташи
Тираж 300